

გაბინეტი

4-8
მედიკალინური
ბიბლიოთეკა

ქართული ანბანი

და პირველი საკითხავი წიგნი

მოსწავლეთათვის,

მედიკალინური

ი. გ.

შესიკეთა ანბანი.

БИБЛИОТЕКА

ტფილისი.

სტეფანე მედიკოსიშვილისა და კამპ. სტამბაში.

1865.

НЕ БЫДАЕТСЯ

БИБЛИОТЕКА
Медицинской библиотеки
Тифлиса

на стр. 400
16135-26128
161404

ქართული ანბანი

499.96

კ-68

და პირველი საპრობაჟი წიგნი

მოსწავლეთათვის,

შედგენილი

ი. გ.

ტფილისი.

საქართველოს მართლმადიდებელი ეკლესიის და კავშირის სტამბაში.

1865.

БИБЛИОТЕКА

საქართველოს
განმანათლებლო
მინისტრო

026822 020131

საქართველოს განმანათლებლო
მინისტრო

საქართველოს განმანათლებლო
მინისტრო

Дозволено цензурою, Тифлиси. 31-го мая
1865 года.

F18.924
201043

საქართველოს განმანათლებლო
მინისტრო

მ ა ს ყ ა ვ ლ ე ბ ლ ი ს ა თ მ ი ნ /

მ ა ს ყ ა ვ ლ ე ბ ლ ი ს ა თ მ ი ნ

შეგლო ახალი მიიღების მაშინ, როდესაც შეგლოში შეამჩნევენ ნაკლოულებებას. რა ნაკლოულებება აქვს ჩვეულებრივ ანბანების მეთოდს? პირველი და უმთავრესი ნაკლოულებება ამ მეთოდისა მდგომარეობს იმაში, რომ ანბანი იწყების ასოებიდან. ასოები ცალ ცალკე არა საგანს არ აჩვენებენ, არა ჰზრს არა ხატვენ. ამიტომ სწავლის დაწყება ასოებიდან ყმაწვილისათვის არის მაფნებელი. პი მისცეს ყმაწვილს ბელში ანბანი და ეუბნებოდან: ეს ასო არის ა, ეს ბ და სხვანი. ყმაწვილის თავში, რა საკვირველია, არა ჰაზრი არ იხატება. ამიტომ პირველვე შეხვედრაზედ ყმაწვილს სწავლა ეჩვენება, როგორც ერთი უაზრო საგანი. ამ მეთოდს, მაშა სადამე, შეუძლიან პირველათვე შეაბულოს სწავლა ყმაწვილსა და წაართვას მას წადილი სწავლისა!

მეთოდი ზოლოთოვისა, რომელზედაც არის შედგენილი ეს ანბანი, არღვევს ზემოხსენებულს ნაკლოულებებას. მს ანბანი იწყების სიტყვებიდან. მაშასადამე, ყმაწვილი პირველვე დანახვს სწავლაში ჰაზრსა; ამიტომ, რომ ყველა სიტყვა ხატავს რაიმე ჰზრსა, აჩვენებს რომელმე საგანსა, მაშა სადამე პირველათვე ყმაწვილი შეხედავს სწავლას, როგორც გონიერულ საგანს და წაბლისდება..... პი ყმაწვილს მასწავლებელმა წაკითხა

სიტყვა: დე-და. — შმაწვილი წარმოადგენს რაღაც დე-დასა, ამასთანვე თავის სახლს, ვაჟსა, ძმებს, ადგილს. ერთი სიტყვით, ეს ერთი სიტყვა რამდენზე საგანს მოაგონებს, რამდენზე ჰაზრს წარმოუდგენს გონებაში ყმაწვილსა. მოსწავლე იგრძნობს მაშინვე კავშირს ბუნებასა, ცხოვრებასა და სწავლას შუა. და რადგანაც ყოველის ყმაწვილის უყვარს ბუნება და ცხოვრება, სწავლაზედაც წაბაღისდება. მარდა ამისა, ყმაწვილი ამ მეთოდზედ თითონ კითხვას უფრო გონიერულათ და ჩქარა სწავლობს, — ერევეა კითხვას მარცვლების და არ ასოების ჩათვლით. ბოლოს ეს მეთოდი უადვილებს მასწავლებელს ცხად — გასაგონებლად ყმაწვილის აუხსნას განჩიება ხმოვანი და უხმო ასოებისა.

იქმნება ბევრმა განკვირვებით თქვას: როგორ უნდა ისწავლოს სიტყვების კითხვა ყმაწვილმა, როცა ასოები ჯერ არ იცის. შეუჩვევრობა არის მიზეზი ამ ანკვირების. როცა მასწავლებელი გაიცნობს ამ მეთოდსა, მაშინ ადვილათ ერევენება სწავლა ამ ანბანში. ბი როგორ უნდა ასწავლოს ამ მეთოდზედ: მასწავლებელი გამოთქვამს პირველ სიტყვას (მა — გა) ისე, რომ ყოველს მარცვალს ცხადათ განარჩიეს, მოსწავლე გაიმეორებს. სწორეთ აგრეთვე წაიკითხავს და გაიმეორებინებს მეორე სიტყვას (დე — და). შემდგომ რჩივს ერთათ გაიმეორებინებს. აგრეთვე წაიკითხავს მესამე სიტყვას და მოსწავლეს გაიმეორებინებს. შემდგომ სამივეს ერთათ გაიმეორებენ.

მერე წაიკითხვენ სწორეთ აგრეთვე შემდგომ სამს
 სიტყვას: გუ—და, აბ—გა, აღ—გა. შემდგომ მოსწავ-
 ლეს ჰკითხავს მოსწავლეებელი, მიჩვენე, მაგალითად,
 აბ—გა, ანუ გუ—და, და სხვანი. ბოლოს წაიკით-
 ხვენ აგრეთვე დანარჩენს სამს სიტყვას: ბე—დი,
 გო—გო, ო—ბი. მერე მოსწავლეებელი მოითხოვს,
 რომ მოსწავლემ უჩვენოს, ან თვითონ რომელსამე
 სიტყვაზედ ხელს დაუფარებს და ეტყვის: წაიკითხე.
 როცა ყელა სიტყვის წაკითხვა და ჩვენება ეცოდი-
 ნება მოსწავლეს, მაშინ მოსწავლეებელი მარცვლე-
 ბს დააწყებინებს. ჯერ თვითონ წაიკითხავს მარც-
 ვლებს და უჩვენებს, რომელი მარცვალი რომ-
 ელს სიტყვაშია; მერმე ამავე მარცვლებს წაიკი-
 თხავს მოსწავლე; მოსწავლეებელი მოითხოვს, რომ
 მოსწავლემ ნასწავლს სიტყვებში ყოველი მარცვა-
 ლი უჩვენოს. როცა მარცვლებსაც ყმაწვილი დაის-
 წავლის, შემდგომ ასოებს დაიწყებენ ამ სახით:
 პარველათ წაიკითხე ყმაწვილს მარცვალი. ჯერ თვი-
 თონ მოსწავლეებელი გამოთქვამს მარცვალს და
 გააგძელებს ხმას ამ სახით: ბა-ა-ა-ა. მაშინ ყმაწვილი
 იგრძნობს, რომ აქ ოარი ასო ყოფილა. შემდგომ
 მოსწავლეებელი ხელს დაუფარებს და ჰკითხავს: რა
 დარჩა!—მოსწავლე მიუგებს ა. აგრეთვე გააცნობს
 შემდგომს ხმოვანს ასოებსა და აუხსნის აქვე, ხმო-
 ვანი ასონი ამათიმიტომ ჰქვიანთ, რომ მთელს ხმასა
 ხატვენ. მოველი ხმოვანი ასო მოსწავლემ უნდა
 გამოსთქვას ისე, რომ უხმო ასო არ მიუმატოს, უნდა

სთქვას ა და არა ან. აგრე უნდა ასწავლოს უხმონი ასოებიც. ძიდევ წააკითხე მარცვალთ, ~~მაშ~~ დააფარე ხელი ა და ჰკითხე: რა დარჩა?—ყმაწვილის სიტყვით იტყვის: ბა, ან ბუ, ან ბე. მაშინ აუხსენ, რომ არც ა, არც უ, არც ე აქ არ არის, და გამოათქმევინე ასო ბ ცალკე, ისე, რომ ხმოვანი ასო არ მოუმატოს; მთელი ხმა არ გამოვა. მაშინ აუხსენ ყმაწვილს, რომ ამისთანა ასოს ჰქვია უხმო, რადგანაც მარტოკა თვითონ მთელს ხმას არ ხატავს. სხვა უხმო ასოებსაც აგრეთვე ასწავლის. ბოლოს უხმოს და ხმოვანს ასოებს ერთად გაამეორებინებს. კარგია კიდევ, თუ ნასწავლ ასოებიდგან მასწავლებელი შეადენს მარცვლებს და ზეპირათ ყმაწვილს ჰკითხავს: ესა და ეს მარცვალი რა ასოებიდგან შესდგება. შემდგომს სიტყვებს, მარცვლებს და ასოებს სწორეთ ამ რიგათვე ასწავლის. მუ მასწავლებელმა წადილიანათ გაათაყებინა ამ ნაირათ ასოების სწავლა, შემდგომ ისე თავისუფლად დაიწყებს კითხვას მოსწავლე, რომ მასწავლებლის შევლა კითხვაში თითქმის აღარც კი დასჭირდება.

ჩვენ ეცდილობდით, რომ ყმაწვილისთვის გაგვეადვილებინა კითხვის მიჩვევა და გაგონება წაკითხულისა. ამიტომ შემდგომ ანბანისა მოვაყოლიეთ ერთ-მარცლოვანი სიტყვები, რომლებიც გამოასათქმევლოთ ყმაწვილისათვის ადვილნი არიან ყველა სიტყვებზედ. ამ სიტყვებიდგან, ერთი რაი სხვა სიტყვის მიმატებით, ფრაზები შევადგინეთ, და ამითი ფრაზების კი-

თხეა ყმაწვილს ძრიელ გაუადვილებით. ამას მანდვეენ სიტყვები რა-მარცლოვანნი, სამ-მარცლოვანნი, ოთხ-მარცლოვანნი. ამ სიტყვებიდგან შედგენილია ფრაზები. ამ ფრაზებში თითო რაოდელი სხვა სიტყვები არიან გამოარეულნი. ეს იმიტომ, რომ ცოტა ცოტათი ყმაწვილი შრომას მიეჩვიოს.

პირველი ურად-ლება მასწავლებლისა იმაზედ უნდა იყვეს დამყარებული, რომ ყმაწვილმა რაც წაიკითხოს—ეყურებოდეს. ამისთვის, ფრაზების კითხვის დროს, მასწავლებელმა ყმაწვილისაგან ყოველთვის უნდა მოითხოვოს ფრაზის ძაზრია: ვისზედ არის ლაპარაკი და რა არის ნათქვამი. მაგალითებზე ყმაწვილმა წაიკითხა ფრაზა: „მე ჩიტის ბუდე ვიცი.“ მასწავლებელი ჰკითხავს: ვისზედ წაიკითხე?—ჩემზედ. შენი თაყი რომელი სიტყვით აჩვენე? სიტყვით: მე, რა სიტყვი შენზედ?—ის, რომ ვიცი, რა იცი?—ბუდე. რის ბუდე?—ჩიტისა. აგრე უნდა დააჩვიოს მასწავლებელმა ყმაწვილი ყოველის ფრაზის გარკვევას. შემდგომ დაბეჭდილია ძალიან ადვილი წასაკითხი სიმღერა. ანბანი თავდება ანდაზებით.

ანბანის შემდეგ არის დაბეჭდილი პირველი საკითხავი წიგნი ყმაწვილებისათვის. მოველი ამ გვარი წიგნი ისე უნდა იყვეს შედგენილი, რომ ყმაწვილი სწავლაზედ წაახალისოს, მოსწავლეს პირველვე სწავლა მოაწონოს. ეს მოხდება მხოლოდ მაშინ, როდესაც წიგნი იქნება შედგენილი იმისთანა სტატიებისგან, რომლების კითხვა ყმაწვი-

ლისათვის აღეილი იქნება, გაგონება ამათ არ გა-
 უქირდება, ამათ კითხვაში იპოვნის ~~საგონებებს~~ და
 თავის ცარიელს გონებას შესძინებს ~~ამ ცოდნა-~~
 ებსა, რომელთაც ითხოვს მისი ბუნება. რომელნი
 საგნები არიან აღეილით გასაგონი, სასიამოვნო და
 სასარგებლო ყმაწვილის გონებისთვის?—ბუნება,
 საზოგადოთ, და ყოველი, რაცკი გარეშემო არ-
 ტყია ყმაწვილს. მისაც ცოტაოდენი მაინც ყუ-
 რი მოუგდია ყმაწვილების კითხვებისათვის, ის ამ
 პაზრის ქეშმარიტებას ცხადთ იგრძნობს. მოველი
 ყმაწვილის კითხვა შეეხება ბუნებას და მის საგნებსა.
 სად არიან ის ფრინველები ზამთარში, რომლებსაც ზა-
 ფხულში ჩვენ ეხედავთ, საიღვას წარმოსდგება ქა-
 რი, წვიმა და სხვანი,—აი რის ცოდნას თხოულობს
 ყოველი ყმაწვილი. თვითონ დიდები ვერ უხსნიან
 ყმაწვილს საქმეს, ატყუებენ. ზნეობითი, ისტორი-
 ულნი და სხვა საგნები ყმაწვილის გონებას ჯერ
 სულ არ ეხებიან. ამიტომ მხოლოდ ის პირველი
 წიგნი უნდა იყვეს სასიამოვნო და სასარგებლო
 ყმაწვილისათვის, რომელიც შესდგების ბუნების და
 იმის საგნების აღწერებითგან, რომელიც დაბი-
 ურათ ხსნის ბუნების მოვლენებს. პირველით მო-
 სწავლეს შეუძლიან წახლისდეს მარტოკა ამის-
 თანა წიგნზედ; მარტოკა ამისთანა წიგნს შეუძლიან
 მოაწონოს და შეაყვაროს სწავლა ყმაწვილს. ეს
 ზემოხსენებული პაზრი გეჟონდა სახეში, როცა შე-
 ვადგინეთ ეს პირველი საკითხავი შემდგომ ანბანი-

სა წიგნი მოსწავლეობისთვის. ამიტომ, რამდენიმე
 ზღაპრების შემდეგ, პირდაპირ იწყება აღწერა
 სხვა და სხვა ბუნების საგნებისა. ზერ არიან
 აღწერილი რამდენიმე მცენარე, შემდგომ ცხო-
 ელები: ფრინველები და ოთხ-ფეხები. რადგან ც-
 ყმაწვილისათვის უფრო სასიამოვნოა პირუტყვების
 ცხოვრება, ზნეობა და ჩვეულება, ამიტომ უმეტესი
 ნაწილი ამ აღწერებისა შეიცავს ამას. შემდგომ
 არის აღწერილი ოთხი დრო წელიწადისა. მერმე
 არიან ახსნილი ბუნებითი მოვლენანი. წიგნი თავ-
 დება გეოგრაფიული სტატიებით. მასწავლებელი
 უნდა ეცადოს, რომ სტატიების სმენა გაუადვი-
 ლოს ყმაწვილს; მან აუხსნელათ არა სტატია არ
 უნდა გაუკეთოს ყმაწვილს. ზერ თვითონ წაუ-
 კითხავს სტატიას და ყოველფერს აუხსნის, მერმე
 ზეპირად ათქმევინებს სტატიის პაზრებს, შემდგომ
 დაუნიშნავს საკითხავათა.

მოსწავლეობისათვის

I სიტყვები.

ბა — გა

გუ — და

გა — და
გა — და

დე — და

აბ — გა

გო — გო

დი — დი

აღ — გა

ო — ბი.

მარცვლები.

ბა დე დი გა და გუ აბ აღ ბე გო ბი.

1) ბა, დე, გუ, გო, დი.

ა ე უ ო ი.

ხ მ ო ე ა ნ ნ ი ა ს ო ნ ი.

ა ე ი ო უ.

2) ბა გა დე.

ბ გ დ.

ასონი უხმონი.

ბ გ დ.

ა ბ გ დ ე ი ო უ.

II. სიტყვები.

თა — ეი

ლო — მი

ნა — ზი

ზე — თი

მო — ნა

გი — ჟი

თო—კო

კე—წო

პა—ლო

მ ა რ ც ე ლ ე ბ ი.

მარცხელი
მარცხენა

თა ზე ე რ კი ლო მო ნა პა ჟი თო თი მი კე ზი.

თ ზ ე კ ლ მ ნ პ ჟ.

შ ხ მ ო ნ ი ა ს ო ნ ი.

ე ზ თ კ ლ მ ნ პ ჟ.

III. ს ი ტ ყ ე ე ბ ი.

სუ — რა

ფა — ფა

ლო — ნე

ხა — რი

ქა — ში

ყუ — რი

ტო — ტი

შე — შა

ყა — ნა.

მ ა რ ც ე ლ ე ბ ი.

სუ ტო რა ფა ქა შე ლო ყა ში ყუ ხა შა რი ტი.

ს ი ტ რ ფ ქ შ ღ ე.

შ ხ მ ო ნ ი ა ს ო ნ ი.

რ ს ი ტ ფ ქ ღ ე შ.

IV. ს ი ტ ყ ე ე ბ ი.

ჩო — ხა

ჯო — ხი

პა — ე —

ბუ — ბუ

წო — ნა

ხა — რი

ცო — მი

ქი — ა

ჩი — ტი.

მ ა რ ც ე ლ ე ბ ი.

ჩოტუ ცო ხა ჯო წო ჭი ჰა ხი წი
ნი ნი

ჩ ძ ც ხ ჯ წ ჭ ჰ.

უ ხ მ რ ნ ი ა ს რ ნ ი.

ჩ ც ძ წ ჭ ხ ჯ ჰ.

V. ს ი ტ ე ე ბ ი.

ჩტს — ნი კა — რი ვაჲ — მე

თქტს — ნი მო-ი — მე ჭრან — ვი.

რაჲ — მე ღვ — ნო კელმ — წი — ფე.

მ ა რ ც ე ლ ე ბ ი.

ჩტს თქტს რაჲ კა მო ღვ ჭრან

ს უ ჲ კ ზ ჳ ჭ ჴ.

ა ს რ ნ ი.

ს (ე) უ (ვ) ჲ (ზი) კ (ხ) ზ (პო) ჳ (ვი) ჴ (ფ)

ა ბ გ დ ე ე ზ ს თ ი კ ლ მ

ნ ჲ რ ჳ ე რ ს ტ უ ვ ფ ქ ღ

ყ შ ჩ ც ძ წ ჭ ხ კ ჯ ჰ ჴ ჵ.

მ თ ა ვ რ უ ლ ნ ი ა ს რ ნ ი.

ა ბ გ დ ე ვ ზ ც თ ი კ ლ

მ ნ დ რ ვ ჯ რ ს ტ უ ჰ ფ

ქ ლ ჟ ზ ჩ ც ძ წ ჳ ხ ა ჯ

ჰ ზ ჟ.—

ს ი ტ ყ ვ ე ბ ი ე რ თ — მ ა რ ც ლ ო ვ ა ნ ნ ი.

მე	შენ	სძოვს
ღა	ძმა	დგას
ზე	გზა	ესწერ
ის	რძე	სკამ
ბუ	თბა	ღუღს
კუ	ტყე	მკის
ღო	ღღე	ჰყოფს
ბე	ეარ	სვამს.

უ რ ა ზ ე ბ ი.

ძმა მკის. რძე ღუღს. მზე დგას. შენ სკამ. მე
ესწერ. ღო ღუღს. ტუ ფეხს ჰყოფს. ბუ ზედ ხის
თავს ზის.

ს ი ტ ყ ვ ე ბ ი ო რ — მ ა რ ც ლ ო ვ ა ნ ნ ი.

ჩი—ტი ღა—მე გუ—შინ

ბუ—დე	ცი — ეი
შე—ნი	გა — ხმა
ფე—ხი	ი — ცის
ძრი—ელ	მი—ყვარს

შ რ ა ზ ე ბ ი.

შა—ნა გა—ხმა. პან—ტა მი—ყვარს. მე ჩი—ტის
ბუ—დე ეი—ცი. შე—ნი ფე—ხი დი—დი ა—რის.
ჩე—მი ძმა კარ—გათ სწაე—ლობს. ბუ—შინ ძრი—
ელ ცი—ვი და ბნე—ლი ლა—მე ი—ყო.

შანა გახმა. პანტა მიყვარს. მე ჩიტის ბუდე ეი—
ცი. შენი ფეხი დიდი არის. ჩემი ძმა კარგათ სწა—
ელობს. ბუშინ ძრიელ ცივი და ბნელი ლამე იყო,

ს ი ტ ყ ე ბ ი ს ა მ — მ ა რ ც ლ ო ე ა ნ ნ ი.

კა—ლა—მი	და—იქ—ცა
ვე—ნა—ხი	გა—ლო—ბა
შა—ქა—ჩი	ჭა—ლა—ში
კა—რე—ბი	ჭრა—ჭუ—ნი
მე—ლა—ნი	ჭიკ—ჭი—კი
გა—მო—ჭრა	ყურ—ძე—ნი
მო—ის—ბა	მერ—ცხა—ლი
ვი—ვი—დე	ბულ—ბუ—ლი.

შ რ ა ზ ე ბ ი.

კა—ლა—ში გა—მო—ეჭერ. ძალა—ლდი
ვი—ყი—დე. შა—ქა—რი და—სე—
რე—ბი ჭრა—ჭუ—ნობს. მე—ლა—ნი ქა—
ლალდ—ზედ და—იქ—ცა. მერ—ცხა ლი ერ—
დო—ზედ ჭიკ—ჭი—კობს. შე—ნახ—მა ყურ—
ძე—ნი მო—ის—ხა. ბულ—ბულ—მა ქა—ლა—
ში ი—ცის გა—ლო—ბა.

ძალაში გამოეჭერ. ძალაღდი ვიყიდე. ძარები ჭრა-
ჭუნობს. მელანი ძალაღზედ დაიქცა. მერცხა-
ლი ერდოზედ ჭიკჭიკობს. შენახმა ყურძენი მო-
ისხა. ბულბულმა ძალაში იცის გალობა.

ს ი ტ ე ე ე ბ ი ო თ ხ — მ ა რ ც ლ ო ე ა ნ ნ ი.

სა—წე—რე—ლი
ი—მე—რე—თი
სა—ხა—რე—ბა
და—ვი—ა—რე
მა—მა—წო—დე
მე—ზო—ბე—ლი
ამ—ხა—ნა—გი
ინ—დო—უ—ჩი
ა—ეა—შე—ნე
წი—წი—ლე—ბი

შე—ვი—კე—რე
გა—მო—ჩე—კა
ლო—ნა—ე—ჩი
წა—ი—კით—ხე
გა—ზაფ—ხე—ლი
გა—ვი—რეკ—ხე
მშვე—ნი—ე—ჩი
სა—ქარ—თეე—ლო
ხელ—ცა—ხო—ცი
ველ—სა—ხეე—ვი

შ რ ა ზ ე ბ ი.

სა—წე—რე—ლი მა—მა—წო—დე. ი—მე—

რე—თი და—ეია—რე. ჩემ—მა ამ—ბა—ზავ—მა
 სა—ბა—რე—ბა წა—ი—კით—ბა. ბი—ზავ—
 ხულ—ზედ სა—წა—ხე—ლი ამა—შენ—
 ინ—დო—ურ—მა წი—წი—ლე—ბი გა—მა—
 ჩი—კა. ა—ბა—ნო—ში ხელ—ცა—ხო—ცი გა—
 ეი—რე—ხე. ა—ბრე—შუ—მის ყელ—სა—ხეე—
 ეი შე—ეი—კე—რე. სა—ქარ—თვე—ლო მთე—
 ბი—ა—ნი და მშვე—ნი—ერი ქვე—ყა—ნა—ა.

საწერელი მამაწოდე. იმერეთი დაეიარე. ჩემმა
 ამაზაგმა საბარება წაიკითხა. ბაზავხულზედ საწა-
 ხელი ავაშენეთ. ინდოურმა წიწილები გამოჩიკა.
 აბანოში ხელცახოცი გავიჩეცხე. მშვენიერი აბ-
 რეშუმის ყელსახევეი შევიკერე. საქართელო
 მფობიანი და მშვენიერი ქვეყანაა.

ს ი მ ლ ე რ ა .

ია ენაბო ეენაბი,
 რამ შეჭამა ეენაბი,
 მიველ ენაბე ეენაბი,
 თხამ შეჭამა ეენაბი.
 ია ენაბო თხა,
 რამ შეჭამა თხა,
 მიველ ენაბე თხა,
 მგელმა ჭამა თხა.
 ია ენაბო მგელი,
 რამ შეჭამა მგელი,
 მიველ ენაბე მგელი.

თოფმა ჭამა მგელი.
 თოფმა მგელი,
 მგელმა თხა,
 თხამ ეენაბი,
 შეჭამა.
 ია ენაბო თოფი,
 რამ შეჭამა თოფი,
 მიველ ენაბე თოფი.
 ჭანგმა ჭამა თოფი.
 ჭანგმა თოფი,
 თოფმა მგელი.

მგელმა თხა,
 ოხამ ეენახი,
 შეკამა.
 ია ენახო ჟანგი,
 რამ შეკამა ჟანგი,
 მიველ ენახე ჟანგი,
 მიწამ კამა ჟანგი.
 მიწამ ჟანგი,
 ჰანგმა თოფი,
 ოოფმა მგელი,
 მგელმა თხა,
 ოხამ ეენახი,
 შეკამა.
 ია ენახო მიწა,
 რამ შეკამა მიწა,
 მიველ ენახე მიწა,
 ოაგვმა კამა მიწა.
 ოაგვმა მიწა,

მიწამ ჟანგი,
 ჰანგმა თოფი,
 ოოფმა მგელი,
 მგელმა თხა,
 ოხამ ეენახი
 შეკამა.
 ია ენახო თაგვი,
 რამ შეკამა თაგვი,
 მიველ ენახე თაგვი,
 პატამ კამა თაგვი.
 პატამ თაგვი,
 ოაგვმა მიწა,
 მიწამ ჟანგი,
 ჰანგმა თოფი,
 ოოფმა მგელი,
 მგელმა თხა,
 ოხამ ეენახი
 შეკამა.

ა ნ დ ა ზ ე ბ ი.

აეი შეილი დედ-მამის მაგინებელია.
 აეი ძალლი არც თვითონა სკამს, არც სხვას აჭმევს.
 არა შეუჯდა მწყერი ხესა, არა იყო გეარი მისი.
 არცა ეისი ყმა ეყოფილვარ, არცა რაჟინ ყმათ
 მყოლია, ძველი პური, ძველი ღვინო, წლის-წლო-
 ზამდის გამყოლია.

აქლემის ქურდი და ნემსის ქურდი ორივე ერთია.

ახალ კიტრს და ახალს ანბანს ძვირათ ნუ იყიდი,
მალე გაიფუტება.

მთასათ გვარი დაფასდა, ორი ათასათ ზედლობა,
თუ კაცი თვითონ არ არის, ცუდია გვარი-შვილობა.

ასეთი გოდორი დასწანით, რომ თქვენს შვილებსაც
გამოადგეს.

ეს ანდაზა აი რაზედ არის ნათქვამი: ერთ ალავს
ასეთი ჩვეულება ჰქონდათ,—კაცი რომ დაბერდებოდა,
გოდორში ჩასვამდნენ და კლდიდგან გადა-
ფდებდნენ; ერთი ზრმა ბერი კაცის შვილებშია მო-
ინდომეს მამისთვის გოდორის დაწენა, ბერი კაცს
ესმოდა იმათი ლაპარაკი და ჰკითხა, რას აკეთებთო?
ეიცი ვისთვისაც გინდათო, მაგრამ ასეთი კი უნ-
და დასწანათო, რომ თქვენ შვილებსაც გამოადგესო.
ეს რომ უთხრა, შვილებში ხელი აიღეს ამ საქმეზედ.

მალდაღს ვირი კიტრათ იყიდება, მაგრამ იქ წასვლა-
მოსვლა ღირს ერთ ჯორათა მისის საგრძლიათა.

ზუნს სპილოს ყურში დაუზამთრდა, გაზაფხულამ-
დისინ დარჩა, შერმე გამოვიდა და სპილოს მად-
ლობა უთხრა. სპილომ უთხრა, ეინ ხარო? მეშენი
არც შესვლა გამიგია, არც გამოსვლაო.

ძალე რომ გაღარიბდება, თავში ჰქვა გამოუა.
რაქნას კარგმა მონარდმა, თუ ღუშაში არ მოუა.
შაჰირეების ტალყვესი ხარ.

დილას ოქრო ხარ სტუმარო, საღამოს ევრცხლოდ
იქცევი, თუ ხანი დაგოგვიანდა სპილენძათ გადაიქცევი.

ერთი რეგვენი მოიქნეს ძვირფასს აღმაზს და

ზღვაში უკუაგდებს, ათასი ჭკვიანიც რომ მოგვრადეს, ეელარ გამოიტანს.

მაშლი რომ მალლა შეაგდო, მინამ ჩამოვარდება, იმაშიაც დრო გაივლის.

მირს რქა არ გამოუვიდა, თაყი პატარა ეგონა, ხბორებში გაერია.

მაიმე ძმაო თარხანო, რა ჭკვაზედ თხლათ ხარო.

თაგვებმა სთქვეს: კატას ეყვანი შედგათ, რომ ეელარ მოგვეპაროსო. არჩიეს, მაგრამ შემბმელი ევრაეინ გამოარჩიეს, ყველას ეშინოდათ.

თევზმა სთქვა: სალაპარაკო ბეერი მაქვს, მაგრამ პირი წყლითა მაქვს საცეო.

თუნდ მკედარი და თუნდ შინ მაუსელოელი.

ინდოეთში ვირი ხეზედ გავიდაო. ამის მოქმელს უთხრეს: ეს ვირი და ეს ხე, აბა აქაც გავიდესო.

კაი მოქმელს კაი გამგონიც უნდა.

მატას თეუზი უყვარს და წყალში ფეხის დასველება კი ეზარება.

მატა ძეხვს ვერ შესწვდა, პარასკევიო.

მატი კაცის წამალია.

მატი უნდა ხერხი იყვეს, გაჰქონდეს და გამოჰქონდეს.

მადლი ჰქენი, მარილიც მოაყარე.

მამა ნახე, დედა ნახე, შეილი ისე გამონახე.

მართლის მოქმელს ცხენი უნდა შეემაზული ედგას, თქვას და წაჟიდეს.

მადლარს მშვიერიც მადლარი ეგონა.

მელამ თავისი კუდი მოწმად მოიყვანა.

მელა მახეში გაება, თავი მოიშვენირა და სიბერე
იქმნებაო.

მთა მთას არ მოხედება, კაცი კაცს კი შეეყრება.

მკედარს ღოღს ცოცხალი ძალის სჯობია.

მეტის-მეტი სიწმინდემა ტრაპიზონი დააქცია.

ნამუსიც კი საქონელია.

ნუ დასცინებ სხვასა, გადაგხდება თავსა.

ნუ იქ აესა, აფისაც ნუ გეშინიან.

ნეტავი ასი დამკრან და ერთი მართალი მათქმე-
ვინონ.

მზოლი გაზდას მოელის, ღარიბი გამდიდრებასა.

პირში მაქებელი ეშმაკის მოციქულია.

სადაც შენი სთქვა, იქ სხვისაც სთქვი.

საქმეს წაახდენს რეგენი, ფათერაკს დააბრალებსა.

საქონელი პატრონს ეგვანება.

სიბერემდინ სწავლა კაცს არ მოსკარბდება.

ურემი რომ გადაბრუნდება, გზა მასუკან გამო-
ჩნდება.

ღმერთო! ნუ შეტყრი ეატყაცსა ცოლსა უბედსა
და მძინარსა: ის შეშლის, ის დააბერებს, ის შერ-
თავს წყალსა მდინარსა.

სჯობს სიცოცხლესა ნაძრახსა სიკვდილი საბე-
ლოვანი.

პირველი, შემდეგ ანბანისა, საპითხავე წიგ-
ნი მოსწავლეთათვის.

მ. კ. მ. მ. მ.
მ. კ. მ. მ. მ.

მ რ ი მ ა მ ლ ა უ ნ ი წ ა.

მ. რ. ი. მ. მ. ლ. ა. უ. ნ. ი. წ. ა. და ერთმა მეო-
რეს აჯობა. ღამარცხებული მამალი გაიქცა და სა-
ბჭლოს ქვეშ შეძვრა. ღამარჯვებული მამალი შე-
ფრინდა საბჭელზედ და რაც ძალი და ღონე ჰქონ-
და თავმოწონებით დაივიღლა: უიუღიყო! ამ ღროს
გაუჩნდა საიდგანაც ქორი, დააფრინდა მყევირალას
და წაიღო ვახშმათ.

მ ა მ ა ლ ი დ ა კ ა ტ ა.

იყო და არა იყო, იყო ერთი მამალი და ერ-
თი კატა. სხორებდნენ ერთათ ძმურათ. კატა სა-
ნადიროთ დადიოდა ტყეში, მამალს კი ეტყოდა
ხოლმე: შინ იჯექი, თავი კარში არ გამოყო, თო-
რემ მელია მოგებარება და შეგკამს. მართელ კა-
ტა წავიდა ტყეში. მაჩნდა მელია, მიცუნცულდა
ფანჯარასთან და ტკბილათ შესძახა:

მიუღიყო მამლო,	ტურფა ღაბაბიანო!
მკროს ბიბილო-	შანჯრიდგან გად-
ვანო,	მომხედე,
მშვენიერ ქოჩრიანო,	საკენკი დაგიყარო.

მამალი შესცდა და სთქვა: მოდი ერთი გავიხედავ,
ვინ ღაპარაკობს ასე ტკბილათ. თავი გამოყო, მე-

ლოამ სტაცა პირი და გააქცია ტყისკენ! მამალმა
საცოდავთ ყვირილი დაიწყო:

მივეყვარ მელას	შორეულ მხარისკენ,
დაბურულ ტყისკენ,	პატაე მშობილო,
მაღალი მთისკენ,	მიშველე რამე.

პატას შემოესმა მამლის ხმა, გამოუდგა მელას,
დაეწია, გააგდებინა მამალი და მოიყვანა შინ.-მეს-
მის, მშობილო მამალო, უთხრა კატამ: ხეალ მე
უფრო შორს წავალ, ნუ დაუჯერებ მელას, ნუ
გამოიხედავ ფანჯარაში, თორემ ისე შაგქამს მელა,
რომ შენი ძელებიც აღარ დაანაჩუნოს.

წავიდა კატა. მელია ისევ მიცუნცულდა ფანჯა-
რასთან და თავისებურათ ტყილი ხმით დაიწყო:

შიყლიყოო მამალო,	შანჯარიდგან გადმო-
ოქროს ბიბილოვანო,	ხედე,
მშვენიერ ქოჩრიანო,	მარცელები დაგიყარო,
ლამაზ ლაბაბიანო!	საკენკი გაგიჩინო.

მამალს ძრიელ უნდოდა დაენახა, რა მარცელები
მოიტანა მელიამ, მარამ თავი შეიმაგრა როგორც
იყო. მელიამ ნახა, რომ მამალი არ იხედება, დაიწ-
ყო ხელ მერართ:

შიყლიყოო მამალო,	თავადები მიდიან,
ოქროს ბიბილოვანო,	შეტვი ბევრი ებნევათ,
მშვენიერ ქოჩრიანო,	ამკრეფი კი არა ჰყავთ.
ტურფა ლაბაბიანო!	

მამალმა ევლარ მოითმინა, უნდოდა დაენახა,
რა ფეტვი დაეზნათ თავადებს და გადმოიხედა: მე-

ლამ სტაცა პირი და გააზებინა. მამალმა კიდევ
დაიწყო საშინელი ყვირილი:

მიუყევარ მელას შორეულ მხარეს,
დაბურულ ტყისკენ, ძატავ ძმობილო,
მაღალი მთისკენ, მიხსენ ქირიდგან.

შორს იყო კატა, ძლიერს გაიგონა მამლის ხმა,
მაინც კიდევ გამოეცადა მელას, როგორც იყო მო-
ეწია, წაგლიჯა მამალი მელისას პირიდგან და გამო-
აქანა შინისკენ.— მხლა კი უფთხილდი მამალო,
ხვალ მე უფრო კიდევ შორს წაედი, ნუ გაუგო-
ნებ მელას, ნუ გადმოიხედამ ფანჯრიდგან, — თორემ
რამდენიც უნდა იკივლო, მე ვეღარ გამაგონებ.....

წავიდა კატა და მელამ კიდევ ფანჯარასთან შე-
მოსძახა:

ძიელიყო მამალო,
მჭროს ბიბილოვანო,
შშვენიერ ქოჩრიანო,
ლამაზ ლაბაბიანო!
ფანჯარიდგან გადმო-
იხედე,

მართი ზევით შეიხედე,
როგორ მთიდგან თა-
ვისთავათ,
მოცუტრამენ ჩქარა
ჩქარათ,
მარხილები საამურათ.

მამალს უნდოდა, რომ ცალი თვალით მაინც
გადაეხედნა იმ თავის-თავათ მომცუტრავს მარხილე-
ბისათვის, მაგრამ სთქვა: არა, ეხლა არ გადავიხედავ,
რაცა მელია წავა, მაშინ გადავიხედავ. მელია მა-
ინც კიდევ ცდილობდა, რომ მოეცუთილებინა მა-
მალი; მაგრამ მამალმა უთხრა: არა, შენ მე ვეღარ

მამატყუილებ, მელაფ; არ გამოვიხედაუ-მე შენთან
მოსატყუარი რა მაქვს! გაკვირვებით უთხრა მე-
ლამ. შინდ გადმოიხედე, გინდ ნუ მგერას მშვი-
დობით, შინ წასვლის დროა.

მელია გამოცუნცულდა და იქვე კუთხეში მი-
იშალა. მამალის აღარ ესმის მელიას ხმა. აბა ერთი
გადვიხედო, მართლა წაეიდა მელია თუ არა,—გად-
მოიხედდა მამალმა, მელია მიეპარა, სტაცა პირი და
მოუსვა ტყისაკენ. შეუნურმა და უბედურმა მამალ-
მა ბევრი უძახა თავის ძმობილ კატას, მაგრამ კატა
შორს იყო, ეერ გააგონა.....

მელია და მგელი.

მართელ მელიას ძრიელ მოშივდა, და დაიწყო
გზებზედ აქა იქ წანწალი, უნდოდა საკმელი ეშოფ-
ნა. მართი ენახო, ერთი გლეხ-კაცს მარხილით
თევზი მოჰქონდა ჭილობ გადაფარებული. დაინა-
ხა თუ არა ეს, მელიას კბილებმა კაწკაწი დაუწყო.
რა კარგი იქნება, რომ ერთი კარგათ მივაძღე ამ
თევზს, იფიქრა მელამ. მაიხრბინა და ზედ შუა გზა-
ზედ გაწეა, კუდი გადააგდო გვერდზედ, თევზი
ოჭიმა,—სრულიად მკედარია რაღა! მივიდა გლეხი
ახლოს, შეხედა მელიას და სთქვა: კარგი ქათმის
საყელო არ გამოუა ჩემს ცოლს ამის ტყავისა. მო-
აელო მელას კუდზედ ხელი, გადისროლა მარხილ-
ში და გადააფარა ჭილობი; თითონ ხარს გვერდზე

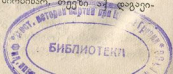
მოუდგა და მიდიოდა. ჩვენ მელასაც ის უნდა და: გახერხა მარხილი და დაუწყო თევზს ეჭიდებან. არა ძირს. როცა სულ გამოყარა თევზები, მაშინ თეთონაც მარხილიდგან გამოძვრანელა. ზღოები მოვიდა შინ და ცოლს ახარა: თევზიც ბევრი მოვიტანე და ერთი კარგი ქათმის საყელოცა. შადახადა მარხილს ჭილობი და ცარიელი კი დახვდა.

მელიამ თევზი საჩქაროთ შეზიდა სოროში და ჯამა დაუწყო. მართი ენახოთ დაინახა—მგელი გაცხარებული მარხის. საწყალს შიმშილით ფერდი ფერდს მიჰკეროდა. მაშაჯობა, ჩემო ნათლიაე, რას მიირთმევ?—თევზსა, ჩემო სეინა. მართი მეც მიტაეაზე.—ღიახ! როგორ არა! პირი დააღე! რა შეილი ხარ! მე დაფიქირო, შენ კი შეექცე!—„მართი თავი მაინც მიბოძე, ჩემო ნათლიაე“ — „ბოლოზედაც არ გასუნებინებ, ჩემო საყვარელო სეინა. შენ თითონ დაიჭირე და ქეიფი გასწიე.“ — „მანა ეგ თევზი შენ დაიჭირე?“ — „მაშ არა და შენა!“ — „მაშ მეც მაინც მასწავლე დაჭერა.“ — „მაგისი კი ბატონი ზრძანლებით: მოძებნე წყალზედ უინულში ამოჭრირი ადგილი, ჩემო საყვარელო სეინა, ჩაჰყაე შიგ კუდი, დაჯექი ზედ და იბუტბუტე: გაეზი თევზო ბადეში დიდო და პატარა, — და ისინი თავის თავათ გაეზმიან.“

მგელმა იპოვნა ეგრეთი ადგილი, ჩაყო წყალში კუდი, ზის და ბუტბუტებს: გაეზი თევზო დიდო და დიდო. მელიამაც მოიბრინა, დაიწყო მგლის გარეშემო სირბილი და ამბობდა: ეგრე გაიყინე, კარგათ

გაიყინე მგლის კუდო!—რა ამბავი გაქვს, ნათლიავე,
რას ამბობ, ჰკითხავს მგელი.—იმას რასაც შენ გაეზი
თეფზო, დიდო და პატარა.

ღრო არ არის ეხლა ამოვიღო კუდი, ნათლიავე
ჰკითხავს მგელი მელას.—ჯერ არა, ჩემო სვინა, მე
გეტყვი როცა ღრო იქმნება, ეუბნება მელია. მგელი
ზის და თავის სიტყვებს იმეორებს, მელაჟი თავისა-
სა. მელამ როცა შეიტყო, რომ კუდი კარგათ გაე-
ყინა, უთხრა: ახლა ამოსწიე, ამოიღე, ჩემო სვინავე.
მგელმა ამოსწია, მაგრამ შენი მტერი რაც იმან კუ-
დი ველარ ამოიღო.—“ბი ზედავე, როგორი გაუმაძღა-
რი ყოფილ ხარ, აყვედრიდა მელა მგელსა. აქამდის
სულ იმას იძახდი: გაეზი თეფზო დიდო და დიდო
და ახლა ველარც კი ამოგიღია. მოცადე მე დაეუ-
ძახებ ვისმეს, რომ გიშეელოს.”—მელიამ საჩქაროთ
მიიჩბინა სოფელში და დაიწყო ძახილი: “წამოდიოთ
მგელი მოჰყალიოთ, კუდი წყალში გაეყინა და ვე-
ლარ დაძრულა.”—სოფლიდგან გამოიქცნენ ზოგი
სულიოთ, ზოგი კეტიოთ, მიჩბიან წყლისაკენ. მგელ-
მა დაინახა, რომ ახლა კი ახსასრულის დღე მოუვი-
და, რაც ძალი და ღონე ჰქონდა გაიწიე—გამოიწი-
ვა, კუდი ძირში მოიწყევიტა, და უკუდოთ გასწია
ტუნძულიოთ.—“ჩემო საყვარელო სვინავე, მისძახის მე-
ლა, დაბრუნდი, სად მიჩბიხარ, თეფზო აქ დაგავი-
წყდა.”

მცენარეები.

პ ა ტ ა რ ა მ ე ბ მ ა რ ტ ე ნ უ ლ ი
პ ი მ ე ლ ი მ ი

პატემ კარის წინ პატარა ბაღიკაში დარგო ბაღი, კარგათ მოუარა და რამდენსამე წელიწადს კარგად იდო გაზარდა. დიდ სიხარულში იყო ხოლმე გაზაფხულზედ, როდესაც ბაღი თეთრათ ყვავილის გამოიფეთქდა. მართს ღამეს პატეს შემოეპარა თბა ბაღიკაში, ბაღი სულ გაკორტნა დაქერქო აძრო. მეორე დღიანზედ პატემ რომ ნახა თავისი ბაღი გაკორტნილი, საშინლად დალონდა, და თითქმის ტირილით დაიწყო. შენ საწყალო ჩემო ბაღო, რა უდროოთ უნდა მომშორდე. შერ ფოთლები, ტოტები კიდევ ნედლი გაქვს, მაგრამ ამოვა მზე, მოგაღება უქერქო ადგილზედა და მაშინ—მშვიდობით—გახმები. როგორ ძრიელ მიყვარდი და როგორ ძალიან მენადვლება შენი უდროოთ სიკვდილი. მეზობელს შემოესმა პატეს მწუხარება და შეეცოდა. მივიდა ახლოს პატესთან და უთხრა: რისთვის სწუხარ ეგრე; უფრო ის სჯობია, ჩვენ ამხეს უშველოთ რამე. მეზობელმა მოიტანა ხის ფისი, გაათხელა, დააკრა იმ ადგილს, საცა ბაღს ქერქი აძრობილი ჰქონდა. პატეს იმედი მოეცა თავის საყვარელის ხის მორჩენისა, და ძრიელ გაუხარდა. მართლა და არც მოსტყუვდა. ძერქი ისევ მაღე შემოიარტა ბაღმა, და რამდენსამე წელს უკან სულაც აღარა ეტყობოდა.

მეზი და ხეხილმეზი.

ერთმა მეზალემ თავის ბაღში, რომელშიაც მარტო ხეხილები იდგნენ, გაზაფხულზედ მოიტანა ვაზი და დარგო. ხეხილებს ძრეულ ეწყინათ და დაიწყეს დაცინვა: შეხედეთ, შეხედეთ ჩვენ ახალ მეზობელს, თვითონ არ შეუძლია სწორეო დადგომა; არ შეუძლია დაიფაროს ეინმე სიტხისაგან; არ შეუძლია დაიმაგროს პატარა ჩიტის ბუდეც; რისთვის დარგეს აქა? აბა ამას რა ხილის მოსხმა შეუძლია?

მე იმისთანა ნაყოფს მოისხამს, თქვენი ნაყოფი იმასთან გამოსაჩინიც არ იყოს, — მოიტადეთ მარტო შემოდგომამდისინა, — მაშინ შურის თვალით შეხედეთ თქვენს ახალს მეზობელს, რომელიც ეხლა გძულთ, — უთხრა მეზალემ უსამართლო ხეხილებს, — და რაც სთქვა აღსრულდა. მოვიდა შემოდგომა და ვაზმა დაიწყო ამპარტავენება თავისი დამკრახული ტევებითა. მეზი ყოველს დღეს გულმოსაკლოვად დასცინოდა ხეხილებს და მოაგონებდა იმათ უწინდელს უსამართლოებას; კიდევაც ითხოვდა მეზალესგან, რომ ამას ხეხილები სულ დაეგლიჯნა და იმათ მაგიერ ბაღში ვაზები დაერგო.

პრა, შენც ხეხილებს უსამართლოდ ექცევი, უთხრა ვაზს მეზალემ. მართალია, შენ კარგს ღვინოს მძლევ, მაგრამ ისინიც კარგ საჭმელ ხილს მიმზა-

დებენ. ისინი შენზედ ნაკლებ სიკეთეს არ/მიშ-
ვრებიან.

მარწყვილი
მონღოლური

მ ა რ წ ე ლ ი.

მარწყვი არის მინდვრის პატარა მცენარე, მწიფ-
დება ყველა ხილზედ წინ. მაისის დამდეგს მარწყვი
მოისხამს პატარა რგვალ მარცვლებს, რომლებიც
ჯერ თეთრათ გამოჩანან ბაღახებში, მერე თანდი-
თან წითლდებიან, როცა სულ დამწიფდებიან,—წი-
თელი სისხლივით მოჰფენენ ხოლმე მინდორს. მი-
ბათვის დამდეგს მარწყვი დამწიფებულია. შევლასა-
თვის მარწყვი საყვარელია, მაგრამ პატარა ყმაწვი-
ლებს კი უფრო ძრიელ უყვართ. ძეირა უქმით
სოფლის ყმაწვილები შეიკრიფებიან ხოლმე ერ-
თათ და მიდიან მინდორში მარწყვზედ. ჯერ კამით
გაძლებიან, მერე მარწყვის კონებს შეჰკრამენ და
სალამაზედ წამოიღებენ შინა. შიებაც ძრიელ ემ-
ტერებიან მარწყვსა, აგრეთვე ფრინველებიც. რად-
განაც ძრიელ ტკილი საკმელი არის. მარწყვს წამ-
ლათაც ხმარობენ. მამხმარი მარწყვის ჩაი ოფლის
მომგვრელია და გაციებულისათვის ძრიელ კარგია.

მ ი ნ მ ა რ ი.

სოსოს მაყვალი ძრიელ უყვარდა. სიხარულით
მოელოდა იმ დროს, როცა ეენახში მაყვალი
დაუმწიფდებოდა. ბოლოს შუა ზაფხულში დაუმ-

წითდა მაყვალიც. მართს დილას თავის მამას გაჰყვა
 ეენაში. ავიდა თუ არა სოსო, მაშინვე დაბრუნდეს-
 კენ გაეჩანა, — აქ იცოდა ამოსვლა მუცხლში. მაყ-
 ვალი კი მართლა ბევრი იყო დამწიფებული, მაგ-
 რამ, დახე სოსოს ბედსა, გარეშემო სულ მაღა-
 ლი ჭინჭარი ჰქონდა შემოარტყმული, თითქო ვისმე
 ყარაულები დაუყენებია მაყვლისთვისაო. სოსომ
 იცოდა კარგათ, როგორი წყეული მცენარეა ჭინ-
 ჭარი, როგორი ცხარე კბენა იცის. ამიტომ დი-
 დის სიფრთხილით დაუწყო კრეფა მაყვალსა,
 ცდილობდა ხელი, ან პირი არ მოეხედრებინა
 წყეულს ჭინჭრებისათვის; მაგრამ ამათ კბი-
 ლებს მაინც კიდევ ვერ გადაურჩა. მზგან სამგან
 ხელები დაუსუსხეს და ერთი მაღალი ჭინჭარი
 ცხვირზედაც მოხვდა. ძალიან ემწარა ჩვენ სოსო-
 სა, დაღრეჯილი და თვალი — ცრემლიანი გაიქცა მა-
 მისკენ და უთხრა, მიშეეღე რამე, შეჩვენებულმა
 ჭინჭრებმა დამსუსხეს, ძრიელ მეწვის, ჩემ დღეში-
 აც რომ მაყვალი არ მექამა, ის მიჩვენოდა. აქამ-
 დის განა არ იცი მიგისი წამალი? უთხრა მამამ.
 აღვილი მოსაჩენია; მიიყვანა სოსო წყლის პირს
 და სველი მიწა დაადო დასუსხულ ადგილებზედ,
 კოტას ხანს უკან სოსოს ტკივილი თითქმის სულ
 დაუამდა. მაშინ მიუბრუნდა თავის მამას და ჰკით-
 ხა: რატან წამალი მასწავლე ამ ჭინჭრის დასუსხე-
 სა, მაშ ისიც მითხარა როგორ სუსხამს კაცს ეს ჭინ-
 ჭარი. მამამ მიიყვანა სოსო ჭინჭართან და უთხრა:

აი, დახედე, კინკრის ფოთლებს გაჩეხებო ასხია
 ბაღნები. ამ ბაღნებს, დააცქერდი, არაგორა წვე-
 ტიანი ბოლოები აქვსთ. ეს ბაღნები პატარა ხან-
 ჯლებივით ამოშვერილნი არიან და საშინლათ
 იკბინებიან. ამათი კბენა მისთვის უსიებს კაცსა
 ხ.არცს, რომ ბაღნები შიგნიდგან არიან გამსებულნი
 მკავე შხამიანი წვენიითა. როცა ბაღანი შეერქევა
 ტყავს, მაშინ ამას მოსტყდება ბოლო, აქედგან
 შხამი გამოვა და კაცის სხეულში ჩაეა. მაშინ ნაკ-
 ბენი აღგილი კაცს დაეწეოს, ჰაქედება და დაუსიე-
 დება. ზოგ ქვეყნებში ასეთი კინკრები იზრდებიან,
 რომ ამათ დასუსტავს ადვილად ვერ მოუჭრება კა-
 ცი. აი, მაგალითებრ, ინდოეთში არის კინკარი, რომ-
 მელიც იკბინება ისრე მწარეთ, რომ კაცს მრთელს
 ხელს დაუსიეებს და თითქმის ერთს კვირას საშინ-
 ლად ატკივებს. ზოგჯერ იქამდინ მივა ხოლმე სა-
 ქმე, რომ ნაკბენი ასო კაცმა უნდა მოიჭრას, რომ
 სიკედილს მოარჩეს. შინკარი ბევრგან იზრდება დი-
 დი ხეების ტოლა.

მაშ ეს წვეული კინკარი მარტო კაცის საწვა-
 ლებლად უოფილა გაჩენილი, წამოიძახა სოსომ.
 — შენ, ჩემო სოსო, კარგი დახსოვება გერა გცოდნია,
 უთხრა მამამ. აღარ გახსოვს განა, გაზაფხულზედ,
 რომ ქალებს წამოჰყვებოდი ხოლმე ეენახში, ჰკრე-
 ჟადით ქორჟა კინკარსა, მოიტანდით შინ, გაარ-
 ჩევდით და მშვენიერს მხალს გააკეთებდით ხოლ-
 მე? აღარ გახსოვს განა, რომ ყველაზედ ბევრს იმ

მშალს შენ სქამდი ხოლმე! რატომ მაშინ ~~არ~~ სჯავ-
რობდი აგრე კინკაზედ! სხვა ქვეყნებში ყოფნა
სხვანაირათ სარგებლობენ კინკრიდგან. მაშინაჲს—
არც კინკაზი ყოფილა კაცისთვის გამოუსადეგარი,
ჩემო ხოსო.....

ბ ა მ ბ ა.

ჩვენს საქართველოში მარტოც იმერეთში მო-
დის ბამბა. მართლის და ძახეთის სიცივეს ბამბა
ეერ აიტანს; ამიტომ აქ ბამბას არა სთესენ. საზო-
გადოთ, ბამბას უყვარს თბილი ადგილი. ბამბას
სთესენ გაზაფხულზედ, და შემოდგომაზედ კრეფენ.
ბამბა სიმაღლით იზრდება თითქმის ერთს ადლზედ.
რამდენიც ბევრი ტოტები აქვს ბამბას, იმდენს
უფრო ბევრს პარკებს მოისხამს. ბამბის პარკი ღი-
ლი კაკლის ტოლა არის; როცა პარკი დამწიფდე-
ბა,—დასქდება და ბამბა თეთრი თოვლივით საამუ-
რათ გადმოიშლება. ჭეფლა ბამბის კვირტები კი
ერთს ღროს არ მწიფდებიან. ჭერ მწიფდებიან ქვე-
და ტოტებისა მერე ზედა ტოტების პარკები; ამი-
ტომ ბამბის ერთათ მოკრეფა არ შეიძლება. ჭერ
ხოკრეფენ ქვეითა დამწიფებულის პარკებს და შემ-
რე ზევითებს. ახალ მოკრეფილს ბამბაში თესლი
არის გამოხვეული. ამ თესლს გამოაცლიან ბამბას
ჩიხრიხითა. თესლის გაცლის შემდეგ, ბამბა მიაქვთ
ქალაქებში გასასყიდათ. ტანისამოსი ხალხისა თით-

ქმის ნახევრობით კეთდება ბამბიდგან. ამისთანა სა-
სარგებლოა ბამბა კაცისათვის!

მარცხენი
მარცხენი

შ ა ქ რ ი ს ლ ე რ წ ა მ ი.

შაქრის ლერწამი იზრდება სიმაღლით ოარი აღ-
ლი, ან მეტი. შაქრის ლერწამს ეძახიან ამიტომ,
რომ ამ ლერწმის წვენიდგან კეთდება შაქარი.
ჩვენს უბრალო ლერწამს ძრიელ წააგავს, ამისავეთ
ბევრი მუხლები აქვს, ამისავეთ ქაობი აღგილი უ-
ყვარს. ამიტომ აშ ლერწამს სთესვენ ქაობიანს და
ნოტიან აღგილებში. აყვავების დროს დასჭრიან
ლერწამს, გამოსწურავენ წვენს ჭურჭელში, მერმე
ბევრს ხანს აღულებენ ქვაბებში, რამდენჯერმე ერ-
თი ქვაბიდგან მეორეში გადაასხმენ, ბოლოს დას-
წმენდენ და დარჩება შაქარი. ჩვე გირეანქა ლერ-
წმის წვენიდგან ერთი გირეანქა წმინდა შაქარი გა-
მოვა. შაქარს ქარხლიდგანაც აკეთებენ-უფრო სა-
ფრანგეთში და რუსეთში.

ხ ი ლ თ ა ქ ე ბ ა.

მარწყვა სთქვა მოვალ პირველად, მე ევრა მი-
სწრობს ხილია,

შერად მზგავსი ვარ ლალისა, მერმე საქმელათ
ტყბილია,

წინათ მამისწრობს ტყემალი,—მცავე არის და
გრილია,

მისგან ჩიუიან უველთა, ესკამეთ მოგვეცეთ კბი-
ლია.

ტყემალმა უთხრა შეგარცვენსა, მაშწყვთ, ეგ
საუბარია;

შარესი ხარ ყოველთა, არა ხილთა რა დარია;
თავსა მოგკამენ კიანი, ძირი გაქვს მეტათ მწარეა,
შხემოთ ღხინი არ ფარეა, არცლა რა სანუკარია.
ბაღმა უთხრა, ამხანაგნო, თქვენ ვერ იტყვით
ჩემსა ძვირსა;

ხესა თეთრათ ავიყვანებ, დაეშშვენებ ჩემსა ძირსა,
ბროლის მგზავსად გადვიტყევი, ლალის ფერად
შიგნით კვირსა,

შაქრის მგზავსათ გადვიტყევი, რა ჩამიდებს კაცი
პირსა.

თხილმა სიტყვა გადროთ მართალი, ჩემი პასუ-
ხი გულისა, —

მოპყევით ტყუილ-ტყუილსა, მე ამან გამაგულისა,
ხალხინოთ შესატყევარი მე ვარ ყოველისა სჯუ-
ლისა,

მარ მატკიენელი კბილისა, მერმე დამწველი გუ-
ლისა.

მლოავმა უთხრა იკეებით, არა ხართ ჩემი დარია;
სოტას ხანისა სიცოცხლე, რა თქვენი საკეხარია,
შველა უფარო შეყრილხართ, ცუდი გაქვსთ
საუბარია,

შფრო უყვარვარ ყოველთა, ვარ დიდი სანუ-
კარია.

მაყვალმა უთხრა არა ვარ ხილი თქვენებრივ
ქებული,

შარესი ვარ ყოველთა, არ ეისგან შიშონებული;
ზედან მასხია ეკალი, მისთვის ვარ დაწუნებული,
პირველ გლახა ვარ ყირმინი, შემრე პირგაშავე-
ბული.

პიტრმა სთქვა რაღა ვიკადრო საქმე ქებისა ჩემისა,
ტყბილი და მჟავე არა ვარ, კაცი რათ შემოყუ-
რებისა,

ზრილი ვარ, კაცსა გაებერაე, თაფი მე არ მექებისა,
მინცა ჩემითა განძლება - ციება შეეყრებისა.

ნესემა სთქვა ეჩივი ამისთვის, მიწასა მომაყრი-
ანო,

რა გაეზღები საქმელად, ყველანი მიწატრიანო,
მოელენ მძებნებენ, მოვეებენ, ხორცსა დანითა
შპრიანო,

სიებას, მერმე ცხელებას—ქირს ჩემგან შეიყრი-
ანო.

საზამთრო იტყვის ნუ უბნობთ, მე არ ვის და-
გიცილებო;

თავსა ნუ იქებთ ჩემთანა, ყოველსა შეგარცხი-
ნებო,

შეწუხებულსა სიცხითა, მე გულსა მოუგრილებო,
მარ ჯანოზი ექიმი, სწეულსაც მოვალხინებო.

ატამმა სთქვა რა ვიკადრო საქმე ჩემისა ქებისა,

შკეთესი ვარ ყოველთა, ხე ჩემი ტუჭრად ყვავისა,
შეყრა უხარის ყველასა ტუჭრისა სანახავისა,

მე და ნესეი ვართ ყოველისა ამშლელი სენის
თავისა.

მაშლმა უთხრა შეენებითა თქვენ^{მეცა} ხართ
ჩემი დარი,

მარ ყოველთა საყვარელი, სამური, საქებარი,
ხალხინო და სანადიმო, სუფრაზედან სადებარი,
ბუღის ჭირის უკუ მყრელი, არად უნდა საუბარი.
ბროწეულმა სთქვა ვერ უბნობთ მართლითა
სამართალითა,

ჩემ უტურფესი ნაყოფი არ ეის უნაბავს თვლითა,
მე ჩემსა ხესა მოცკაზმამ, ტურფათ შევამკობ ხი-
ლითა,

ღარბავს სუფრასა აეავსებ იავუნდითა, ღალათა
ნიგოზმაცა სთქვა მე კაცნი ჯოხსა მესერთან
ხელითა,

მომტეხენ, ტყავსა გამხდიან, პირს ჩამიდებენ
ხელითა,

ბულითა მასპინძელი ვარ, ნიადაგ მზიარულითა,
ძაცსა საქმელსა შეუმკობ, კიდევ ვალხინებ სუ-
ლითა.

შერამი იტყვის ვერ იტყვით თქვენ ჩემსა ვერას
ძვირსაო,

ჩემი ხე თეთრად აყვავდეს, მსმელნი სხდეს ჩე-
მსა ძირსაო,

ჩოდესაც თვალი შემერთვის, მოინდობენ ჭირსაო,
ძაცი მკამს ჭირსა შეიყრის, მერმე მაგინებს
ფირსაო.

ფ რ ი ნ ე ლ ე ბ ი.

ჩ ი ტ ი. (ბელურა)

მ ა რ ი ნ ე ლ ი
მ ი ნ ე ლ ი

ჩიტი არის პატარა ფრინველი, ოარი გოჯის სიგ-
რძე, მალხაზი და ნაცრის ფერი. ჩვენ ყოველ დღე
ვხედავთ ჩიტს, ამიტომ რომ სახლების ახლო უყ-
ვარს ცხოვრება. მეტადრე ძრიელ მზაელდება ჩიტი
იქ, სადაც ბევრს პურს სთესენ და პურიანი ადგი-
ლია. ეს ამიტომ, რომ ჩიტს უყვარს ჭამა პურის
მარცვლისა, ფეტვისა, კიდევ ყურძნისა, ბაღისა და
სხვა ხილებისა. ამითი ჩიტი ბევრს ზარალს აძლევს
კაცს, მაგრამ ბევრს სიკეთესაც უშვრება: ჭოცავს
ბევრს ბუზებს, კიბებს, კალიებს, რომლებიც კა-
ცისთვის მავნებელნი არიან, და აჭმევს თავის შვი-
ლებს. ამიტომ, რომელს ქვეყანაშიაც არ არიან
ჩიტები, იქ კაცები ცდილობენ რომ ესენი გაამ-
რავლონ. ბუდეს ჩიტი იკეთებს ბანების ქვეშ, საბ-
ძლებში, კოშკების კედლებში, ხეების ფუტურო-
ებში. ხან მერცხალს წაართმევს ბუდეს და თავის
შვილებს იქ გაზდის. ბუდეს ჩიტი აკეთებს ბუმბუ-
ლებით და ჩალით. ღედალი ჩიტი წელიწადში ორ-
ჯერ სდებს კვერცხებსა სამიდგან ექვსამდის. ბარტ-
ყები დიდი ხანი რჩებიან ბუდეში და დედა ბევრ
წვალებას გამოივლის ხოლმე იმათ გამოაზრდაში.
შიდვე კარგია, თუ გაზარდა და დააფრინა. მაგრამ
ზოგჯერ შხა—შხარეულათ გაზდილს შვილებს, და-

საფრენათ მომზადებულებს, ბუდიდგან პატარა ბიჭები გამოუსხმენ ხოლმე. რამდენს ჯაერს და წუხილს გამოივლის ხოლმე საწყალი უშეფუფხულო დაჩნენი-ლი ჩიტი!

მ ე რ ც ხ ლ ი.

ლათიკოს მერცხლის ჭიკჭიკი ძრიელ მოსწონდა-მის სახლში მერცხლებს ჰქონდათ ერდოში ბუდე. ღილით რომ გამოიღვიძებდა, კარგა ხანს ლო-გინში დაჩხებოდა და უფლებდა ყურს სიამოვნებით მერცხლების დილის ჭიკჭიკს. სექტემბრის დამდეგ დღეებში ერთ დილაზედ რომ გამოიღვიძა, ლათიკოს აღარ მოესმა მერცხლების ჭიკჭიკი. ლო-გინიდან წამოჯდა და ბუდეს შეხედა, მაგრამ აღარც იქ იყვნენ მერცხლები. ამ დროს ლათიკოს დედა გარედგან შინ შემოვიდა. ლათიკომ მაშინვე ჰკითხა: დედა, მერცხლები ამ დილით რატომ აღარ ჩამოფრენილან, რატომ აღარ ჭიკჭიკობენ?—უთუოთ წაფილნენ, შეილო.—სად უნდა წასულიყვნენ? გან-ცეფურებით ჰკითხა ლათიკომ. ძვევით ქვეყნებში წა-ვიდოდნენ, მოუგო დედამ.—ძვევით ქვეყნებში რა უნდათ? ბანა ჩვენ საქართველოს ქვევითი ქვეყნები სჯობია?—აჲ, შეილო, უპასუხა დედამ: ჩვენ სა-ქართველოს ქვევით ქვეყნები ვერ სჯობია; მაგრამ ეხლა აქ აცივდება და ზამთარი მოვა, მერცხლებს სიცივის ატანა არ შეუძლიათ—და რადგანაც ქვე-

ერთ ქვეყნებში თბილა, როცა ჩვენში ზამთარია და ცივა, ამიტომ სექტემბერში მერცხლები ქვეყნით ქვეყნებში მიდიან.

ამ ლაპარაკის დროს ღათიკო ლოგინში იყო წამომჯდარი. მაათაეა თუ არა ლაპარაკი დედამ, ღათიკო წამოხტა ლოგინიდან, საჩქაროთ ჩაიცვა ტანისამოსი და კარზედ გამოეარდა. პეიდა ბანზედ, და ქვეყნით დაიწყო უფრება. მგონა, ბოლოს ერთ მაინც კიდევ დაეინახა ქვეყნით მიდენილ მერცხლებსაო. შეერი უფურა ქვეყნით, მაგრამ ვერა ვერი ვერ დაინახა. საშინლად დაღონებული ჩამოვიდა სახლში. დედა ღათიკოსი ცოცხით სახლსა გვიდა. მაშ ეს ეს არის, სულ წაეიდნენ ჩვენგან მერცხლები, ევლარ ენახა ჩემს დღეში? ნაღველიანი გულით ჰკითხა დედას ღათიკომ. — არა შეიღო, არა შეიღო, აღერსიანათ უთხრა დედამ, ნუ დაღონდები, მერცხლები გაზაფხულზე ისევ მოვლენ ჩვენ ქვეყანაში, რადგან მაშინ აქ დათბება. — ღათიკოს გული მოაღბრუნდა. თუმცა გაზაფხულამდინ დიდი დრო იყო გასაღელელი, მაგრამ ღათიკოს მაინც კიდევ ძრიელ იამა.

ბგერ გავიდა ზამთარი და დადგა მარტი. ღათიკო მოუთმენლათ ელის მერცხლების მოსეღასა. პოეელ დღე ათეარიელებს, როდის დაეინახაო. მართელ სადილს უკან დათბა ძრიელ. ღათიკო გამოვიდა გარეთ და დაინახა-პატარა შავი ფრინველი მიწის პირათ ქვეყნიდამ ზევით მოფრინაედა

მინამ შოკის იყო, ღათიკომ ვერ იცნო. როცა ახლო მოვიდა და ღათიკომ განაჩეკია, მაშინ სიხარულით ტაში დაჰკრა და დაიძახა: ^{მერცხლები} ^{მერცხლები} ^{მერცხლები} ღედღე! მერცხალი მოსულა! ჩვენ სახლში რომ ბუდობდნენ ისინიც ხომ მოვიდოდნენ. ახლა გააკეთებენ ბუდეს და ჭიკჭიკს აღარ მოგვაცლებენ. მაგრამ თუნდა ერთი კვირა კიდევ გავიდა მინამდისინ ღათიკოს მერცხლები მოვიდოდნენ: უკან დარჩენილ-იყვნენ და დაიგვიანეს. მოვიდნენ თუ არა. მაშინვე თავისი დაჩემებული სახლი მონახეს და, რა საკვირველია, ძრიელ გაუხარდა ღათიკოს როცა თავის ერდოში მერცხლები დაინახა.....

სოტა ხანს უკან მერცხლებმა დაიწყეს ზიდვა პირით გამხმარი ბაღახისა, თივისა, ტალახისა, აყალოსი და დაიწყეს ბუდის კეთება. მშვენიერი რგვალი ბუდე გააკეთეს. ბუდეში ჩაჯდა ღედღალი მერცხალი, კვერცხები დასდო და დააჯდა ზედა. მამალი მერცხალი ქერებზედ ზის და შეაქცევს ჭიკჭიკით თავის ღედღალ მერცხალსა. როცა ღედღალს კარზედ გაფრენა მოუწდება საკმლისათვის, ან წყლის დასაღვიათ, მაშინ მამალი მერცხალი დააჯდება კვერცხებს, რომ ესენი არ გაცივდნენ და არ გაღაყდნენ. აგერ ბუდეში რაღებმაც ჩუჩუნნი დაიწყეს. სჩანს მერცხალმა ბარტყები გამოჩიკა. ღედა ახლა საკმელს ეძებს და უზიდავს თავის პატარა შვილებს. მამალი მერცხალიც შველის; უზიდავენ და აკმევენ: ბუზებს, პეპელაებს.

ჭაიებს. შერთს კვირაზედ პატარა მჭკცხლები / კარ-
გათ დაიხარდნენ. პი აგრ კიდევაც დასაფრენნი-
გახდნენ. ზერ აფრინდა ბუდიდგან ესე ბარტყო ქო-
მელიც პირველად გამოიჩიკა. მერმე მეორეთ გა-
მოჩეკილი აფრინდა, მერმე — მესამეთ და ბოლოს
აფრინდნენ ყველანი. მაგრამ მალე დაიღაღნენ
ფრენით და ისევ მალე ჩამოაფრინდნენ ბუდეში.
ხეალ უფრო ბევრს იფრენენ და შემდგომ ისე გა-
იმართებიან ფრენაში, რომ დედაში ველარ გამოაჩ-
ივ ბარტყებსა. მოვა შემდგომა და დედა შეი-
ლებით წავა ქვევით ქვეყნებში. ღათიკოს ძრიელ
ეწყინება, მაგრამ იცის, რომ მეორე წელიწადს
ისევ მოვლენ მჭკცხლები.

მ წ ყ ე რ ი.

მწყერი არის ჩიტზე ცოტა დიდი ფრინველი.
ჩიტის ფერი. სცხოვრებს ბალახებში. ზეზედ არას
დროს არ შეჟღება. ამაზედ არის ქართული ანდა-
ზა ნათქვამი: არა შეჟდა მწყერი ზესა, არა იყო
გვარი მისი. ამ ფრინველსაც ჩვენ საქართველოში
ვხედავთ მარტოცა გაზაფხულზედ, ზაფხულში და
ნახევარ შემოდგომამდისინ. ზამთარში ერა ვხე-
დავთ. ხად არის მაშინ ზოგი ერთას ჰგონია, რომ
მწყერა ზამთარში მიწაში ცხოვრებსო, გველსა და
მწყერს თავები ერთათ უდევთო გაზაფხულამდისინ.
თუ გალვიძება გველმა დაასწრო გაზაფხულზედ.

მაშინვე მწყერს შესჭამსო. ამიტომ მწყერი ცდილობს, რომ გამოადიდება გაზაფხულზედ დაასწროს გველსაო და ზევით მიწაზედ ამოვიდესო. მაშინვე ტყუილია. მწყერს მიწაში ცხოვრება ერთ საათსაც არ შეუძლია, მაშინვე მოკედება. მაშ სად არის მწყერი ზამთარში? — ქვევით თბილ ქვეყნებში. — მაშ რატომ ვერ ვხედავთ, როცა მწყერები ქვეით მიდიან ხოლმე, როგორც ვხედავთ წეროებსა? ამიტომ რომ მწყერები ქვევით მიფრინავენ ღამ — ღამე და არა დღე. როდესაც გაუთენდებათ, ბაღებში ჩაიმალებიან, დღე დაისვენებენ და როცა დაბინდება, ისევ აფრინდებიან და მიდიან ქვევით. ღამე იმიტომ ფრინავენ მწყერები, რომ დღისით ეშინიანთ ალაღებისა, ქარებისა და სხვა ფრინველებისა, რომლებიც ძრიელ ემტერებიან მწყერებს.

მთელს ზამთარს მწყერები ქვევით თბილ ქვეყნებში არიან. როცა გაზაფხული დადგება და სითბოებს დაიჭერს ჩვენ ქვეყანაში, მაშინ მწყერები დაანებებენ თავს იმ ადგილებს და წამოვლენ ზევით. აპრილში საქართველოში მოსულნი არიან. ამ დროს ისე მკლეთ არიან, რომ სწორეთ ფრინველს არ შეუძლიათ. თუ სიცივეებიც დაუდგათ მოსვლის შემდეგ, ისე დასუსტდებიან, რომ პატარა ყმაწვილები მინდორში ხელოს იჭერენ. მაისში მწყერები ყანებში ჭუკჭუკებენ. თიბათვეში ბუდეს გააკეთებენ, კვერცხებს დასდებენ და დააფრენენ ჩოჩრებს. მაგრამ ბერი უშეილოთ დარჩება ხოლმე:

მწყრის კვერცხები ისე გემრიელებოთ არიან, როგორც კათმისა. ამიტომ პატარა ყმაწვილები და ზოგჯერ დიდებიც, როცა კი იბოვებან—მწყრის პუდეს, მაშინვე კვერცხებს ამოაცლიან. შეტეი ძრიელ უყვართ მწერებსა და ძიელაც ასუქებს. აგვისტოში როცა ფეტვი ხმება—მწყერი ძრიელ სუქანია. ამ დროს მინდორში დამწყერობენ დიდი კაცებიც, და პატარა ბიჭებისგან ხომ მოსვენება არა აქვსო მწყერებსა. აცოდება, და მწყერები წავლენ ქვევით თბილ ქვეყნებშივე.

გ უ ზ უ ლ ი.

მართს ქალის გვერდზედ მდებარებდა ერთი პატარა სოფელი. ამ სოფელში იყო ყმაწვილების სასწაელებელი. ამ სასწაელებელში, სხვათა შორის დადიოდნენ ორნი პატარა ძმანი; ერთს ერქვა ბიორგი, მეორეს—მიგო. გაზაფხულზედ, ერთს დილას, ბიორგი და მიგო თვალების ფშვტით გამოვიდნენ სახლიდგან, მივიდნენ ქალის პირში და დაიწყეს პირის ბანა პატარა რუში, რომელიც ქალას გვერდზე საამუშროს სრიალით ჩამოუდრიოდა. პირის ბანის დროს, უეცრად ჩაღმაც ქალიდგან წამოიძახა: გუფუ. ჩვენმა ყმაწვილებმა ყურები ცქიცეს. შრინველმა მეორეთაც საჩქაროთ დააყოლა: გუგუ.—ზუგული, გუგული! შენი ქირიმე დედავ გუგული მოსულა, წამოიძახეს ორივე ძმებმა და პირ-

დაბირ კალაში შეცვინდნენ. ამათ ეგონათ გუგუ-
ლი ახლოდგან თავს გაგვაშინჯებსო. მაგრამ გუ-
გულმა შორი-ახლოსაც არ მიიკარა. რაღაშემა შეამ-
ჩნებდა, რომ ყმაწვილები იმისკენ მოდიოდნენ, მა-
შინვე აფრინდებოდა, შორს ხეზედ გადაჯდებოდა
და დაიძიხებდა: გუგუ! ჩვენმა პატარეებმა ბევრი
ზღიეს, ოფელში გაიწუწნენ, მაგრამ თვალიც ვერ
მოჰკრეს გუგულოს. ბიორგო და ბიგო დაღონებულ-
ნი მოვიდნენ შინა, აიღეს თავისი წიგნები და წა-
ვიდნენ სასწავლებელში. ამათ უნდოდათ გაეგოთ,
რა ფრინველია გუგული, როგორი ცხოვრებისაა,
ჩეულებისა, მაგრამ ამათმა ამხანაგებმა ამაზედ არა-
ფერი იცოდნენ. ბიორგომ და ბიგომ ბევრი ინატ-
რეს წიგნი, რომელშიაც რომ ყოფილიყო აღწე-
რილი გუგული, იმის ცხოვრება, ზნეობა. იქნება
ჩვენმა პატარეებმა აქამდინაც ჯერ არ იციან ესა,
და იქნება ეს წიგნი ამ ყმაწვილებს ხელში ჩაუარ-
დეთ. ამიტომ ვილაპარაკოთ გუგულზედ.

გუგული მტრედის ტოლად თითქმის. ზურგი და
გვერდები აქვს ნაცრის ფერი, გული და მუცე-
ლი კი თეთრი, შავი ზოდებით, ფეხები
ყვითელი, ოქროს ფერი, რომლებზედაც აბია ოთ-
ხი კლანჭი. სამი წინ არის გამოშვერილი, ერთი
უკან. მაგრამ თუ უნდა ისე მოახერხებს, რომ ორი
კლანჭი წინა ჰქონდეს, თბი უკან.

გუგულს ეძახიან პურა ძვირს, რადგანაც სტუმარ-
ი ძრიელა სძულს. ჩიტები ერთათ სხდებიან, მტრე-

დებს გროვით უყვართ ჰამა, იხეები გუნდ-გუნდი დასურამენ წყალში,—ზუგულს კი მარტოობა უფრო მოსწონს. ამიტომ მოუხვედრად მოსწონდას ტყეში და ყურს უგდებს, ხომ სხვა გუგული არ შემომეპარაო. ამას ეს ტყე თავის საკუთრებათ მიაჩნია, და არა სტუმარს არ მიიკარებს. თუ მეორე გუგულის ხმა გაიგონა, თუნდა ეს გუგული ამის ძმა, ან მამა იყვეს, მაშინვე გაჯავრებით დაუყვირებს: გუგუ! მანა არ ხედავ, რომ აქ მარტოა მე ვარ მფლობელიო.—ამას შემდეგ დაიწყება გასხარებული ჩხუბი. წაკიდებული გუგულები ერთი ერთმანეთს ბუმბულის და ფრთებს აგლეჯენ და აქეთ იქით ისერიან. რომელიც დამარცხდება, ის უნდა დაიკარგოს იმ ტყიდგან. მაგრამ ზოგჯერკი თავისი ბოროტება, შეუთვისებლობა, ცხვირში ამოჰკრამს ხოლმე გუგულსა. მონადირეებმა იციან გუგულის ზნე. ამის ძახილს მიჰმაძვენ ხოლმე. ზუგული მაშინვე გაეჰანება იქით, საიდგანაც ხმა ისმის; ჰგონია სხვა გუგული შემომპარიაო, და ემზადება ამის გაგდებას,—ის კი არა,—მონადირეს თოფის მსხვერპლი კი გახდება ხოლმე. შეხედულობით მაშალი გუგული და დედალი ძრიელ ჰგვანან ერთმანეთსა. ხმით კი განირჩევიან. მამლის ხმა—„გუგუ“; დედლის ხმა სიცილის ჰგავს.

ზაზაფხულზედ ყოველი ფრინველი აკეთებს ბუდეს. ზუგული კი არ ზრუნავს ბუდისთვის. შველა ფრინველებიდან ამითი განირჩევა გუგული, რომ

ბუდეს არ იკეთებს! შამალი დაქეიფობს და ქაბახის
 •გუგუ•, დედალი, სულ იცინის. მაშნაშნაღებს, რო-
 გორ ზღიან? — აი როგორ: ტყის პატარა ფრინველები
 გააკეთებენ ბუდეს და დასდებენ კვერცხებს. რო-
 ცა ფრინველს ბუდიდან გამოიგულებს, გუგული
 მოფრინდება, ზოგს კვერცხებს გადმოჰყრის ბუდიდ-
 გან და თავისას ჩასდებს, მერე გაფრინდება და თვითონ
 თითქო დასცინის თავის ეშმაკობასა. რო-
 ცა პატარა ფრინველები მოფრინდებიან, ვერაფერს
 გაიგებენ, დაასდებიან ბუდეს და გამოჩეკენ თავის
 შვილებთან გუგულის ბარტყსა. ახლა პატარა
 ფრინველები საქმელის ზიდვას დაუწყებენ ბარტყე-
 ბისათვის. მაგრამ, რადგანაც პატარა გუგული იმათ
 შვილებზედ დიდია, ამიტომ ეს ლუკმა — ლუკმაზედ
 ყლაპავს, და სხვა ბარტყებს უსაქმლოთ აგდებს.
 როცა დიდი გაიზდება და ციწროობა შეიქნება ბუ-
 დეში, მაშინ გუგული შეუცოდვად გადმოჰყრის
 ბუდიდან პატარა ბადტყებს. შუგულის დედა, რო-
 მელიც შორი — ახლოდგან უგდებს ყურსა თავის
 შვილს, ზოგჯერ შველის მას ამ ბორბატ საქმეში.
 გადმოყრილი ბარტყები შიმშილით და სიცივით
 იხოცებიან. ხან კატები სკამენ. რამდენიც გუგული
 ბუდეში იზრდება, იმდენი უფრო აედება, — არაფერს
 უგონებს თავის მამინაცვალს და დედინაცვალს
 და სუდათაც ექცევა ისეთი გაუმაძღარია, რომ
 ზოგჯერ თავის გამზდელს, როცა ეს მას ლუ-
 კმას უდებს პირში, წააღლებს ხოლმე თავში პირსა

და კბენით დაუსისხლიანებს თავს. როცა ფეხით ქა-
გათ გაეზღება გუგულს, მაშინ ის ბუდე დაეცემა და
ბეშს. მაგრამ ზოგჯერ კი ბუდიდგან უფროსი ხე
ხოლმე, თუ ხის ფუტუროშია ბუდე გაკეთებული.
ამისთანა ბუდეში დედალი გუგული ნისკარტით
ჩასდებს ხოლმე კვერცხსა, რადგანაც თვითონ
ვერ ჩაეტევა. მამზდელები გუგულს აქმევენ შე-
მოდგომამდინ. მერე კი ისინი ქვევით წაეღენ,
და გუგული შიმშილით მოკედება თავის ბუ-
დეში. ბუგული სდებს ხუთს, ხან ექვს კვერცხს,
ყველას სხვა და სხვა ბუდეში.

ბ უ ლ ბ უ ლ ი.

ბუღბუღი არის მშვენიერი მგალობელი ფრინ-
ველი. ჰგავს ჩიტსა, ცოტათი კი უფრო წერილი და
ლამაზი ტანისაა.—ჩვენ ქვეყანაში მოფრინდება
მარტო ზაფხულში. სხვა დროს ქვევითა ქვეყნებში
არის. არა ფრინელის გალობა არ შეედრება
ბუღბუღლის გალობას. ბუღის გაკეთება იცის წყ-
ლის ახლოს, ხშირ ჯაგებში, უფრო კი კუნელის
ბუჩქებში. ბუღბუღები უფრო ხშირათ გალობენ
დილით და საღამოთი, ზოგჯერ თითქმის მთელ
ღამეს. მაგრამ როცა ახალი მოსულები არიან მაის-
ში, მაშინ კი უფრო ძალიან ხშირათ გალობენ. ჰერ
მოფრინდებიან გაზაფხულზედ მამალი ბუღბუღები
და დაიწყებენ გალობაში გაჯიბრებას. ეს ამიტომ,

რომ დედალი ბუღბუღები, რომლებიც მერე მო-
ფრინდებიან ხოლმე, უმეგობრდებიან კარგად, მა-
ლობელს ბუღბუღებს. ამიტომ, თუ მაღალი ბუღ-
ბუღი ცუდით გალობს და არ მოეწონა დედა ბუღ-
ბუღებსა—მთელს ზაფხულში დარჩება უდედლოთ.
მაშ უშვილოთაც დარჩება. ბუღბუღის საყვარელი
საქმელი: პაწაწინა ბუზები და ჭიანჭია. რადგანაც
ბუღბუღის გალობა სასიამოვნო არის კაცისათვის,
ამიტომ ბევრგან იჭერენ ბუღბუღებს და ჰყავთ
გალობაში. მაგრამ ეს ჩვეულება კარგი არ არის.
ბუღბუღები ფთხებიან და აღარ ეკარებიან იმ ად-
გილსა. მთე ბუღბუღები სჯდებიან ხეებზედ სახ-
ლების ახლოს, მაშინ პირველი ამათი მტერი არის
კატა. როცა ხეზედ ბუღბუღი გალობს, თვლები
დახუჭვილი აქვს. ამიტომ კატა ადვილათ ეპარება
და იჭერს. ბუც ძრიელ ემტერება ბუღბუღებს. პატა-
რა უფუნური ბიჭები ბუღებს მოუშლიან ხოლმე...

ხ ი რ ა ქ ლ ე მ ა . (ფრინველი).

შანა არ გაგიგონია ამისთანა ფრინველი!—მს
ამიტომ, რომ სირაქლემა არ ცხოვრობს ამისთანა
ცოც ქვეყანაში, როგორც ჩვენი საქართველო. მს
ფრინველი არის მცხოვრებელი ქვეყნითა ცხელი ქვე-
ყნებისა. საკვირველი აგებულობისა და ცხოვრები-
სა არის ეს სირაქლემა. ძისერი და ფეხები გრძელი
და ლონიფრები აქვს. სიმაღლით ერთსაყენზედ მე-

ტია. მაშ კაცზედ მაღალი ყოფილა, სიმძიმით რე ფუთია. შრთები აქეს პატარაები დასუსტნი. ამიტომ ფრინვა არ შეუძლია. მაგრამ საკვირველი ჩქარი სირბილი იცის. არა ცხენს არ შეუძლია მოეწიოს სირბილში; ერთ მინუტს ოთხ ვერსს გაიარენს, საათში ორას ვერსზედ მეტს. სირბილის დროს ორ საგენ ნაბიჯს ადგამს. მაგრამ მალე იღალემა, და თუ კაი ცხენზედ მჯდომარე კაცმა მოასწრო დალა-
ლულს, შეუძლია მოეწიოს და დაიჭიროს. ზურგი ისეთი მაგარი და ღონიერი აქეს სირაქლემას, რომ შეუძლია ზედ შეისვას არამც თუ ერთი კაცი, არამედ ოარიც. მუცელიც საკვირველი გაუმადლარი და მომწელებელი აქეს ამ ფრინველს. ასე გაშინჯეთ თათქმის რკინის მონელება შეუძლია. მართელ სირაქლემა ერთ ქალაქში დაჰყავდათ საჩვენებლად. ხალხი ბევრი შემოეხვია. მართი ბებერიც დაესწრო აქა. ამ ბებერს ხელში ეჭირა გასაღები თავის სახლისა. სირაქლემა მიხლოვდა ბებერს, წასწედა თავის გრძე-
ლი კისრით, გამოსტაცა ხელიდგან გასაღები და გადაუღაბა. მეორეთ კიდევ ქალს ხელიდგან ფერ-
ჩატკები გამოსტაცა და ისე ჩაუღაბა, როგორც გე-
მრიელი ლუკმა. სირაქლემის ჩვეულებრივი კი სა-
ქმელი არის სხვა და სხვა მარცვლები და ბაღახები. იმ
დაიჭირეს და შინ გაეჩვია, მაშინ პურის ქამასაც
ჭრევია. ძვერცხები სირაქლემისა პატარა ყმაწვილის
თავისოდენი არიან. მართი კვერცხი სირაქლემისა

ოცდა ათი ქათმის კვერცხის ოდენი არის. სწრაქ-
ლემის ფრთებს ქალები ხმარობენ შლიაქებზედ...

შეგაშინოთა

მ. თ. ხ. შ. ე. ხ. ნ. ი.

ქ ა ტ ა.

მ. რ. შაბათს მასწავლებელმა კლასში მიიტანა ერთი წიგნი, რომელშიაც დახატულები იყვნენ სხვა და სხვა ფრინველები, თევზები, ოთხ—ფეხნი. მანოს, ერთ თავის მოწაფეთაგანს, მასწავლებელმა ხელი დაუდო ერთ გამოხატულებაზედ და ჰკითხა: ეს რა ოთხ-ფეხი არის?—ქატა, მოუგო მანომ.—შინახავს კატა, ჰკითხა მასწავლებელმა—როგორ არა, ჩვენ საბლშიაც გეყავს კატა, მოუგო მანომ. მაშ აბა მითხარი, კატა როგორი ოთხ—ფეხია, როგორი აგებულობისაა, ნიშნებისა, ჩეულებისა? მანო დაფიქრდა და ეწერა ფერი სთქვა. ძალიან შერცხვა მანოს, რომ კატა შინა ჰყვანდათ, ყოველ დღე ხედავდა, ხელში მალ—მალ ეჭირა, ათამაშებდა და მასწავლებელს კი ეწერა ფერი ეწერ უთხრა. მასწავლებელი სულაც არ გაუგავრდა, მაგრამ უთხრა, რომ მეორე კლასისათვის კატის აღწერა უთუოთ სკოდნოდა. შინ მივიდა თუ არა მანო, სიჩქარით ჰკითხა დედას: ჩვენი კატა სად არის? ამ დროს ტახტის ქვეშ იდგან მანოს კატის ღმუილი მოესმა. შეიხედა ტახტის ქვეშ, დაინახა რომ კატას თავი დაეჭირა.

შამოაგდო ჯოხით ტახტიდგან კატა, დაიჭირა და დაუწყო შინჯვა. შაუშინჯა კატას თავიც, ფეხებიც, ყურებიც, თვალებიც. ბოლოს მანომ გაუშვა კატა და დედას სთხოვა, რომ იმას კატის ჩვეულება და ცხოვრება ეამბო. დედამ რაც იცოდა, ყველაფერი უთხრა. მეორე დღეს მანო ძოვიდა კლასში. მასწავლებელმა მაშინვე წამოაყენა და ჰკითხა: შეგიძლია ასღია მაინც აღმიწერო კატა? — შემიძლია, გულადათ უთხრა მანომ. — აბა ჯერ მითხარ, როგორი აგებულობისა არის კატა?

მანომ დაიწყო: კატას აქვს თავი მრგვალი, შუბლი სწორე, პირი მოკლე, თავზედ აბია ორი ყური, რომლებზედაც ხელის წაღება ძრიელ ეჯავრება. პირზედ აქვთ — იქით ასხია უღვაშები. თვალების ზევით აქვს წარბები. ძუდი აქვს გრძელი და ბეწვიანი. ტანი ძალიან მომდრეკი და რბილი. თვალები ძალიან გამჭრიახი; ფეხებზედ ასხია დიდი წვეტიანი კლანჭები, რომლებითაც შოულობს საჭმელს.

რას სკამს კატა? ჰკითხა მასწავლებელმა. მანომ უპასუხა: მსკამს ყოველს ხორციელსა, მაგრამ უფრო უყვარს პატარა ფრინველები, მტრედის ბარტყები. არც თევზს დაიწუნებს, თუ კლანჭებში მოიგდო. თაგვებს მაშინ იჭერს, როცა ბევრს არ აჭმევენ. საკვირველია, დაუმატა მანომ, როგორ ეშმაკობით იჭერს კატა თაგვებს, ფრინველებს. დანახავს თუ არა თავის საკბილო ფრინველს, ან

თავეს, ისე ეჩვენება ეთიომც ეერ ნუღავს და არც
 ყურს უგდებს. ნელა—ნელა კი ეპარება, ძირს ინა-
 ბება, დედა-მიწას ეცერის, გამგელებულის და მანთე-
 ზულის თვალებს ხუჭავს ნახევრათ, მიფერებით
 ნელა იქნევს თავის ბეწვიან კუდს და ერთ ბა-
 შათ ეღვასავით, საკეირველი ძალით და მარდა-
 ბით, შეაბტება საწყალ ცხოველს. მაგრამ თუ გა-
 დაბტა და ეერ დაიჭირა, თავს დაანებებს. ძაღლისაებ
 არ გამოუდგება. აგრეთვე ეშმაკობით იქცევა თევზე-
 ზის დაჭერაში ზოგი ერთი კატა. ჯერ დაისწავლის
 ღროს, როცა ნაპირს გამოდის თევზები; იღროებს,
 მივა წყლის პირს, მოეფარება რასმე, გაიწახება და
 უცდის, როდის გამოვა თევზი ნაპირს. ღაიწახავს
 თუ არა ნაპირზე გამოსულ თევზს, კატა მარდათ
 გადაბტება და ძნელათ წაუვა თევზი ამის კლანჭებს.
 ატა ჩიტებსაც ძრიელ ემტერება და მალ-მალე
 იჭერს ხეებზედ, რომელზედაც მარდათ აღის. კნუ-
 ტებს კატა ბრმებს შობს აპრილში ან მაისში და
 რძითა ზრდის. თვალები კნუტებს ცამეტ დღეს უ-
 კან აეხილებათ. თუ შინ კატას კნუტებს უწვალე-
 ბენ, მაშინ მოიპარავს და სხვა ადგილს ღამე გადა-
 იყვანს.

ბოლოს ესეც მითხარი: სახლში რათა ჰყავთ კა-
 ტები! ჰკითხა მასწავლებელმა.—ამიტომ, მიუგო მა-
 ნომ, რომ ყველა სახლში ბუდობენ თავეები, რომ-
 ლებიც ბევრს აენებენ კაცს, უხდენენ საქმელს,
 ტანისამოს და სხვა აფეჯულობას. ატა არის პირ-

ველი ამათი მტერი; ამიტომ კატებს ინახვენ შინ, რომ თავგეები გააწყონ. უკატოთ თავგეები ისე გამჩაფლდებიან სახლში, რომ ოდნე კაცს აღარ ედგომინებოდა.

ს ს ვ ა რ ი.

სხვარი კარგა პატარა არის ძროხაზედ. მამალ ცვეარს აქვს რქები, დედალს კი არა. როგორც ხარს, ძროხას, კამბენს, ისე ცხვარს ჩლიქები გაყოფილი აქვს. აგრეთვე, როგორც ეს პირუტყვები იცოხნიან ბალახს, ისე ცხვარი იცოხნის. მაშა-სადამე, ცხვარი არის ჩლიქებ გაყოფილი და მცოხნავე ოთხფეხი. სხვრის საყვარელი საქმელი არის კარგი სურნელიანი ბალახები, გვირილა და სხვანი. ტანზედ ასბია ბაღანი, ანუ მატყლი, რომელიც არის სხვა და სხვა ფერისა. მატყლი არის თეთრი, არის მოლოურჯო, ხან და ხან კი სულ შავია.

სხვარი ძალიან უგუნური პირუტყვი არის. მაგალითები: ერთმა ცხვარმა რომ შეითამაშოს, ყველა ცხვრებმა უნდა მიბაძონ. პნ თუ ერკმადი, რომელიც წინ მოუძღვის ყოველთვის, ჩავარდა ხევში, ან დიდ რუფში, მთელი ცხვრის ფარა თან გადაჰყვება, თუ მემცხვარემ არ უშველა. პნ როცა მგელს დაინახვენ, ხომ არ მოერიდებიან, თოთონ მიდიან მგლისკენ, ან მოგროვდებიან და ფეხებით მიწაზედ უბრაგუნებენ, — თავის ჭკეაში მგელი იმი-

თი უნდათ შეაშინონ. — საქართველოში ცხერის შე-
ნახვა ბევრმა იცის. სხვარს უყვარს სერები, შზიანი
და გრილი ადგილები. ღიდი სიცივე და ღიდი სი-
ხე სწყენს და ვერ იტანს. მბლობ და ქაობიან
ადგილში ავათა ზღება. ამიტომ ზაფხულში, როცა
ქართლში და ძახეთში ძრიელ ცხელა, ცხვარს
წაასხმენ ზოლმე ორიაღეთზედ; ეს იმიტომ, რომ
ორიაღეთზედ კარგი ბალახი იცის, მაღლობი და
გრილი ჭაფიანი ადგილი არის. სხვარი ჰყავთ ფა-
რეხებში, რომლებსაც აკეთებენ ფიცრულით ან
ლასტებით. მისთვის, რომ მგელი არ მიეპაროს, ყვე-
ლა მემცხვარეს ღიდი ძაღლები ჰყავს. ბევრჯელ
გასწეწვენ ზოლმე მშიერ მგელსა.

სხვარი ძრიელ სასარგებლო პირუტყვი არის კა-
ცისათვის. სხვრის ხორცი არის გემრიელი და მარ-
გებელი. სხვარი აძლევს კაცს რძესა, ყველსა, მატ-
ყლსა. მატყლიდგან აკეთებენ სხვა და სხვა მათუ-
ლებსა. სხვარს კრევენ წელიწადში ორჯელ: გა-
ზაფხულზედ და შემოდგომაზედ. სხვარი ჯერ გა-
რეული პირუტყვი იყო. მერმე გაშინაურდა. მა-
ინც სხვა ქვეყნებში ეხლაც არიან გარეული ცხ-
ვრები.

ძ ა ლ ლ ი.

ისე არა პირუტყვს არ უყვარს კაცი, როგორც
ძაღლსა. ბევრს ძაღლს ისე ჰყვარებია თავის პა-

ტრანი, რომ ამის საფლავზედ შიმშილით თავი მოუკლავს. შევლოამ იცის, როგორი ერთგული ყარაულია ძალლი კაცისა და ამის სახლისა. ჩამდენჯერ ძალლი სახლის ჭურღებისგან მოაჩინეს ხოლმე, ჩამდენჯერ თავის პატრონს მტრისგან გამოისხნის ხოლმე. ამიტომ კაცს ძრიელ უყვარს ძალლი და ინახავს სახლში. მაგრამ სხვა ქვეყნებში კიდევ უფრო გონიერი და კაცის მოსიყვარულე ძაღლები არიან. აი, მაგალითებია:

შვეიცარიაში არიან ისეთი მაღალი მთები, რომლებზედაც ზაფხულშიაც კი თოვლი და ყინული სძევს. ამ მთებზედ არის გზა, რომელზედაც წელიწადში შეიდახი კაცი მაინც მოგზაურობს. ზამთარში აქ მგზავრობა საშინელია, რადგანაც ძრიელ ცივა და ამასთანვე საშინელი ნამქერი იცის. ბევრს მგზავრებს ეკარგებათ გზა და იხოცებიან ყინვით და შიმშილით. მაგრამ უფრო კი ბევრი დაიღუპებოდნენ ამ აღგილს, თუ რომ აქ არ ყოფილიყვნენ გამოამსხნელნი ძაღლები. ამ მთებზედ არის ერთი უდაბნო, სადაც ბერები ცხოვრობენ. მსენი ინახავენ დიდ ძაღლებს, რომლებსაც ყინვაში და ნამქერში ბევრი კაცი მოუჩინიათ სიკედილიდგან. ამ ძაღლებს ზამთარში, ცუდი დარის დროს, ბერები შეაბამენ ხოლმე ყელზედ ბოთლით ღვინოს ან არაყსა, კალათით ჭურსა, და გაგზავნიან მთებზედ. ძალლი დარბის და ათეარიაღებს, ხომ არავის დაჰკარგვიაო გზა. თუ ნახა გზა დაკარგული კაცი შიმში-

ლით და სიცივით თოვლში შეწუხებული. მაშინვე მიირბენს, პურსა და ღვინოს მიუტანს, აჭმევს, ასმევს; მერე გამოუძღვება წინა და მოიყვანს უდაბნოში. მართმა ამისთანა ძაღლმა თორმეტს წელიწადს ორმოცი კაცი მოაჩინა სიკვდილისაგან. მართელ ამან თოვლში იპოვნა პატარა ყმაწვილი, ყინვით და შიმშილით შეწუხებული. ეს ყმაწვილი მიდიოდა დედასთან გზაზედ. მზა დაეკარგათ და დედა ხევში გადაუარდა. დარჩა მარტოკა ყმაწვილი ყინვაში და თოვლში. ძაღლმა რომ იპოვნა თოვლში ჩაფლული, წვეა დაუწყო ბავშვის პირს, უნდოდა ბოთლიდგან არაყო დაეღოეინებინა. შმაწვილმა თვალები გაახილა და, დაინახა თუ არა დიდი ძაღლი, ძრიელ შეშინდა და გაქცევა მოინდომა. მაგრამ იმდენი ძალა აღარ ჰქონდა, რომ ზეზე წამამდგარიყო. მაშინ ძაღლმა ლატუკი და ალერსი დაუწყო, უღოკდა გაყინულ თითებს, ბოლოს დაწვა ყმაწვილის გვერდზედ და ანიშნებდა, რომ ყმაწვილი ზედ შემჯდარიყო. შმაწვილი მიხედა მაშინ ძაღლის განზრახვას, როგორც იყო შეაჯდა ზურგზედ და ძაღლმა საჩქაროთ მოიტანა უდაბნოში ბერებთან. აქ კარგა მოუარეს ამ ბავშვს და მალე სულ მოაჩინეს. მაგრამ უბედური დედა კი ამ ყმაწვილისა ვეღარ იპოვნეს. მართმა მდიდარმა კაცმა გაიგო ეს ანბავი და ეს ობოლი ყმაწვილი აიყვანა გასაზრდელათ.

ანგლიაში არიან იმისთან ძაღლები, რომლებიც

ბევრ სიკეთეს უშვრებიან კაცს, როცა სახლებს
ცეცხლი ეკიდება. ამ ძაღლებში შესანიშნავი არის
უფრო ერთი ძაღლი, რომელსაც ცეცხლიან ბობი.
ეს ძაღლი ნასწავლი არის, რომ ცეცხლ წაკიდე-
ბული სახლიდგან გამოიტანოს ყველა სულიერი. პრ
დაითვლება რამდენი სულიერი მოუჩინია ამ ძაღლს
ცეცხლში სიკვდილისაგან. მართელ წაეკიდა ცეცხ-
ლი ერთ ხელოსნის სახლს. ბობი შევარდა ან-
თებულ სახლში და იყურებოდა აქეთ იქით: ხომ
ან ყმაწვილი, ან პირუტყვი არ არის სახლში, რომ
მოეპოვოს. მართელ კიდევ ცეცხლიან სახლში
ბობმა ევრაყინ ნახა ძაღლის მეტი, დააელო პირი
ზურგში და თუმცა უფუნური ძაღლი კბენდა თავის
გამომხსნელს, მაგრამ მაინც ცეცხლიდგან გამოი-
ტანა. მეორეთ კიდევ გოჭები მოჰყვნენ ცეცხლში
და ბობმა გამოასხა.

მ ა ი მ უ ნ ი.

პოტე დილით ადრე აღგა, დანაყრდა, აიღო წიგ-
ნები ხელში და წამოვიდა სასწავლებელში. მზა-
ხედ დაინახა, რომ ერთის სახლის წინ პატარა ყმა-
წვილები დი დიდი კაცები ერთათ მოგროვილნი
რადასაც უცქეროდნენ. თუმცა პოტე მიეჩქარებო-
და, მაგრამ მაინც კიდევ გულმა არ მოუთმინა, გაბ-
რუნდა და იმ სახლითან მივიდა. ბევრი ხალხი იყო
შემოხვეული; ამიტომ პოტემ ევრაყერი დაინახა.

ზოლოს ჰკითხა ერთს თავის ტოლს უმაწვილს, რას
უყურებს ეს ხალხი? — იმან უთხრა რომ მაიმუნს
ათამაშებენ თათრებო. თავის დღეში მოტეხ მაი-
მუნი არ ენახა და ამიტომ ცდილობდა როგორმე
წინ გამძვრალიყო. როგორც იყო გაძვრა წინ და
დაინახა თუ არა მაიმუნი, ძრიელ გაჰყვირდა. ჯერ
გაუკვირდა ის, რომ მაიმუნი ბევრით წააგამდა კაც-
სა, მერმე ისა, რომ საკვირველ გონიერულად მი-
ბამავდა კაცის ყოველს მოქმედებასა. ამ ცქერაში
მოტეს კარგა ხანი დაუგვიანდა; როცა სასწაელე-
ბელში მოვიდა, მასწაელებელი კაი ხანი კლასში
იყო შესული. მოტეს შერცხვა, ეს პირველათ დაი-
გვიანა ასე კლასში. მასწაელებელმა ჰკითხა დაგ-
ვიანების მიზეზი. მოტემ უთხრა, მაიმუნს ათამა-
შებდნენ თათრებო. ჯერ მაიმუნი არ მენახა და
იმის ცქერაში დამიგვიანდა. მასწაელებელს უნდა
სწორეთ გაეგო, მართაღოს ამბობდა თუ ტყუილს
მოტე, და ამისთვის ჰკითხა: მაშ აბა აღმიწერე მაი-
მუნი. მოტე ცოტა დაფიქრდა და მერმე დაიწყო:
მაიმუნი შეხედულობით, აგებულობით, და გონე-
ბით ძრიელ მიემგზავსება კაცს. პირველ შეხედეა-
ზედ პატარა მაიმუნი კაცს პატარა უმაწვილი ეგო-
ნება: ამისათვის პირი ტიტველა აქვს, თუმცა ტანი
კი მოლოურჯო ბაღნით აქვს შემოსილი. ამიტომ
მაიმუნს რომ პირი გრძელი არა ჰქონდეს, კა-
ცის პირიდგან ძნელათ განიჩხევოდა. მართი სი-
ტყეით არა პირუტყვი არ წააგამს კაცს ისე,

როგორც მაიმუნი. მაგრამ ბევრი ნაწილები სხეულისა კი სულ არ მიუგამს კაცს. მაიმუნს ოთხივე ფეხებზედ ისეთი გრძელი თითები ჰქონდა, როგორც კაცს ხელებზედ. პოტე აქ გაჩერდა. მასწავლებელი დარწმუნდა, რომ მართალი მიზეზი უთხრა დაგვიანებისა. პოტეს მაიმუნის ცხოვრებაზედ ელაპარაკა არ შეეძლო, ამიტომ რომ არ იცოდა; უნდოდა კი მაიმუნის ცხოვრების გაგება: ამიტომ სთხოვა მასწავლებელს, რომ კლასში მაიმუნზედ ელაპარაკნა. სხვა უმაწილებმაც სთხოვეს. მაშინ მასწავლებელმა აუთქვა, მეორე დღეს ელაპარაკებ მაიმუნზედ და იმის ცხოვრებაზედაც, და აუსრულა. აი მეორე დღეს რა ელაპარაკა მოწაფეებს.

მაიმუნები არიან სხვა და სხვა ნაირნი, სხვა და სხვა გვარისა. ჩვენ საქართველოში მოიყვანენ ხოლმე მართლაც პატარა მაიმუნებს. სხვა ქვეყნებში არიან ძალიან დიდი და მძრავლი მაიმუნები. ბევრი ამათგანი დიდი კაცის სიმაღლეა. მაიმუნი სცხოვრებს ცხელს ქვეყნებში, სიცივის ატანა არ შეუძლია. ამიტომ, თუ კაცმა დაიჭირა და ცივ ქვეყანაში წაიყვანა, მაიმუნი დატლექდება და მალე მოკვდება. შემეტესი ნაწილი მაიმუნებისა სცხოვრებს ტყეებში, ზოგი კი კლდეებში. მაიმუნებს ტყეში ცხოვრება ამიტომ უყვართ, რომ იმათი საყვარელი საჭმელი არის ხილი. როცა ტყეში ხილი გამოიღვეს, მაშინ მაიმუნები ხშირათ იწყებენ ბაღებში ჭურდობას; სადაც ბაღში შეეჭვებიან — სულ ააოხრებენ. აი როგორც კვე-

ანათ და მარჯვედ იქცევიან ქუჩდობაში ზოგი ერთა მაიმუნები: უმეტეს ნაწილად მაიმუნები ქუჩდობენ გროვითი; ერთი კი არ წავა—საქუჩდავით, რამდენიმე შეიკრიბებიან ერთათ და აღმოიჩრევენ წინამძღვრებს. წინამძღვრებს უჭირავთ დიდი ჯოხები, ბალისახლო ამოიჩრევენ მიფარებულს აღგილს ხილის დასაგროვებლათ, — აქედგან გამწყრივლებიან ბალამდისინ, ბალის აქეთ იქით ყაჩაულებს დააყენებენ; ბოლოს დანარჩენი მაიმუნები გადავლენ შიგ ბაღში, კრეფავენ ხილსა და უყრიან გარეთ მდგომელებს, ესენი უფლებენ შემდეგ მდგომელებს, ესენი კიდევ სხვას, და ასე აგროვებენ დანიშნულ აღგილზედ ხილს. ამ დროს ისე მარდათ იჭერენ მაიმუნები ხილსა, როგორც მარჯვე ყმაწვილი ბურთსა. თუ არაინ მოასწრო ბევრს გამოიტანებენ, და თუ მოასწრო, ყაჩაული დაიყვირებს და მაიმუნები საჩქაროზედ გამოიქცევიან. მაგრამ ცარიელები კი არ მირბიან. თუ ნესეს იპარავდნენ, ერთს ნესეს ილლიაში ამოიჩრიან, თითოს პირში, თითო ხელში უჭირავთ და ისე მირბიან. თუ გამოუდგა ვინმე, ჯერ დააგდებენ ილლიიდგან, მერე პირიდგან და თუ აღარ მოეშენენ, ხელიდგანაც გაუშეებენ. ასე გონიერულათ ქუჩდობენ მაიმუნები.

ზოგი ერთა მაიმუნი ხწორეთ კაცურ გონებას იჩენს. აი მაგალითებრ: ერთ მსწავლეულს კაცს ჰყავდა მაიმუნი, რომელიც დადიოდა ყოველთვის უკანა ფეხებზედ ამართული, სკამდა, როგორც კაცი, ჩაის თი-

თონ იკითებდა და იკამდისინ არ დაღწეულა, მინაშ არ
გაცივდებოდა. ძაცებთან სეირნობდა, უყურებდა და
ხელს ართმევდა ყველა თავის ნაცნობსა. მგეტრე
ამისთანა მაიმუნი შინ მოსამსახურეთ ჰყვანდათ:
ფურნეს ახურებდა, უყურებდა აქედგან ცეცხლი
არ გადმოვარდნილ იყო, როცა ფურნე გახურდე-
ბოდა, პატრონს შეატყობინებდა, რომ ცომი მო-
ეტანა და შეეწყო გამოსაცხობლად. აგრეთვე გო-
ნიერულად აღასრულებდა სხვა საქმეებსა. მართლ
ამ მაიმუნს პატრონმა ცემა დაუპირა. მაიმუნმა და-
იკრიფა გულზედ ხელები და ეხვეწებოდა, არ დაე-
საჯა ტყუილათ. მაგრამ პატრონმა თავისი არ დაი-
შალა და ძრიელ სცემა მაიმუნს. მაჯავრებულმა
მაიმუნმა თავი მოიკლა: პური სულ აღარა ჭამა და
მეხუთე დღეს შიმშილით მოკვდა. მსე თავის მოყ-
ვარულები არიან მაიმუნები! მასაკვირველია კი-
დეც მაიმუნების სიყვარული შეიღებისა. მაიმუნები
შობნ ხოლმე ერთს შეიღოს, ზოგი გვარისა კი
ორს. სადაგელი შეხედულობისა არის ახალი ადამო-
ბი მაიმუნი. მაგრამ ეს დედას უყვარს თითქმის
უფრო ძრიელ, მანამ ქალებს თავიანთ შეიღები: ეა-
ლერსება, ეფერება, ათამაშებს. პატარა მაიმუნი მა-
ლე ისწავლის ხოლმე დედის გულში მიკერას, წი-
ნა ხელებს კისერზედ შემოხევეს, უკანას გვერდებ-
ზედ და ამ სახით დედას თავისუფლათ დაჰყავს თა-
ვისი შეილი ყველგან, — და საკვირველათ სუფთათ
ინახავს: პირს პანს, ტანს უსუფთაეებს, უხილაეს.

ამბობენ, რომ მაიმუნი ხან სიყვარულით ესე მი-
იკრავსო გულში შეიღოს, რომ სულის შეფუფუნებს და
მოაქლავსო.

დ რ ო ნ ი ჟ ე ლ ი ჟ ა დ ის ა ნ ი.

ზ ა მ თ ა რ ი.

შობის მარხვის აღებ—ლამეს, პატარა ნიკო
გვიან დაწვა დასაძინებლათ, რადგანაც ვახშამს მოუ-
ცადა; ამიტომ მეორე დღეს გვიან აღგა, თვალების
ფშენებით მოვიდა კარებთან და დიდათ განკვირ-
და: მთელი ქვეყანა სულ თეთრათ იყო მოფენილი.
ჩვენი ნიკო ჯერ ცოტა დაფიქრდა, მერმე უეცრად
ტაში შემოჰკრა და წამოიძახა: თოელი, თოელი,
თოელი მოსულა! შენი ქირიმე დედავ, ახლა ხომ
ჩემს პატარა მარხილზედ ეიცურავენ! საჩქაროზედ
ჩაიყვა თბილათ, იპოვნა თავისი პატარა მარხილი,
დაუძახა მეზობლის ბიჭებსა და დაიწყო მარხილზედ
ცურვა. მაგრამ მალე შესცივდა, გაადგო ხელიდ-
გან მარხილი, შემოვარდა შინ და ცეცხლზედ ბუ-
ხართან ხელის თბობა დაიწყო. მინამდისინ ჩვენი
ნიკო კარგათ გათბებოდა, მოღრუბლულმა ცამ
თოელი დაიწყო. დაღონდა ნიკო, მიუბრუნდა დე-
დას და უთხრა: აქამდისინ კი არ მოდიოდა, დედა,
თოელი და ახლა რაღათ მოვიდა? იმიტომ, შეიღო,
უთხრა დედამ, რომ შზე მოგეშორდა, ქვეით წაფი-

და, თუმცა ანათებს, მაგრამ ისე აღარ ათბობს მიწას, დღე პატარა არის, ღამე დიდია და მშობრად სიცხეები დაიწყო და თოვლიც მოვიდა.

ნიკოს ძალიან ეჯავრებოდა, რომ ზამთარში ხეები ტიტველები იყვნენ, ფოთლები სულ გაცვივებული ჰქონდათ და ტოტებზედ გაყინული თოვლის ღოღოების მეტი არა ეკიდარა. აგრეთვე ძრიელ ეცოდებოდა ზამთარში ფრინველები. მრთხელ დიდი ყინვა იყო, შევიდა ნიკო შინ და დედას უთხრა: მე ერთ საათსაც ვერა ვძლებ კარზედ ამ ყინვაში, სულ ცეცხლთან ვზივარ—და მიკვირს ეს ფრინველები როგორ ცოცხლობენ გარეთ ამ სიცივეში. მაგათ ხომ არც სახლი აქვთ, არც ცეცხლი. საკვირველი არის მაგათი საქმე. მე ვგენი ძალიან მეცოდებიან; თითქო ობლები არიანო და თავის შესაფარებელი ვერ უშოვნიათო. ჩიტები თავს აფარებენ საბძლებში; მაგრამ იქაც არ უსვენებენ პატარა ბიჭები; რაც უფრო გულისანი არიან, რატომ არ ეცოდებათ ეს საწყალი ფრინველები. მე რომ შემეძლოს, სახლს გაუფეთებდი ყველა ფრინველს. ძარგი ქნეს ძალიან მერცხლებმა, წეროებმა, ბუღბუღებმა, იხვებმა, გარეულმა ბატებმა, ტარაუებმა, რომ დაანებეს თავი ჩვენს ქვეყანას და ქვევით თბილ ქვეყნებში წავიდნენ საზამთროთ.

ზამთარში გლებკაცს ისე ბევრი საქმე არა აქვს, როგორც კელავ. მაგრამ არც ეხლა რჩება უსაქმოთ. მოახლოვდება თუ არა ზამთარი, გლები კაცი

თანდათან თბება, ღლეც დიდდება; თოვლი აღარ
სად არის, მიწაზედ ყველგან აიღო, მარტო მთებ-
ზედ ძვეს კიდევ, მაგრამ იქაც დნება; ამიტომ წყლო-
ბი გადიდნენ და ბევრი მდინარეები ნაპირებს გა-
დმოვიდნენ; გასელა ამათში ძნელი გახდა, რომელ
მდინარეებშიაც პატარა ბიჭები ფეხით გარბიე-გამოარ-
ბოდნენ, იმათში ურმითაც ეელარ გადიან.

გაზაფხულის სითბომ მიწა გააღვიძა. მინდორზედ
მწვანე ბალახი ამოჩიქინდა, ხეხილმა კუკური გა-
მოიტანა, ტყე ფოთლებით შეიმოსა, ყანები გა-
ლალანდნენ; ფრინველები თითქო ეხლა გაცოცხლ-
დნენ; მინდორში ყვავილები გაიშალა; პატარა ყმა-
წეილები ბევრს ყვავილებს გლეჯენ და კონებს
ჰკვრენ. საქონელი მინდორში საძოვნელად გამო-
ვიდა. ჩვენ ქვეყანაში მოდიან ფრინველები, რომ-
ლებიც საზამთროთ ქვევით ქვეყნებში წაეიდნენ;
მოფრინდა: მერცხალი, გუგული, გუნდ გუნდი მო-
დიან წეროები, გარეული ბატები და სხვანი. მინდ-
ვრები გაივსო სხვა და სხვა ფრინველებითა; ამათი ჰიკ-
ჰიკი და გალობა მაღლ-მაღლ მოისმის; თანაც აგროებენ
გამხმარ ტოტებს, ნაწეერალს, ხაესს, ბაღახს, აუ-
ლოს და აკეთებენ ბუდეებსა; ამაზედ არის ნათქვამი
ქართული ანდაზა: გაზაფხული დადგაო, ხეში წყა-
ლი ჩადგაო, ჩიტმა ჩიორამაო საძირკველი ჩადგაო.

დადგა გაზაფხული და გლეხ-კაცსაც მოუიდა
მუშაობის დრო. მაგრამ ამათ კიდევაც უხარიათ.
ზამთრის ნაბდები და ტყაეები მოიქნიეს და გადა-

ყარეს. სამუშაოთ ემზადებიან: ზოგი ურგებს მართავს, ზოგი გუთანს, ზოგი ფარცხს სწავს. მისაც ენახი დამარხული ჰქონდა—აყენა გახეობა, გასხლა და სარები შეუდგა; გუთნები შეება: ხენენ, ფარცხვენ და სთესვენ: სიმინდს, ფეტეს, ქერს, შერაის და სხვას. აგრეთვე ბოსტნებში დათესეს: კარტოფილი, ხახვი, კომბოსტო, ქარხალი, სტაფილო და სხვანი. აგერ მისიც გავიდა. აქამდისინ თფილოდა, ახლა სიცხეები დაიწყო. მაშა სადამე გაზაფხული გავიდა და დადგა ზაფხული.

ზ ა უ ხ უ ლ ი.

მიბათვიდგან იწყება ზაფხული. ამ თვეში ისე ზეით ამოდის მზე, რომ თითქმის პირდაპირ გვიყურებს. ღლეებიც ძრიელ გადიდდნენ. ამიტომ სიცხეები გახშირდა. ამ მოახლოვდა შუადღე და დაიწყო საშინელი სიცხე, პაპარაქება, როგორც ამბობენ ჩვენი ქართველები. შეეღო სულ-დგმული ჩრდილს ეძებს: ფრინველები დაიმალნენ ტყეებში, ან ქალებში; საქონელიც ძოენას თავი დაანება და ჩრდილი მოძებნა; კაცო მუშაობაზედ ოფლში გაიწურა, დაიღალა, ანებებს თავს მუშაობას და ეძებს ჩრდილს. შეეღო სულდგმული უცდის აგრილებასა. აგერ მზე შუადღეზედ გადავიდა, აგრილდა. ფრინველები გამოიშალნენ მინდორზედ, საქონელიც ისეე საძოვნელათ გამოვიდა, კაცმაც მუშაობას ხე-

ლო მიჰყო. ჩვენ მანოს როგორღა მოსწონს ზაფხული? — ძრიელ მოსწონს და ძალიანაც უზბაჩიან. მანოს უყვარს წყალში ბანაობა. ამიტომ დასვენება თუ არა, ერთ პატარა რუს მორევში ჩავა და ყურჩუმაღაობს. ხან თითქმის დილით საღამომდისინ სულ წყალში ზის და ქუეშაღაობს. მთებზედ დიდი ხანია თოვლი აიღო; ამიტომ წყლები დაპატარაუნენ; პატარა ყმაწვილები მალმალ სწყვეტენ წყლის ტოტებს და თევზებს იჭერენ. ჩვენი მანო ძნელად დააკლდება ტოტის დაწყვეტაზედ.

მშვენიერი შეხედულობა აქვს მინდვრებს ზაფხულში. მაზაფხულის ჯეჯილები მაფხულმა თათეიან ყანებათ გადააქცია და კიდევაც მოსამკაღად გააბმო. აგრეთვე გახმნენ და ელიან ნამგალსა: ქერი, ფეტვი, შერია; ლობიოც გახმა და მოგლეჯას უცდის. მაზაფხულზედ აყვავებული ბილები ბევრი დამწიფდა, მაგალითებრ: ბაღი, ტყემალი, ალოჩა, მსხალი; კიტრი შემოვიდა, საზამთროც, ნესვიც. მინდორში საშინლად გამრაველდა ფრინელები. ეს რისაგან? ეს ამისგან, რომ ფრინელებმა ბარტყები გამოაჩიკეს და კიდევაც დააფრინეს. მაგრამ ზოგი კი დარჩა უშვილო; ამიტომ რომ პატარა ბიჭებმა კვერცხები ამოაცალეს, ზოგს ბარტყები გამოუსხეს ბუდიდგან. რომელმაც კი დააფრინა ბარტყები, დიდ სიხარულში არის; შვილებს ფრინვას ასწავლის და საკმლის შოვნას.

ბევრი საქმე აქვსთ გლეხ-კაცებს ზაფხულში. ჯერ

მიწის ხენა არ გაუთავებიათ, ყანები და სხვა მოსავალი მოსამკელათ გაუხდათ; ~~უჩქარებენ~~ ხენის გათავებასა. როგორც იყო გაათავეს ხენა ახლა აიღეს ნამგალი და დაუწყეს ყანებს მკა ძნელი სამუშაოა ეს მკა, მაგრამ დიდის სიხარულით მიდიან დილ-დილით კაცები სამკალათ. დილით საღამომდინ სოფლებში მომკლების სიმღერა მოისმის სხვა და სხვა მხრიდგან; მეტადრე თუ კარგი ღვინოც აქვსთ, სიმღერით არ მოიღალღებიან. ასე გასიწე საღამოზედაც სოფელში ჩუმად არ შემოვლენ მუშები, ფერხულის სიმღერით მთელ სოფელს გაამხიარულებენ. აგერ გაათავეს ყანების მომკაც. ახლა უნდა ძნა შინ მოიტანონ. მოიტანეს და კალოს პირზედ დადგეს. ახლა უნდა გაღეწონ: გათოხნეს კალოები, გადაახოხილოს, გადაასუფთავეს, ჩაუშალოს ძნა და დაუწყეს ღეწვა. როცა ღეწვას გაათავებენ, პურს ორმოებში შეინახვენ, ბზეს საბძელში.

შ ე მ ო ღ გ ო მ ა .

სხრა თიბათვიდგან მზე დაბრუნდება ქვევით, გეშორდება, ამისათვის დღე პატარავდება, ღამეს კი ემატება. თერთმეტს სექტემბერს დღე და ღამე სწორდება. ამას შემდგომ ღამე დღეზედ დიდდება, დღე პატარავდება. აქედგან იწყება შემოდგომა. აგერ მზე კარგად მოგეშორდა. ქიდეე თბილა,

მაგრამ სიცხეები კი აღარ არის. თან და თან ჰაერი ცივდება. დილით და საღამოთი ხან ისე ცივა, რომ თბილი ტანისამოსი უნდა მარჯვროს კაცმა. მთებიც ისევე დათოვლა, თუმცა მიწაზედ თოვლი ჯერ არ დაუდგია. ღრუბლები კას ხშირათ არტყია. წერილი წვიმა მალ-მალ მოდის; დილით ხან და ხან რთვილს დასდებს ხოლმე. აგერ ბოლოს დროს კარგათ აცივდა, ზამთარი მოახლოვდა.

ზაფხულში ბევრი ხილი დამწიფდა და მოილია, მაგრამ ბევრმა ხილმა ეერ მოასწრო დამწიფება და შეჰყვა შემოდგომას მოუსვლელი. შემოდგომაზედ ბაღებში კიდევ არის სხვა დი სხვა მსხალი, ვაშლი, და მწიფდებიან. შურძენი უმეტეს ნაწილათ მწიფდება დამდეგ შემოდგომისას. სიმინდიც ახლა გახმა და მოჭრას ელის. მაგრამ რამდენიც დრო გადის იმდენი ბუნება თითქო ღონდება. მინდორში ბაღახი ზოგი გამხმარია, ზოგი ახლა ხმება; ბეებს ფოთლები უყვითლოდებათ და ძირს ცეივა. ზაზაფხულზედ ჩვენ ქვეყანაში სტუმრათ მოსული ფრინველები თავს გვანებებენ, და ქვევით მიფრინავენ. აგერ აღარ ისმის მერცხლის ჭიკჭიკი, მაშასადამე ქვევით ქვეყნებში წასულა; დღისით ვხედავთ, რომ გუნდ გუნდი წეროებისა და გარეული ბატებისა მიდიან ქვევით. მაგრამ ბევრი ფრინველები კი ისევე ჩვენთან რჩებიან ზამთარშიაცა, მაგალითებრ: უვაეები, კაჭკაჭები, ჩიტები.

შემოდგომაზედ ბევრი საქმე აქვს გლეხ-კაცს.

აგერ დადგა ენკენისთვე და უნდა დათარჯნოს ხნუ-
ლები და დათესოს პური. მინდოაში სიმინდი გაუ-
ხმა, უნდა მოქრას, მოიტანოს, გააჩიოს და ჩაუ-
აროს ხარში. მენახებშიაც უურძენი დაუწყვიტდა,
გლები კაცი ემზადება მოკრეფას: გოდრებსა სწ-
ნავს, ქვევრებს რეცხავს. ბოლოს მოემზადა. აი
დღეს უნდა დაუწყონ უურძენს კრეფა. დილით
ადრე აღგნენ და წაეიდნენ ეენახში სულ ერთია-
ნათ: ქალები, კაცები, პატარა ყმაწვილები. შინ
აღაჩაფინ დარჩა. ავიდნენ ეენახში და დაუწყეს
უურძენს კრეფა. შველას დანა უჭირავს და კრე-
ფავს უურძენს კალათებში; კალათებს რომ გააე-
სებენ მოიტანენ და საწნახელში ჰყრიან უურძენს.
დიდი სიხარული აქვთ. ყმაწვილები აკიდოვებს ჰსჭრი-
ან, ჯაგნებს აკეთებენ, უფროსები უჯავრდებიან,
მაგრამ ისინი თავისას არ იშლიან. ბოლოს გაა-
თავეს კრეფა, დაწურეს საწნახელში უურძენი.
ტკბილი ჩამოიტანეს შინ და ჩაასხეს ქვევრებში.
ასე-გლებმა კაცმა ზაფხულში პური შეინახა სა-
ზამთროთ, შემოდგომაზედ-ლეინო.

ბ უ ნ ე ბ ი ს მ ო ლ ე ნ ა ნ ი.

მ ა რ ი.

სოსო და ამის უფროსი ძმა დიმიტრი მაისში ერთ
დილაზედ ბაღში დასეირნობდნენ. შეცრათ ამო-
ვარდა ქარი და ყვავილებს ყრა დააწყებინა. ეს
შეჩვენებული ქარი, რათ აყრევიანებს ხეხელებს ამ

მშვენიერ ყვავილს, სთქვა სოსომ; თუ მართლა ეს
ქარი იმ ბებრისგან წარმოსდგება, მე რაღაც ვეფენო,
არ ვიცი კი რას უზამ იმას, დაუმატა სოსომ.
მე რომელ ბებერს ემუქრები? ჰკითხა სოსოს დი-
მიტრიმ.—აი რომელ ბებერს, მოუგო სოსომ: მე გა-
მიგონია მეზობლის ქალებისგან ამ ნაირი ქარის
ახსნა: ერთ აღაგას დედამიწას აქვს რგვალი პირი;
აქ ზის ერთი ბებერი; როცა ეს ბებერი ახდის ამ
პირს, მაშინ ქარი აქედგან ამოქრის და მოდის დე-
დამიწაზედ, როცა დახურამს, მაშინ ქარი ისევ ჩად-
გება. აი ამ ბებერს ემუქრები.—დიმიტრიმ სიცილი
დიწყო. რა ცოცხალი ტყუილი გაგიგონია, ჩემო
სოსო. მაშ შენი ჰკუთნო როგორ ჩნდება ქარი? ჰკით-
ხა სოსომ. შენ ხომ იცი, უთხრა დიმიტრიმ, რომ
ზამთარში, თუ თფილი სახლის ფანჯარა ან კარები
გაეღვით, გარედგან მაშინვე ცივი ჰაერი დენას ანუ
ქოლას დაიწყებს სახლში, საცა თფილი ჰაერია.
ახლა აი გაიგონე, ჩემო სოსო: ზოგ ადგილას ცი-
ვი ჰაერია, ზოგს თფილი. რა საკვირველია, ცივი ადგი-
ლის ჰაერი დაიწყებს დენას ანუ ქოლას თფილი ქვე-
ყნისაკენ, როგორც გარეთი ცივი ჰაერი შეჭრის თფილ
სახლში კარებიდგან. აი როგორ წარმოსდგება ქა-
რი. მაშა სადამე ქარი არის ცივი ჰაერის ქოლა
თფილი ადგილისკენ. აი ეხლა ზენა ქარი მოქრის;
ეს იმიტომ, რომ ზემოთ ქვეყნებში ეხლა უფრო ცი-
ვი ჰაერია, ჩვენ ქვეყანაში კი უფრო თფილი. ამიტო-
მაც ზამთარში ქარი ცივია, ზაფხულში გრილია..

დომიტრი და სოსო კარგა ხანი დარჩნენ ზღაშში, ასე რომ წვიმამაც მოასწრო. მშვენიერი ქუჩუნა წვიმა დაუშვა. ჩვენი ყმაწვილები გაიქცნენ და საწნახელს ქვეშ შეეფარნენ. ეს წვიმა როგორღა და საიდგან გაჩნდება ხოლმე? ჰკითხა კიდევ სოსომ დომიტრის. აბა ჯერ შენ მითხარი: ქებას რომ ცეცხლის შეუკეთებენ და წყალს შიგ ადღუღებენ, მაშინ ქებაიდგან რა აღის ზევით?—მშხივარი, ანუ ორთქლი, მიუგო სოსომ.—სწორეთ მაგ ნაირათ აღის ორთქლი ზღვიდანაც, როცა მზე ადგია ზღვას და წყალს აცხელებს. რადგანაც ზღვა ძრიელ დიდია, ამიტომ ორთქლიც ძალიან ბევრი აღის იქიდგან. ეს ორთქლი ზევით ჰაერში იკრიფება, გროვდება; მოგროვებული ორთქლი არის ის ღრუბელი, რომელსაც ჩვენ ეხედავთ ჰაერში; მერმე ეს ორთქლი, ანუ ღრუბელი ხმელეთზედ გადმოვა, ამ ღრუბელს მოხედება ცივი ჰაერი, შეეკუმშავს ერთათ, ორთქლები ერთ - მანეთს მოხედებიან, შეერთდებიან, წყლის ნამებათ გახდებიან და ჩამოცვივიან მიწაზედ. მაშინ ვიძახით: წვიმა მოდის! აბანოში ოფალით ეხედავთ წვიმის გაჩენის მაგალითსა. აბანოში ცხელი წყალია, აქედგან აღის ორთქლი, ეს ორთქლი იკრიფება ზევით ერდოში, ცივდება, წყლის ნამათ იქცევა და ცვივა ძირსა. ამიტომ თუ აბანოში ერდოს პირდაპირ დაჯექი, ზევიდგან ცივი ნამები ტან-

ზედ დაგეცემიან. სწორეთ ამ ნაირათ ზღვის ორთქლსაც სიცივე წვიმათ გადააქცევს ზოლმე. წვიმის წყალი გროვდება მთებში, გადაიქცევა მდინარებათ და ჩადის ისევ ზღვაში. ასე, ზღვა გეძლე-
ფს წვიმას, ზღვაშივე ჩადის წვიმის წყალი დედამიწოდგან. წვიმა რომ არ მოდიოდეს ქვეყანაზედ, მდინარეები სულ არ იქნებოდნენ, მიწა უნაყოფიერო გახდებოდა, არც მცენარეებს, არც პირობუყვებს, არც კაცებს დედამიწაზედ ცხოვრება არ შეეძლე-
ბოდათ. ასე საჭირო და სასარგებლო არის წვიმა მთელი ქვეყნისათვის!

ნამი, ანუ ცხარი, და რთვილი.

აქვე, მითხარ გეთაყვა, საიღგან მოდის ნამი, სთხოვა პოტემ თავის უფროს დას. ნამი ცვივა ზეციდგან, უთხრა აქვემ. პოტე მიუბრუნდა მამას და ჰკითხა: მართლა ნამი ზეციდგან ცვივა?

პოტეს მამას გაეცინა. არა, შვილო, ეგ ტყუილია. ნამი ჩნდება აი როგორ: დღისით, როცა თბილა, მიწიდგან, მცენარეებიდგან ჰაერში აღის ორთქლი; თუ ღამე კარგათ ცვივა დღეზედ, მაშინ ღამის სიცივე ორთქლს შეკუმშავს, გადააქცევს წყლის ცვარებათ და ძირს ჩამოაცვივნებს; მეორე დღეაზედ ეიძახით: ნამი მოსულა. როცა მზე ამოვა, ნამი სითბოსაგან ისევ ორთქლათ გადაიქცევა და აუა ჰაერში; მაშინ მიწა და ბაღახი ისევ გაშრება.

მას, რომ ნამი ციღვან არ ცეივა, ცხადათ დაგიმტკიცებ, ჩემო პოტე. საღამოზედ პოტეს მამამ აილო ქოთანნი და წაიყვანა თან პოტე. ბაღში, აი დახე, პოტე, უთხრა მამამ, ეს ბაღაში ზომ სულ მშრალია, მე ამას ქოთანს დაეხურავ; თუ ნამი ციღვან მოდის, ხვალ ქოთან ქვეშ მშრალი უნდა იყვეს, თუ კი დილაზედ ქოთან ქვეშ ნამი ვიპოვნეთ, ეს იმის ნიშანი იქნება, რომ ნამი ციღვან არ მოდის. მეორე დილაზედ მამა და შვილი წავიდნენ ბაღში და ქოთან ქვეშ ნამი ნახეს.

შემოდგომაზედ, როცა ღამე ძრიელ ცივა, ნამი გაიყინება და რთვილათ გადიქცევა ხოლმე. მაშ რთვილი გაყინული ნამი ყოფილა.

ს ე ტ ყ ვ ა დ ა თ რ ვ ლ ი.

სეტყვა ზაფხულში აი როგორ გაჩნდება ხოლმე: როცა ზევიდგან წვიმა წამოვა და გზაზედ ძრიელ ცივი ქარი ან ჰაერი დაუხედება, მაშინ წვიმის ნამები გაიყინებიან და ჩამოცვივიან ძირს; ამას ეძახით ჩვენ სეტყვასა. ჩამდენიც უფრო სხილი წვიმა მოდიოდა, იმდენი სხილი სეტყვა იქნება ხოლმე. თუ რომ ორთქლმა ეერ მოასწრო წვიმის ნამებათ გადაქცევა და უეცრათ გაციფდა და გაიყინა, მაშინ გაჩნდება თოვლი. მაშა საღამე, თოვლი არის გაყინული ორთქლი, სეტყვა კი გაყინული წვიმის ნამი.

გეოგრაფიული სტატიები (*).

I. სანდრო და კეკელიძე

გეოგრაფიული

რომელიც მამა უხსნის იმას, რასაც ისინი ზედგან ჰქვიათ.

მართს მშვენიერი მაისის დღეს, სადილოს შემდეგ, მამა და იმისი ორი შვილი, სანდრო და კეკე, წავიდნენ სასაქონლო ქალაქს გარეთ.

მშვენიერი დარი იყო. ის იყო მოწმენდილი მტრედის ფრთა და მზე მოჰყენდა ქვეყანაზედ სითბოს. შევლა სულდგმული შეჰხაროდა ამ საამუშაო გაზაფხულის დღეს: ხალხი მიდიოდა მინდორში, ტყისკენ, რომელიც იყო ახალი შემოსილი და აყვავებული; თვითონ ცხოველებს, თითქო, უხაროდათ უსაზღვრო ზამთრის გასვლა და საზღვრებდნენ გამცოცხლებელ მზის შუქებითა.

ბორულები თვალ-მიუწვდენელი სიმაღლიდან მინდორებს საამუშაოდ დაჰგალობდნენ; მერცხლები ფრინავდნენ ხლანით, იქერდნენ ბუზებს, აგროვებდნენ ხაფხუფს და ჩაღვს ბუდეში ჩასაგებათ.

ქალაქის გვერდზედ მდებარე კარდში საკონელი იყო გაშლილი საძოვრათ: კრავები, რომლებიც ამ

(*) ამ სტატიების, მეტადვე ზოგი ერთი, გაგონება უმწიფილისთვის შეუწყვენელია ძნელია. მაგრამ თუ მასწავლებელი როგორანთ აუხსნის უფრო ფერს, მაშინ მოწაფეს შეუძლია ცხადით მიხედეს უფრო მარტს ამ სტატიებისას, და ნახოს სიამოვნება.

კორდისკენ საძოვრათ მოუდიოდა მემცხეარეს, სიხარულით თამაშობდნენ და ბლავილით აქეთ იქით მირბოდნენ,—მემცხეარე თავის ძაღლით ძაღვს აგროვებდა მათ ერთათ გზაზედ.

სანდრო და ძეგეც იყვნენ ისეთვე სიხარულში, როგორშიაც კრავები. მზიარულის ხმით მოუთამაშებდნენ მამას წინ გზაზედ და ცდილობდნენ დაეჭირათ ჩიტები, რომლებიც კენკავდნენ გზაზედ დაზნეულ მარცვლებს. მაგრამ ჩიტები უფრო მარდები იყვნენ ჩვენ უმაწვილებზედ: მინუტას გაფრინდებოდნენ, დასხდებოდნენ ხეებზედ და დაუღვენელად ჭიკჭიობდნენ,—იცოდნენ, რომ პატარეები იმათ იქ ვერას დაუშავენდნენ. შზა იღვა დიდ შშვენიერ კორდზედ, რომელშიაც სხვა და სხვა ყუავილოები სამუხრათ იტაცებდნენ კაცის თვალსა, და სადაც ჩამოჩხრიალებდა პატარა რუ. რუზედ იდო პატარა ხიდი. ხიდის შემდეგ იწყებოდა მთა, შემოსილი დიდი ჩრდილოვანი ხეებითა.

ჩვენი მგზავრები შეუდგნენ მთასა. უმაწვილოები ნელა მიდიოდნენ, ჩადგანაც მთაზედ ჩქარა ასედა არ შეიძლება. იმათ პატარა ფეხები დაეღალათ და მალ-მალე დაისვენებდნენ ხოლმე, რომ სული მოებრუნებინათ. ბოლოს ჩვენი მგზავრები ავიდნენ მთის წვეროზედ, და ნახეს იქ მოხერხებული დასასვენებელი კორდის სკამი. ამ სკამის გვერდზე მიწიდგან გამოჩხრიალებდა წმინდა და ცივი წყარო. სანდროს უნდოდა მაშინვე დაეღიწყო, ჩადგა-

ნაც ძრიელა სწყუროდა, მაგრამ მამამ დაუშალა. სანდროს სცხელოდა და დაღალუდუი იყო და თუ ცივი წყალი დაეღო, ავით აღებოდა გახდებოდა. შმაწვილები მამის გვერდზე დასხდნენ სკამზე დასასვენებლად, და დამკურებდნენ ზევიდგან ქვემოთ შშვენიერს სურათს ბუნებისასა.

დაბლა საამჟრათ მწევანეთ ბიბინებდა იმათი გამოვლილი კოჩი; მარჯენიე იყო დიდი ტყე, ტყის იქით მაღალი მთები, რომლებიც სიშორის გამო მკრთალ-მტრედის ფრათ მოჩანდნენ.

სანდრო იყო ათის წლისა, ძევე რეისა. მრივე სცხოვრებდნენ ქალაქში და იმ მთის და ტყის იქით ჯერ არ ყოფილიყვნენ.

ძრიელ შინდა, როდისმე უთუოდ იმ მთას იქით გადვიდეს, სთქვა სანდრომ, და გაეშინჯო იმას იქით მდებარე მიწები. უთუოდ იქ შშვენიერი რამე უნდა იყეს.

შენ იქ ნახავ იმასვე, რასაც აქ ხედავ; კოჩრებს, ტყეებს, მთებს, უთხრა მამამ, და თუ იმას იქითაც წახვალ, იქაც მეტს ვერას ნახავ.

შენ იქ განა ყოფილხარ, მამა?

ჰო, შვილო.

სულ იმ მთებსაც იქით რო გადვიდეს?

იქაც ნახავ ისევ იმას. ღედამიწა, რომელზედაც ჩვენ ეცხოვრობთ, არის ძრიელ დიდი და ყველგან წარმოგვიდგენს მთებს, ვაკეებს, ტყეებს, კოჩრებს, მინდვრებს და ღელეებს.

რა არის ეს ღელე? ჰკითხა ძეგემ.

ღელეს ეძახიან ადგილს, რომელიც ძვეს, ორსა მთასა შუა. ჩვენ ეხლა მთაზედ ვართ დგომარად, ხედავ, ჩვენს ახლო სძევს მეორე მთა. დაბლობი ადგილი ამ მთებს შუა, რომელზედაც მიმდინარეობს აის პატარა რუ, იწოდების ღელეთ. ამისათვის, სადაც მთები არ არის, არც ღელეები იქმნება.

შანა იპოვებიან იმისთანა ქვეყნები, სადაც მთები სულ არ არიან? ჰკითხა სანდრომ.

რა საკვირველია. ბევრი ქვეყნები არიან სულ სწორედ და ეაკე. მაგრამ იმისთანა ქვეყნებიც არიან, რომლებიც მარტო მთებს და ღელეებს წარმოგვიდგენენ. ჩვენ ში არის მთები, ეაკეები, ღელეები, ერთი მეორის შემდეგ. სწორედ აგრე არიან ესენი დაწყობილნი მთელს ქვეყანაზედ. მთებზედ ამოდიან ბევრი დიდიხეები, რომლებიც უჩრდილებენ მიწას. სიციხის დროს მზეს უშლიან მიწის გაშრობას და გახშობას. ჩდილოვან მთებიდან გამოდიან წმინდა წყაროები და ჩარბიან ღელეებში; რწყვენ კარდებს, მინდერებს და აძლევენ ცხოვრებას მცენარეებს, - საქმელს პირუტყვებს და კაცებს.

მაგისათვის მთის წყაროები რა საჭიროა, ქემოთაც ხომ არიან მდინარეები, უთხრა სანდრომ.

თვითონ მდინარე საიდან ჩნდება? ჰკითხა მამამ.

მე ეგ არ ვიცი.

მამ მოისმინე, ჩემო შეილო: მთებიდან სხვა და სხვა მხრიდან ჩამოარბიან წყაროები, რამდენიმე წყა-

რომ ერთად შეერთდება შემდგომ და შეადგენს
რუს, მერმე კიდევ რამდენიმე რუს ერთად შეადგენს
ფება და შეადგენს მდინარეს. მამა-სამა-სამა-სამა-სამა-
ბში იბადებიან მდინარეები.

სად მიდიან ეს მდინარეები? ჰკითხა სანდრომ.

როგორც დიდი და მალალი მთები არიან ქვე-
ყანაზედ, ისე არიან დიდი ადგილები, რომლებიც
ძალიან დაბლა მდებარეებენ. მდინარეები მიდიან დი-
დახანს შორს, შორს, მიწამდისინ არ ჩაეღონ ამ და-
ბალო ადგილებამდინ. იქ ჩადიან ყველა წყლები და
აქედგან გაშინჯე, რამდენი წყალი უნდა იყვეს იქა.
შს ადგილები, სადაც წყლები ჩადიან და ჩერდებიან,
იწოდებიან ზღვებათ.

აქამდისინ განა ვერ გაიმსნენ წყლით ეს და-
ბლობი ადგილები? ჰკითხა პეტემ.

დიდი ხანია გამსებულნი არიან, მაგრამ წყალი
ნაპირებიდან ვერ გადმოვა, ამიტომ რომ ბევრი
წყალი ორთქლათ გადაქცევა 'და ჰერო შეიშრობს
ხოლმე; მაგრამ არც მოაკლდება ზღვას წყალი, ამი-
ტომ რომ მდინარეები ზღვაში ჩადიან და უმატებენ
წყალს. რამდენიც წყალი ორთქლით აკლდება ზღვა-
სა, იმდენი მდინარეებიდან ემატება.

როგორ აღის ორთქლად წყალი, შეიძლება და-
ნახვა? ჰკითხა სანდრომ.

შეწო ხშირათ არ შეიძლება. მაგრამ არ გინა-
ხავს როდისმე, ძრიელ სიცხეში წყალს როგორ
ოხშივარი აზღის კომლისავეთ.

როგორ არა, წამოიძახა სანდრომ, — ძალიან ხშირათ; ეგ გავს იმას, როგორც აღისორთქლად აღუდგებულ წყლიდგან.

აი, დახე, შეილო: პატარა ნაწილები წყლისა ჰაერში აღიან, ჩვენ ექსახით ამას ორთქლსა, ან ნისლსა. ზევით ნისლი შეიკრიბება და გარდაიქცევა ღრუბლათ; როცა ბევრი შეგროვდება — ორთქლი ისევე ცვივა მიწაზედ; ამას ჰქვიან წვიმა. — მაგრამ, შეიხედეთ, მთების იქით მხრიდგან მოდიან ღრუბლები და, რადგანც ბნელი ფერისანი არიან, და მაშა სადამე, ხშირნი, ამიტომ დღეს საღამოზედ უთუოთ წვიმა იქნება. არა სჯობია, რომ შინ წავიდეთ, თორემ დავსველდებით.

მგ არაფერი, უთხრა სანდრომ: ჩვენ ტანისამოსს სამზარეულოში ცეცხლთან დაგვიდავთ და კარგათ გაშრება.

იცი, როგორ გაშრება ტანისამოსი? ჰკითხა მამამ. ჰო, მამა, წამოიძახა სანდრომ; წყალი ორთქლათ გადაიქცევა და ტანისამოსიდგან ჰაერი შეიშრობს.

აი დახე, შეილო, შენ დღეს ცოტა რამე ისწავლე. ამის გარდა, თქვენ ახლა გაგრილებული და დასვენებულები ხართ; ახლა დალიეთ წყალი რამდენიც გინდათ; შემდეგ წავიდეთ შინა, რომ ჩაიზედ არ დაეიფვიანოთ. სუდი იქმნება თუ ჩაი, რომელიც ძრიელ გიყვართ, ორთქლათ იქცევა და ჰაერი შეიშრობს.

II დედამიწა არის მრგვალი, როგორც გურთი.

მამამ მართლა სთქვა. ღრუბლებში მიწებს შორით მოგროვება და ჩვენი მოსეირნენი მივიდნენ თუ არა შინ, მაშინვე დაასხა სხვილი წვიმა. სანდრომ და ქექემ სახლში მადიანათ დაუწყეს ჩაის სმა. პატარა ხანს უკან, სანდრო მიუბრუნდა მამას და ჰკითხა: მამა, წელან გვასწავლე, რომ ქვეყანაზედ ყველგან არის მთები, ღელეები, მინდერები, — მაშ რამდენი მთა უნდა გადაიაროს კაცმა, რომ დედა მიწის ნაპირას მივიდეს? მე მგონია დიდი ხანი მოუნდება.

მამას ღიმილი მოუვიდა. დედა მიწას ნაპირი არა აქვს, უთხრა მამამ. მე ამას კარგათ აგიხსნით. ქექე, წადი მოიტანე ის ვაშლი, რომელიც თქვენთვის დედამ შეინახა და ორივესთვის უნდა გაეყო.

ქექემ საჩქაროზედ მოუბრუნინა ვაშლი.

აი, უყურეთ, შეილებო, ეუბნებოდა მამა, როცა ხელში აიღო ვაშლი; — დედა მიწა ისე სწორეკი არ არის, როგორც ფიცარი, ან მედიანი; დედა მიწა არის ისეთი მრგვალი, როგორც ეს ვაშლი.

მრგვალი! განკეირვებით წამოიძახეს ყმაწვილებმა. როგორი საოცარი!

ჰო, მრგვალი. ჩვენ ვერ ვამჩნევთ ამას, ამიტომ რომ დედა მიწა ძრიელ დიდია და ამის გამობერალობა იმ ადგილზედ, სადამდისაც თვალი მიგვიწვდება, შესამჩნევი არ არის.

რა ძრიელ მიხარია, რომ ჩვენ ეცხოვრებთ ზე-

ერთ, სთქვა სანდრომ;—თორემ დედა-მიწის გვერ-
ლებიდან ხომ ქვემოთ ჩავცვივდებოდით.

საქმეც ის არის, რომ ეგ არ მოხდება ხოლმე. ქვეყ-
ნას ბევრმა შემოუარა გარეშეშო და არავინ ქვევით
არ ჩაფარდნილა. მსენი წაეიდოდნენ ხოლმე დასა-
ელოეთისკენ, გაიელოდნენ ზღვებსა, მერამე ნახადნენ
მიწას, მერამე კიდე ზღვას, შემდეგ კიდე მიწას,
მიდიოდნენ, მიდიოდნენ სულ დასაელოეთისაკენ—ის
კი არა თავის ქვეყანაში, საიდგანაც წაეიდნენ, აღ-
მოსაელოეთის მხრით კი მოეიდოდნენ ხოლმე. აქე-
დგან ცხადად სჩანს, რომ დედა-მიწა არის მრგვალი,
როგორც ეაშლი, ანუ ბურთი, და აქედგან ჩაფარდნა
ძირს არას ფერს არ შეუძლია.

ჩატომ? ჰკითხა სანდრომ.

დედა-მიწა, როგორც ძრიელ დიდი საგანი, ანუ
სხეული, იზიდავს ყველაფერს, ყოველ საგანს, რაც
კი არის მას ზედა, ან მის ახლო. მე აგობსნით ამას
უბრალო მაგალითით. აბა შეხტი სანდრო.

საითკენ, მამილო?

ზევით; ისე მაღლა რამდენაც შეიძლო.

მეც მინდა ხტომა, წამოიძახა აქემ.

ძარგი, ორივემ იხტუნეთ, რაცკი შეგეძლოთ მა-
ღლა.

შმაწეილებმა მხიარულათ დაიწყეს ხტუნაობა.

კიდეც მაღლა, უთხრა მამამ.

არ შემიძლია მეტი, უპასუხა სანდრომ.

ჩატომ?

არ ვიცი, არ შემიძლია კი.

მეც აღარ შემიძლია, გაიმეორა ქვეყმა.

თქვენ ორივეს განა ისე გეჩვენებათ, თითქმის ფეხებზედ რაღაც გეჭიდებათ და ქვევით გეწევთ.

ჰო, მაშინ, უთხრა სიცილით სანდრომ, მართლა აგრეა.

აი, ხედავთ, მაგას ეწოდების მიტაცების ანუ მიმზიდველი ძალი მიწისა. შენ რომ ზევით ქვა შეისროლო, ის უთუოთ ისეც მიწაზედ ჩამოვარდება. ჩამდენიც უფრო ღონიერად ააგდებ ქვასა, იმდენი მალლა აეა, მაგრამ მაინც კი ჩამოვარდება. ეს ამიტომ, რომ ქვას იტაცებს დედა-მიწა თავისთან.

ფრინველები ხან ისე მალლა დაფრინავენ, რომ თვალითაც არ სჩანან, მაშნ ისინი რაღატომ არ ცვივიან ძირს?

მე მართალია, მაგრამ ფრინველებს აქვს მსუბუქი ტანი და ფრთები კი ღონიერი. მინამდისინ ფრთები ჰაერზედ აქვსთ დაბჯენილი, ფრინველები არ ჩამოცვივიან ძირს. მაგრამ, ფრინველმა, რომ ფრთები შეიკუმშოს და აღარ მოიქნიოს, ისიც ისე ჩამოვარდება ძირს, როგორც ქვა. თუ მონადირემ ჰაერში მოკლა ფრინველი, ან ფრთა დაუჭრა ისე, რომ ვეღარ იხმაროს, მაშინ ფრინველი ჩამოვარდება. ეს ძალია, რომელიც აძლევს მიწას შეძლებას, რომ თავისთან მიიზიდოს ყოველი საგანი ზევით ჰაერიდგან, არ გვაძლევს ნებას მიწიდგან ჩაეარდეთ საითმე, ამიტომ, ეიმეორებ, რომ

დედამიწაზე, როგორც ძალიან დიდ სხეულზე, თითქოს მიკრულნი არიან ყველა საგნები და ამის ძალს ეერსად წაუვლენ. და მაინც, სად უნდა წაუვიდნენ? მიწის გარეშემო პერია ყველგან, დედა-მიწის ახლო არა საგანი არ არის იმისთანა დიდი, რომ მიზიდვის ძალაში მას აჯობოს, წაართვას საგნები და თავისთან მიიტაცოს. მაშასადამე მიწიდგან ჩაეარდნა, ან გადაეარდნა რაიმე საგნისა, შეუძლებელია.

მგონია, ახლა კი მიხედით, რომ დედა-მიწა არის მრგვალი, როგორც ეს ეაშლი. მხლა სამყოფია, გაეთათათ. ხეალ კიდევ გელაპარაკებით. მხლა კი ეს ეაშლი გაიყავით ორივემ ზუაზედ.

III აღმოსავლეთი და დასავლეთი. დღე და

ღამე. ჩრდილოეთი და სამხრეთი.

იმ მრთელს ღამეს გაუწყვეტლათ იწეიმა. წეიმის დროს ძილი ტკილია, ამიტომ ჩვენ პატარა ყმა-წეილეებს მეორე დღეს გვიან გამოვლევით. სანდრო რომ კარზედ გამოვიდა, მზე კარგა მალდა იყო ამოსული. მამა ამისი კარზედ იჯდა, ჩადგანაც ტალახის გამო სხვაგან ეერ წასულიყო. რამ სიმაღლეთ ამოსულა ჩვენ ძილში მზე, წამოიდახა სანდრომ, როცა თავის მამას მოახლოვდა.

როგორ ამოსულა? შენ გგონია მზე ღადის და მიწას გარეშემო უელის? ჰკითხა სანდროს მამამ.

მე ყველამ იცის, რომ ეგრეა, უპასუხა სანდრომ.
მაინც აგრე ფიქრობს—სტყუედება? ^{როგორ}
როგორ სტყუედება? მაშ მზე არ უფლისა? ^{მეწიას}
გარეშემო!

წადი ძეგეც გააღვიძე, ერთათ გამოდით და მე მა-
შინ ამაზედ დაწერილებით გელაპარაკებით; მაინც
ტალახის გამო ევრსად წავალ. სანდრო გაიქცა სახლ:
ში საჩქაროთ, გააღვიძა თავისი და, ძეგე, ტანისამოსის
ჩაცმა უშველა და ერთათ გამოვიდნენ მამასთანა.

მამამ უთხრა: ლაპარაკში ჩვენ ვამბობთ: მზე
ამოვიდა, მზე ჩავიდა, მაგრამ ნამდვილათ კი მზე
ცაში უძრავათ სდგას.

როგორ? მზე უძრავათ სდგას? განკვირვებით წა-
მოიძახა სანდრომ;—ჩვენ ყოველ დღეს ცხადათ
ეხედავთ, რომ მზე თანდათან მალლა ადის, მერმე
თანდათან დაბლა ჩადის და ბოლოს სულ დაიმა-
ლება ხოლმე.

ჩვენ აგრე გვგონია, დაუმატა მამამ, დე უწინაც
ბევრს, ბევრს წელიწადს, მინიმდისინ ჯერ კიდევ
არ იცოდნენ, რომ მიწა მრგვალი არისო და და-
დისო, — კაცებს ეგონათ სწორეთ აგრე, როგორც
ეხლა შენ გგონია. მხლა კი ყველამ გაიგო, რომ
მზე ნამდვილათ სდგას უძრავათ, და ჩვენ კი გვგო-
ნია, ვითომც ის დადიოდეს—ის კი არა ჩვენ თეი-
თონ ეტრიალებთ. ტრიალის დროს ხან მზისკენ ეართ
მიბრუნებული, ხან ზურგი გვაქვს შემოქცეული. რა-
დგანაც დედამიწა მრგვალია, როგორც ბურთი, ამი-

ტომ მზე ანათებს ერთსა და იმავე დროს მარტო ნახევარს დედამიწისასა. მაშინ ამ ნახევარში არის დღე; მეორე ნახევარს დედა-მიწისას ამ დროს ზურგი აქვს შემოქცეული, აქ ამიტომ ბნელა და ღამეა. როცა დედა-მიწა შემოტრიალდება და ამ ბოლოს ნახევარს მიაქცევს მზისკენ, მაშინ აქ დღე იქნება და იმ ნახევარზედ, რომელზედაც დღე იყო, - დაღამდება.

ამას მე კარგათ აგიხსენით. წადით შინ შედით, სანთელი აანთეთ და, სანდრო, შენი რეზინის ბურთი იპოვნე. მე დაეხურავე ყველა ფანჯრებს, ფარდებს ჩამოაშვეებ, დავაბნელებ სახლში და გაჩვენებთ ამოსელას და ჩასელას მზისასა.

შევიდნენ ყმაწვილები შინა, მამაც თან შეპყვა; ფანჯრები დახურა, ფარდები ჩამოაფარა და სულ დააბნელა. შემდეგ აანთო სანთელი, რომელიც სანდრომ მოუტანა, და აიღო ხელში ბურთი.

ახლა უყურეთ, უთხრა მამამ, — სანთელი წარმოგვიდგენს მზესა, ბურთი-მიწასა. თქვენ ხედავთ, რომ სანდელი ანათებს მარტო ერთ გვერდს ბურთისასა; მეორე გვერდი რჩება ჩრდილში, ანუ სიბნელეში. ბანათებული ბურთის ნახევარზედ დღეა, მეორე ნახევარზედ ღამე, - და იმ წრეზედ, რომელზედაც სინათლე და სიბნელე ერთმანეთს შეხედებიან, არის ბინდი. წარმოიდგინეთ ახლა, რომ ჩვენ ეცხოვრებთ აქ, ზემოთ, ჩრდილში. მაშინ ჩვენში ღამე იქნება.

ახლა მე ნელ-ნელა დავაბრუნებ ბურთსა, რომ

დატრიალდეს ჩვენი დედამიწისათვის. შეხედეთ, ახლა ცოტა სინათლე მოდის ჩვენს მიწიდან, სადაც ჩვენ ეცხოვრობთ; მაშა სადაც, ჩვენ სიბინდეში შევედით. ცოტა კიდევ მოვაბრუნოთ ბურთი, ჩვენ პირდაპირ დაუდგებით მზესა და მზეს დაეინახავთ მაშინ; ეს ის მდგომარეობაა, რომელშია ციკლი ვართ დილით, როდესაც მზე, როგორც ვამბობთ ხოლმე, ამოდის. მაბრუნოთ კიდევ ნელ ნელა ბურთი. ჩვენ ქვევით ქვევით ჩავდივართ, გვეგონია კი მზე ზევით ზევით ამოდისო; ჩამდენიც ქვევითა და ქვევით მოექცევა ის ნაწილი ბურთისა, რომელზედაც ჩვენ ეცხოვრებთ, იმდენს მზეს ზევით ზევით დაეინახავთ. აი ეხლა შეუადღეა; ჩვენ გვეგონია მზე ავიდა მაღლაო, ის კი არა-ჩვენ ჩავედით დაბლა.

მაშ რატომ ვერ ვგრძნობთ მიწის ტრიალსა? ჰკითხა სანდრომ;—მე როცა მივდივარ, ან მივრბივარ-ეხედავ, რომ მოექცაო.

მაშინ მოძრაობას იმიტომ გრძნობ, უთხრა მამამ, რომ ხედავ შენ გარეშემო საგნებს, რომლებიც მოუძრავეთ არიან. თუ რომ უეღლაფერი, რასაც კი შენ ხედავ, აწყებს შენთანვე მოძრაობას ერთსა და იმავე სიშორეზედ, მაშინ შენ ვერ შენიშნავ შენს ძროხასა და გვეგონება ვითომც ერთს ალაგას მოუძრავეთ სდგევხარ. როცა მდინარეში ნაფით მიცურავ, მაშინ მოძრაობას გრძნობ, ამიტომ რომ წყლის ნაპირები უძრავნი არიან. მაგრამ ვინც გემით ზღვაში ნაპირებიდგან ისე მოშორებით მი-

დის, რომ მიწა არა სჩანს, იმას არ შეუძლიან დაინახოს, მიდის თუ არა გემი. სწორედ აგრეთვე ჩვენ არ ვიჯერებთ ჩვენს დედა-მიწის მოძრაობას, ამიტომ რომ ჩვენთანვე იძვრის ყოველი, რაც გარეშეშო გვარტყია. მაგრამ, როცა მზის მოძრაობას უყურებთ და ვიცით კი რომ ის უძრავათ სდგას ცაში, მაშინ ეჩვენებოდათ დედა-მიწის და ჩვენ ტრიალში.

მცდა ოთხს საათს დედა-მიწა ერთხელ შემოტრიალდება თავის გარეშეშო. ნახევარ ან დროს, — როცა სინათლეში ვართ, — დღე არის, მეორე ნახევარს — ღამე. აი უყურეთ, მე ისევე დაეატრიალებურთა. მზე თანდათან იქით იქით იწევს; აი მოვეფარეთ მზეს, მზე ჩავიდა და ბინდშიაც შევდივართ. როცა რომ დედამიწის ზურგი მოეფარება მზეს, მაშინ ჩვენში დაღამდება, დედა-მიწის მეორე გვერდზე კი გათენდება. ჩვენ იქამდისინ ვიქმნებით სიბნელეში, მინამ ახლათ არ გადავალთ დილის ბინდში და არ დადგება დღე. ასე მიზღვეს დღე ღამეს მთელს წელიწადში ყოველთვის მასუკან, რაც კი კაცი ცხოვრებს ქვეყანაზედ.

მე მაინც მგონია, მსთქვა სანდრომ, რომ უნდა მეგრძნო დედა-მიწის ტრიალი.

მამა ცოტათი დაფიქრდა და მერმე უთხრა სანდროს: აბა ერთი დატრიალდი.

როგორ დაეატრიალდი?

ცალ ფეხზედ დადექ და ჩამდენჯერმე ქუსლზედ შემოტრიალდი.

მაშ მეც დაეტრიალდები, სთქვა პეტემა პარგი, იტრიალეთ ორივემ.

სანდრომ და პეტემ ცალი ფეხის ქუსლზედ ტრიალი დაიწყეს. ჩამდენჯერმე რომ შემოტრიალდნენ, მამამ უუბრა დადექითო. შმაწვილები დადგნენ და ბარბაცობდნენ.

აბა ახლა რას ხედავთ?

მე მიჩვენება, სთქვა სანდრომ, ვითომც სახლები და რაც გარეშამო მარტყია, ყველა ფერი ტრიალებს. მეც სწორეთ აგრე, სთქვა პეტემ.

აბა, კიდევ ეგ არის; სახლები, თქვენ კარგათ იცით, ვერ დატრიალდებიან და არც ეხლა ტრიალებენ; თქვენ თვითონ ტრიალებთ, თავი გიბრუნავთ, გირატრატებთ, და გგონიათ კი, რომ რაც გარეშამო გარტყიათ, ის ბრუნავს. როცა დედა-მიწასთან ჩვენ ებრუნავთ, სწორეთ აგრეთვე გვეჩვენება თითქო მზე ბრუნავს, -ის კი არა-მზე დგას, ჩვენ კი მოვძრაობთ.

თუ თქვენ კიდევ გიძნელდებათ წარმოდგენა ამისი, რაც მე გითხარი, მოიცადეთ შეილებო, უთხრა მამამ; ხეალ, თუ კარგი დარი იქმნება, ჩვენ და დედა წავიდეთ პატარა ტბაზედ და შიგ ნავით ვიაროთ; მაშინ უფრო ცხადათ გაჩვენებთ იმას, რაც დღეს გელაპარაკეთ.

მხლა აეხადოთ ფარდები და გაეაქროთ სანთელი;

მე თქვენ გეტყვით კიდევ ცოტას რასმე ქვეყნის მხარეებზედ.

შარდები ახადეს, მამამ გააქრო სანთელი, რომელიც სანდრომ თავის ადგილას წაიღო. ამ დროს აქცემ ჰკითხა მამას, რას ეძახიან იმ ალაგს, საიდგანაც ამოდის მზე. იმ ადგილს, ჩემო კარგო, საიდგანაც მზე ამოდის, ჰქვიათ აღმო სა ე ლ ე თ ი. მაშა სადამე, უფელა რაც კი ამ მხრისკენ არის, სძევს აღმოსაეღეთისკენ; მაგალითებრ: იმერეთიდგან ქართლი და ქართლიდგან ქახეთი, მდებარეებენ აღმოსაეღეთისკენ.

ადგილი, საცა მზე ჩადის, იწოდება დასაეღეთათ. ამიტომ რაც ამ მხრისკენ მდებარეობს, არის დასაეღეთისკენ; მაგალითად: იმერეთი ქართლიდგან და ქართლი კიდევ ქახეთიდგან მდებარეებენ დასაეღეთისკენ.

თქვენ იცით ეხლა მარტო ორი მხარე ქვეყნისა. **მ**რ მხარესაც გასწავლით. აღმოსაეღეთისკენ რომ პირი მიავციო-მარჯვენა ხელისკენ იქმნება სამხრეთი, მარცხენასკენ—ჩრდილოეთი. მაგალითად: საქართველოდგან **მ**სმალეთი არის სამხრეთისკენ, რუსეთი-ჩრდილოეთისკენ. მაშასადამე ქვეყანას აქვს ოთხი მხარე: აღმოსაეღეთი, დასაეღეთი, ჩრდილოეთი და სამხრეთი.

ამითი გაათავა მამამ თავისი ბაასი დღეს. სალამოზედ, ჩაის შემდეგ, დაჰპირდა ლაპარაკს ზამთარზედ და ზაფხულზედ.

IV. ზ ა მ თ ა რ ი დ ა ზ ა ფ ხ უ ლ ი.

მ ა რ ი ა ნ ა ლ ი

როცა ჩვენმა პატარა ჯალაბობამ ჩანს მამა-
თავა, უმაწვილები შემოუსხდნენ მამას და დაუწყეს
წადილით ღოღინი მის ბაასსა.

მამამ დაიწყო: მე თქვენ გიაშბეთ მზე ქვეყანას
როგორ უნათებს, როგორ ბრუნავს ქვეყანა და-
საელეთიდგან აღმოსაელეთისკენ, როგორ ოცდა-
ოთხს საათს თავის გარეშემო ერთხელ შემოტრი-
აღდება ხოლმე, როგორ წარმოსდგება აქედგან
დღე და ღამე.

შეგრამ მზე ჩვენ ქვეყანას სინათლეს გარდა ამ-
ლევს კიდევ სითბოსაც. თქვენ იცით, რომ ქვეყა-
ნაზედ მაშინ უფრო თბილა, როცა მზე ანათებს,
მინამდისინ მაშინ, როცა არ სჩანს ის. ზაფხულში,
როცა მზე ძალიან მაღლა დგას, ჩვენში ძალიან
დაცხება ხოლმე, ზამთარში კი, როცა მზე მოშო-
რებით და დაბლა არის, ცივა ხოლმე. მეცდები
ავისხნათ, როგორ წარმოსდგება ეს, თუმცა ვგრძ-
ნობ, რომ თქვენ ისე ადვილად ვერ გაიგებთ ამას,
როგორც ადვილად მიხედით დღისა და ღამის მოე-
ლენასა. ამიტომ თქვენ გმართებთ დიდი უურადლება.

ქვეყანა, როგორც გითხარით, ტრიალებს თავის
გარეშემო. ჩვენ თუ წარმოვიდგენთ, რომ დედა-მი-
წას თავიდან ბოლომდის აქვს გაყრილი ჯოხი,
მაშინ ეს ამ ჯოხის გარეშემო იტრიალებს, რო-
გორც ურმის თვალი ტრიალებს თავის ღერძ-

ზედ,—და ამის გამო წარმოსდგება დღე და ღამე. მაგრამ ქვეყანა მართო^ნ თავის ღერძზედ^ნ მართია-
ლებს; ეს გარეშემო უელის მზესაც^ნ მართს^ნ შემოე-
ლაზედ უნდება მთელი წელიწადი.

შეგიძლია შენ, სანდრო, მითხრა, რამდენჯერ
შემოტრიალდება ხოლმე დედა-მიწა თავის გარე-
შემო, მინამდისინ მზეს ერთხელ შემოუფლის?

სანდრო დაფიქრდა, მაგრამ არ იცოდა რა პასუ-
ხი მიეცა.

არა, მამილო, უთხრა ბოლოს სანდრომ, მე ვგ-
ჯერ კიდევ არ ვიცი.

იცი, მაგრამ ვერ მოგიგონია;—რამდენი დღე
აქვს წელიწადს?

—სამას სამოც და ხუთი, მიუგო სანდრომ.

წელიწადში რამდენიც დღეა, იმდენჯერ დედა-მიწა
უნდა შემოტრიალდეს თავის გარეშემო, მინამდის
მზეს ერთხელ შემოუფლიდეს. მე ვეცდები აგისხნათ
ცხადათ ეს დედა-მიწის მზის გარეშემო სიარული.

სანთელი იყოს მზე, დედა-მიწა, სანდრო,—ეს შე-
ნი ბურთი. თავი ამ ბურთისა იყოს დედა მიწის თა-
ვი, ბოლო კიდევ-დედა-მიწის ბოლო. დეატრია-
ლოთ ბურთი სანთლის გარეშემო ისე, რომ მას თავი
ზევით ჰქონდეს, ბოლო ქვევით. აი, ხომ ხედავთ,
რომ შუქი სანთლისა ბურთის შუაგულს პირდა-
პირ აღვია, თავსა და ბოლოს კი ძრიელ აღმაცე-
რათ მიდის. აქედგან წარმოსდგება ის, რომ ბურ-
თის შუაგულზედ უფრო დიდი სიბოი იქმნება, მი-

ნამ თავსა და ბოლოს. სწორეთ ამ გვარად უელის ჩენი დედა-მიწა მზეს გარეშემო, — სიარულის დროს ქვეყანას თავი ზევით აქვს მიქცეული, ბოლო ქვევით. აქ უნდა გითხრათ მე თქვენ, და თქვენ მტკიცედ დაისწავლოთ, რომ დედა მიწის თავს ეწოდების ჩრდილოეთის პოლუსი, ბოლოს კი-სამხრეთის პოლუსი. მზის გარეშემო ტრიალის დროს, დედა-მიწას ჩრდილოეთის პოლუსი აქვს ზევით მიქცეული, სამხრეთის პოლუსი კი ქვევით. ამიტომ, მზე პირდაპირ დაჰყურებს ყოველთვის მარტოკა დედა-მიწის შუა წელს. ამ შუაწელზე რომ ხაზი გაველოთ, ეს ხაზი შემოერთების ქვეყანას გარეშემო. როგორც კევრცხს შემოართვა შუაზედ სარტყელი. ეს სარტყელი ქვეყანას გაჰყობს ორ თანასწორ ნაწილად; ამ წრის ქვევით იქმნება სამხრეთის ნახევარი დედამიწისა, ზევით კი-ჩრდილოეთის ნახევარი ქვეყნისა. ამ წრეს ეწოდება ეკვატორი. ეს ეკვატორი ქვეყანას ყოველთვის მზისკენ აქვს მიქცეული და მზე დაჰყურებს ამ ადგილს პირდაპირ ზევიდგან ქვევით. თავსა და ბოლოს კი, ანუ პოლუსებს, დედა მიწა არა სდროს არ შიამკცევს მზისკენ პირდაპირ. ამიტომ მზე პოლუსებს ყოველთვის გვერდიდგან, აღმაცრივ უყურებს. ჩვენ ვიცით, რომ ჩამდენიც მზე მაღლიდგან იყურება, იმდენი უფრო მეტათ ათბობს. თქვენ შენიშნავდით, რასაკვირველია, რომ მზე დილითა და საღამოთი ისე ძრიელ არ ათბობს, როგორც შუადღისას, როდესაც მისი შუქი

ბოდის პირდაპირ ზევიდგან და არა გვერდიდგან. დედა მიწის პოდლუსებს, ანუ თავს და ბოდოს, მზე ასე მაღლიდგან არას დროს არ უნათებს, მათ შუკი მზისი მიზლის ძალიან აღმაცრივ. ამიტომ იქ არას დროს არ ცხელა ისრე, როგორც დედა მიწის შუა წელზედ, ანუ ეკვატორთან. თვითონ ეკვატორთან კი ყოველთვის ცხელა. აქ არ არის არც ზამთარი, არც გაზაფხული, არც შემოდგომა. აქ არის მუდამ განუწყვეტელი ცხელი ზაფხული. ამიტომაც საზამთროთ ჩვენს საქართველოდგან ფრინველები მიდიან ქვევით, რადგანაც ეს ცხელი შუა წელი ქვეყნისა ჩვენგან არის ქვევითა, ანუ სამხრეთის მხარესა.

ეს შუა დედა მიწის ზურგი, ანუ ეკვატორი, რომ ყოველთვის სწორეთ პირდაპირ მზის ქვეშ ჰყოფილიყო, მაშინ აქ იქნებოდა განუწყვეტელი საშინელი სიცხე. ეკვატორს მოშორებულს ქვეყნებში იქმნებოდა სითბო და განუწყვეტარი გაზაფხული, ან შემოდგომა, ზამთარი და ზაფხული კი აქ სულ არ ეცოდინებოდა; პოდლუსებთან კი, ანუ დედა-მიწის თავს და ბოდოს, იქმნებოდა საშინელი სიცივე და განუწყვეტელი ზამთარი, - დი აქ არ ეცოდინებოდა არც შემოდგომა, არც გაზაფხული, არც ზაფხული. მაგრამ ეს ესე არ არის. მზის გარეშე მოტრიალის დროს დედა-მიწა ისე კი არა დგას, რომ სწორეთ პირდაპირ ჩრდილოეთის პოდლუსი ზევით ჰქონდეს მიქცეული და სამხრეთის პოდლუსი ქვე-

ვით,—სდგას ცოტათი გვერდზე, წახრილია აღმა-
ცრივ. აქედგან წარმოსდგება ის, რომ დედა-მიწა
ნახევარ წელიწადს ჩრდილოეთის, ნახევარს მიაქ-
ცევს მზისკენ, მეორე ნახევარს წელიწადს—სამხრე-
თის ნახევარს. მაგრამ დედა-მიწა მარტოკა თავის შუა
წელის ახლო მდებარე ქვეყნებს მიაქცევს ხოლმე
და არას დროს არ მიაქცევს შორეულ ქვეყნებს,
და პოლუსებს. მაგალითებრ: ჩვენი საქართველო
დედა-მიწის შუა წელს მოშორებულია, ამიტომ აქ
მზე არას დროს არ დაჰყურებს პირდაპირ ზევიდგან,
ყოველთვის დასცქერის ქვევიდგან.

ცხრა მარტსა მზე დედა-მიწის შუა ზურგს ანუ ეკ-
ვატორს დასცქერის სწორეთ პირდაპირ. ამ დროს
პოლუს დედა მიწაზედ დღე და ღამე სწორე არის. ამის
შემდეგ დედამიწა მზისაკენ მიაქცევს თანდათან
ჩრდილოეთის ნახევარს და მზე თანდათან ზევით
ზევით მოდის. ჩვენში იწყება გაზუფხული და მერ-
მე ზაფხული. ეს ჩრდილოეთის დედამიწის ნახევრის
მიქცევა მზისკენ გასწევს ხოლმე ათ ოიბათეემდის.
ათ ოიბათევს მზე არის ძალიან მაღლა ამოსული.
ამიტომ ჩვენში ამდროს დიდი დღეა, ღამე კი პატარაა;
მაშინ რომ სწორეთ მზის პირდაპირ მიწას გარე წრე
შემოვარტყათ—ეს წრე იქნება ტროპიკი ჩრდილო-
ეთისა, ანუ ამისთანა წრე, რომელსაც მზე არას დროს
არ გადმოვა. ეს წრე ეკვატორიდგან ანუ შუა დედა
მიწის წელიდგან არის ოც და სამ და ნახევარ გრადუს-
ზედ.—(მართს გრადუსში თითქმის ას ხუთი ეგრისია).

ამ დროს ჩრდილოეთის ნახევარში ზაფხული და თბილი დროა, სამხრეთის ნახევარზე კი მზე არის დაშორებული, და ამიტომ იქ არის დიდი ღამეები, პატარა დღეები, სიცივე, ერთი სიტყვით ზამთარი. ათ თიბათვიდგან იწყება დედამიწის ჩრდილოეთის ნახევრის ცოტა ცოტათი მოშორება მზისგან, მზე ამიტომ ქვევით ქვევით მიდის. თერთმეტ სეკდებერს მზე ისევ სწორეთ შუა დედამიწის ზურგს, ანუ ეკვატორს, პირდაპირ დაჰყურებს. ამ დროს მთელ დედამიწაზედ დღე და ღამე გასწორებულია. ამის შემდეგ დედამიწა იწყებს მზისკენ მიქცევას სამხრეთის ნაწილისასა. ამიტომ იქ მზე მაღლა-მაღლა ადის და იწყება თბილი დრო, გაზაფხული და ზაფხული. ეს სამხრეთის დედამიწის ნახევრის მზისკენ მიქცევა გაგრძელდების ათ დეკემბრამდისონ.

ათ დეკემბერს სწორეთ რომ მზის პირდაპირ დედა-მიწას წრე შემოაფლოთ გარეშემო, ეს წრე იქნება ტროპიკი სამხრეთისა, ანუ იმისთანა წრე, რომელსაც მზე არას დროს არ გადაეა. ეს წრეც ეკვატორიდან არის სწორეთ იმ სიშორეზედ, რომელზედაც ჩრდილოეთის ტროპიკი... ამ დროს აქ არის თბილი დრო, შუა ზაფხული, დიდი დღეები და პატარა ღამეები; ჩრდილოეთის დედამიწის ნახევარში კი ცივა და ზამთარია, რადგანაც მზე მოშორებულია და აღმაცრივ უყურებს, ღამეები დიდია და დღეები პატარა.

დღე და ღამე ეკვატორის ახლო არას დროს

ძრიელ არ განიჩევიან. რამდენიც კი დაზარებულ-
ლია ქვეყანა შუაგულის დედამიწისაჲს, რამდენიც ეს
განსხვავება დიდია. ასე, რომ როცა ჩვენს ჩრდი-
ლოეთის დედამიწის ნახევარში ზაფხულია, მაშინ
ჩრდილოეთის პოლუსთან რამდენსამე თევს დღე
განუწყვეტელია, და ღამე კი აქ სულ არ არის; სამ-
ხრეთის პოლუსთან კი ამ დროს მუდამი ღამეა
რამდენსამე თევს. როცა სამხრეთის დედამიწის ნა-
ხევარში ზაფხულია, მაშინ სამხრეთის პოლუსთან
რამდენმე თევს მზე ჩაუხვლედილად დგას, და რად-
განაც ჩვენ ჩრდილოეთის ნახევარში კი მაშინ ზამ-
თარია, ამიტომ ჩრდილოეთის პოლუსთან რამდენმე
თევს განუწყვეტელი ღამეა.

მართი სიტყვით: როცა დედამიწის შუა წელს ზე-
მოდ ზაფხულია, მაშინ ამის ქვემოთ ზამთარია;
როცა აქ ზამთარია—იქ მაშინ ზაფხულია. საშო-
ბოვით, ანუ ახალწელიწადს, როცა ჩვენში ძრი-
ელ ცივა, მაშინ დედამიწის შუა წელს ქვემოთ
ცხელია. მკის დროს, ანუ მკათათვეში, როცა ჩვენ-
ში ცხელა, მაშინ იქ ცივა. ამ თიბათვეს, როცა
ჩვენში უდიდესი დღეა და უპატარავესი ღამე, იქ
მაშინ უდიდესი ღამეა და უპატარავესი დღე. ამ
დევებერს, როცა ჩვენში უდიდესი ღამეა და პა-
ტარა დღე, იქ მაშინ დიდი დღეა, და ღამე პატარა.

თვითონ შუა წელიზედ კი განუყრელი ზაფხუ-
ლია. დედამიწის თავსა და ბოლოს, ანუ პოლუ-
სებთან კი, ძრიელ ცივა. თუმცა ზაფხულიც იცის,

მაგრამ მოკლე ძალიან და ცოტა სიტბორიან.

ამ ლაპარაკში კარგა ღამე გავიდა. მამამ ყმაწვილები დასაძინებლათ გაგზავნა და ფიქრად დილაზედ, როცა მზე ამოვა, თქვენი ადგილთ, და შუადღისას სასეირნოთ წავიდეთ პატარა ტბაში, როგორც დაგპირდით.

V. წყალში ნავით სიარული.

მეორე დღეს იყო მშვენიერი თბილი დარი. სადილის შემდეგ მამა და დედა მოეზადნენ წასასვლელად სასეირნოთ; ყმაწვილებს, რასაკვირველია, ძრიელ უხაროდათ. იმათ მარდათ ჩაიცვეს და სიხარულით გაიქცნენ გზაზე დედამამის წინ. როცა ქალაქს გასცდნენ, დიდი გზიდგან გადაუქციეს და გასწიეს მდინარესკენ, რომელიც ქალაქს აბლოს ჩამოუდიოდა.

მე მეგონა, მამილო, ჩვენ ტბასთან წავიდოდით, სთქვა სანდრომ, რომელიც შეფიქრიანდა, იქნება მამას თავის პირობა დაავიწყდოა.

ჩვენ მაინც იქ მივდივართ, უთხრა მამამ. მაგრამ რადგანც ტბა არის ერთის საათის სასიარულოზე, და შენის დედის და კეკესთვის ძნელი იქნებოდა აქედგანაც და იქიდგანაც ფეხით სიარული, ამიტომ ამ მდინარესთან მივიდეთ, ნაეში ჩავსხდეთ და ისე ჩავიდეთ ტბამდის. მაშინ იქიდგან შინ ფეხით წასვლა არ გაგვიძნელდება, რადგანაც დასვენებული ვიქმნებით არ დავიღალდებით.

მს დაწყობილება ბავშვებს ძრიელ მოგწონათ. მსენი ჯერ სულ არ მსხდარიყვნენ ენაყმზე და მოუთმენელად ელოდნენ, როდის მიეგდნენ მსმდინარესთან.

მდინარე ახლო იყო. იქ ჩქარა იპოვეს ერთი მოთევზავე, რომელიც თანახმა გახდა იათ ფასათ ჩაეყვანა ნავით ტბამდისინ. მდინარე არ იყო განიერი, მაგრამ ჩქარა კი მიდიოდა. ჩასხდა თუ არა ჩენი პატარა ჯალაბობა, მოთევზავემ მისცა წყალსა ნავი, რომელიც საამურათ გაჰყვა მდინარეს.

პატარა ხანს უკან მამამ დაიწყო: გახსოვთ, შეილება, მე გუშინ თქვენ გითხარიო, რომ ჩვენ ვერ ეიგებთ დედა-მიწის მოძრაობას, ანუ სიარულს, ამიტომ, რომ ყოველი, რაც კი გარე გეარტყია, ჩვენთანვე მოძრაობს შეუცვლელ სიშორეზედ?

შეახსოვს, მამა, მიუგო სანდრომ; მაგრამ აქ ჩვენ ცხადათ ვხედავთ, რომ მოვძრაობთ; მართლა განა?

მართლა; მაგრამ ეგ ამიტომ, რომ მდინარის აქეთ იქით ნაპირები დგანან და თან არ მოგედევნენ. ჩვენ იმათ თან და თან ეშორადებით და ამითი ვიტყობთ ჩვენ მოძრაობას.....

მე ეხლა მეჩვენება, წამოიძახა პეკემ, ვითომც ჩვენ ედგევართ ერთ ადგილს, ხეები და ნაპირები კი ზევით მირბიან; როგორი საოცარი!

მართლა განა? უთხრა მამამ. სწორეთ აგრე მოხდება ხოლმე, როცა ჩვენ დედა-მიწასთან მოვძრა-

ობთ. ჩვენ თვითონ ვტყვიანობთ აღმოსაგლეჯთის-
კენ და გვეჩვენება კი ვითომც მირბის შხე დასაე-
ლეთისკენ; ამიტომ რომ ეს არის მარტოა მარტო
საგანი, რომელსაც ჩვენ ცაში ვხედავთ და სდგას
მოუძრავანად ერთს აღავს. მაგრამ ჩვენ კარგათ ვი-
ციტ, რომ ეს ხეები მაგრა სხედან ფესვებით მიწა-
ში და მოძრაობა არ შეუძლიათ, და რადგანაც
ვშორდებით ამით, ამითი ვიგებთ, რომ მიედივართ
ჩვენ. ამის მსგავს მაგალითს წარმოგვიდგენს მთეა-
რეც; როცა ეს ღამე ანათებს და ამის ახლოს ძრი-
ელი კარი ღრუბლებს ჩქარა მიაჩვენებინებს, მაშინ
ჩვენ გვგონია ვითომც ეს ღრუბლები დგანან ერთს
ადგილას და მარტოკა მთეარე მირბის, ის კი არა—
მთეარე წელა მიდის, ღრუბლები კი ჩქარა მირბიან.
აბა ახლა სცადეთ—თვალეები დახუჭეთ, შევიძლი-
ათ რამე დაინახოთ?

არა, მამილო, უთხრეს შეილებმა, როცა თვალე-
ბი დახუჭეს.

ბრძნობთ ახლა, რომ ჩვენ ვმოძრაობთ?

არა, ჩვენ ვხლა ვდგევართ, უთხრა სანდრომ.

მართლა? ჰკითხა მამამ გაცინებით. მაშ აახილე
თვალეები,—ჩვენ მივრბივართ ისევე ჩქარა, რო-
გორც უწინ მივდიოდით.

ჰო; მაგრამ როცა კი თვალეებს დაეხუჭათ, მაშინ
ვერა ფერს ვგრძნობ. სთქვა სანდრომ.

ამიტომ, რომ ვერ ხედავ ვერა საგანსა, რომელ-
საც რომ შეეტყობინებინა ჩვენი მოძრაობა. ჰვეყნის

ტრიალს შენიშნავ იმითი, რომ ცაში მზეს, რომელსაც ერთ აღაგას მოუძრავეთ დგას, მოსიარულეთ გვეჩვენება; მაშასადამე მოუძრაობთ შენა.

ამ დროს მოთევზავემ მოუსვა ნიჩაბი და ნავი გატურდა ისე ჩქარა, რომ ქაფი ავიდა ზედა.

როგორ მიერბივართ მსიარულათ წამოიძახა სანდრომ. როგორ ჩქარა უნდა ერბინა ნაპირზედ იმას, ვინც კი მოინდომებდა რომ ჩვენ მოგვეყოლოდა! ხეები როგორ შირბიან ზეგით! ძველ მართალით: სწორეთ მეც აგრე მეჩვენება.

პატარას ხანს უკან ჩვენი პატარა ჯალაბობა ტბაშიაც ჩაეიდა. ჰერ კარგა ხანი ნავით ისეირნეს ტბაში, მერმე გამოვიდნენ ნაპირს; აქ ჩვენმა ყმაწვილებმა ბევრი ყვავილები შეაგროვეს და შეპკრეს კონებათ; დაღამდა, და ფეხით შინ წამოვიდნენ ყველანი.

შხაზედ მამამ ჰკითხა: ახლა ხომ კარგათ მიხედით ჩვენი მიწის სიარულოს და მზის მოუძრაობას, ხომ სათქმელი აღარა გაქცეს რა!

მე კი კარგათ გავიგე ყველაფერი და ძველი კი არ ვიცი, სიტყვა სანდრომ.

მეც შენზედ ნაკლებათ არ მიხედდი, ფიქრი ნუ გაქცეს, უბასუხა ძველმ. მართს საათს უკან ჩვენი პატარა ჯალაბობა მოვიდა სახლში ცოტათი დაღალღული.

VI. მ თ ვ ა რ ა.

ჩვენი დაღალღული ჯალაბობა, ჩაის დაღვების

შემდეგ, კარზედ გამოვიდა. მზე ჩასული იყო და ბინდი მოტანებული. შევლანი დასხდნენ უდაპირი აღმოსავლეთისკენ მიიტყვის. პატარა სანდროს კაცან ჩაღამაც საამუშაოთ ამოაწათა აღმოსავლეთიდან. სანდრო და ძეგე თვალებათ გადაიქცნენ. ჩამდენ მე მინუტის შემდეგ, ერთი ენახო, საესე მთვარემ სასიამოვნოთ ამოაშუქა. სანდრომ და ძეგემ თვალი აღარ მოაშორეს და თითქო შეჭაბოდნენ მკრთალ-ნათელიან მთვარესა.

მართლა! მამა, ეს მთვარეც უძრავათა დგას ცაში! ჰკითხა სანდრომ; ჩვენთვის ჯერ არა ფერი გისწავლებია ამაზედ. ძეგესაც მოეწონა სანდროს კითხვა.

მე ძრიელ მიხარიან, უთხრა მამამ, რომ ყველასი სწავლა გსურთ და ამ სათაშოვე გელაპარაკებით ამ საგანზედ; დამიგდეთ ყური:

მთვარე უძრავათ არა დგას. მს ღაღის გარეშემო დედა-მიწის და მიწასთანავე გარეშემო მზისა, რომლისაგანაც მიზღის სინათლე, როგორც ჩვენ ქვეყანას. მიწის გარეშემო შემოვლას მთვარე უნდება ოცდა რვა დღეს. მთვარე არის იმისთანა მრგვალივე მნათობი, როგორიც ჩვენი ქვეყანა. მთვარე ჩვენ ქვეყანაზედ მარტო ორმოც და ცხრაჯერ პატარაა. მიწის გარეშემო შუა წელზედ რომ რკინის გზა იყოს გაკეთებული, და დღე-ღამე რვა ასი ვერსი გაეარა ცეცხლის გემს ამ გზაზედ, მაშინ ეს გარეშემოუღლიდა დედა-მიწას ორმოც და შვიდ დღეს.

მთვარეს კი ამისთანა გზით სამეტ დღეს შემოუ-
ვლიდა. ეს ამიტომ, რომ ჩვენი ქვეყანა სიღრმით
მთვარეზედ ოთხჯერ დიდია. რომ შემადგენელი
ყოფილიყო მთვარიდგან კაცს ჩვენი დედა-მიწის-
თვის შემოეხედნა, — ეს გამოჩნდებოდა ოთხი მთვა-
რის ტოლი მნათობი და სინათლით ამაზე ოთხჯერ
მეტე. თუ მთვარე ამისთანა პატარა გვეჩვენება, ეს
იმიტომ, რომ ძალიან შორს არის. ზარბაზნის ტუ-
ვია ჩვენი დედა-მიწიდან მთვარემდის მისვლას მო-
უწოდება ცხრა თვეს. მაგრამ მთვარის სიშორე თით-
ქმის არა ფერია შუის სიშორესთან: შუე ჩვენი ქვე-
ყნიდან ასე შორს არის, რომ ზარბაზნის ტუვია
აქედგან ოცდა ხუთ წელიწადს ძლივს მივიდოდა
იქამდის. თუ კაცი რაიმე სასწაულით მზესთან
მისულიყო და იქადგან ჩვენი ქვეყნისთვის შემოე-
ხედნა — დედა მიწას ან სულ ვერ შენიშნაედა, ან
დაინახაედა პატარა ბეჭუტა ვარსკვლავის ოდენათ. თუ
ამ საშინელს სიშორეზედ შუე კიდევ დიდათ გვეჩვენ-
ება, ეს იმიტომ რომ საშინელათ დიდია. შუე ისეთი
დიდია, რომ რკინის გზით მას შუაწელზედ ძლივს
გარე შემოეღებოდა თოთხმეტ წელიწადს და ას სა-
მოც დღეს.

ზარბაზნის ტუვია მზემდის ოცდა ხუთს წე-
ლიწადს მოუწოდებოდა! ეს ისე შორს ყოფი-
ლა, რომ თუ სამოთხე მბრწყინვალე მზეზეა, მაშ
ჩვენ სული სიკვდილის შემდეგ ჩქარა ვერ მივა
იქამდის, სთქვა აგყემ.

მამას გაეცინა. რასაკვირველია, თუ რომ ზევნი სული იქ ისე წელა წაფილდა, როგორც მიდის ზარბაზნის ტყვია; მაგრამ უნდა იცოდეთ, რომ სინათლე მზიდგან ზევნ ქვეყანამდის მოდის რვა მიწუტს და ცამეტ წამს, და ზევნი სული, რასაკვირველია, უფრო ჩქარია სინათლეზე.

ეს ყველა ყველა, მაგრამ აი რა არის გასაოცარი და საკვირველი: მზესთან და მთვარესთან არაფერს წასულა, იქ არაფერს ყოფილა, საიდგან გაიგება ან რამ სიშორეთ არიან ეს მნათობები ზევნზედ, ან რამოდენნი არიან, ან სინათლე იქოდგან რამდენს ხანს მოდის! ჰკითხა გაოცებით ხანდროსი.

საქმეც ეცა არის, შეილო, რომ სწავლა და განათლება კაცს თითქმის ყოვლად შემძლებელათ ბრის. სწავლული კაცებისთვის, ფარსკლია-მრიცხველებისთვის, მაგისი ცოდნა თითქმის ისეთი ადვილია, როგორც ადვილია ნეცის ხმალება დედიშენისთვისა. შერთუ კარგათ ეცდები და ისწავლი სხვა და სხვა მეცნიერბათა, მაშინ ადვილათ გეტყვენბა.

მართლა! ძივლამ არ დამაეწყუდა! სისქარით წამოიძახა ქეცემ. მამა, ეს როგორღა მოხდება ხოლმე, რომ ხან მთელს მთვარეს ვხედავთ, ხან ნახევარს, ხან პატარა ნამგლის ტოლას, ხან კი სულ აღარ ვხედავთ. მე ყური მომიკრავს, ვითომც ზეცაში დიდი მდგეი წელა წელა ყლაპავსო მთვარეს და მერე წელა წელა ამოუშვებსო პირილგან!

მე აშკარა ტყუილია, ზედვე ეტყობა, უთხრა მან-
დრომა.

მამამსახდროსა

შენ მართალი ხარ, უთხრა მამამსახდროსა. მე-
ცეს ტყუილი გაუგონია. პი როგორ მოხდება ხოლ-
მე მთვარის დაბადება, გაზდა და მერე დამალეთ:
თქვენ ხომ იცით, რომ მთვარე არის ბუჩბუჩბით
მრგვალი მნათობი, როგორც ჩვენი ქვეყანა. ამი-
ტომ მზე, რომლისაგანაც მთვარე იღებს სინათლეს,
ანათებს ყოველთვის მარტო ნახევარს მთვარისასა.
როცა მთვარე არის ჩვენ ქვეყანასა და მზის შუა,
მაშინ განათებული ნახევარი მთვარისა არის მი-
ქცეული მზისკენ, ჩვენსკენ კი არის მოქცეული
ბნელი ნახევარი და ამიტომ მთვარეს ეერა ვხედა-
ვთ. ამ დროს მთვარე მზეს ამოსდევს ყოველთვის
დილითა და, მინამ დღე არის, მთვარე ცაშია, და
როცა მზე ჩავა, თან ჩაჰყვება მას. მე გგო-
ნია მიხედით, რისთვის ეერ ვხედავთ მთვარეს ხან
და ხან? ჰკითხა მამამ.

მიხედით, უთხრეს ორივე უმაწვილებმა.

ახლა მოისმინეთ შემდეგი: როცა მთვარე ჩვენ
ქვეყანას უელის გარს, ჩვენ გვეჩვენება ვითომც
ის აღმოსავლეთიდან დასავლეთისკენ მოძრაობს.
მაგრამ ესტყუედებით. მთვარე დედამიწას გარს უე-
ლის დასავლეთიდან აღმოსავლეთისკენ, ჩვენ კი
უკულმა გვეჩვენება იმიტომ, რომ ჩვენი დედა-მიწა
აღმოსავლეთისკენ თავის ღერძზედ ჩქარა ბრუნავს.
მთვარე კი ნელა მოდის; ამიტომ მთვარე უკან გგო-

ჩება და ჩვენკი გეგონია თითქო ის დასაფლვე-
თისკენ მიდისო. ახლა მოისმინეთ: როგორ სამ დღეს
უკან მთვარე ცოტა აღმოსაფლეთისკენ გაშორდება
მზესა და გვერდზე მოექცევა, ასე რომ მზის ჩასე-
ლის შემდეგ მთვარე ერთ შუბის ტარზედ კიდევ და-
რჩება ცაში; ამ დროს მზის შუქი ცოტათი გადმო-
ვა იმ გვერდზედ, რომელიც მთვარეს ჩვენსკენ აქვს
მოქცეული. მაშინ მთვარეს პატარა ნამგლის პირის
ტოლას დაფინახავთ. მთვარეს მაშინ აქვს განათ-
ებული დასაფლეთის გვერდი. შემდეგ რამდენიც
მთვარე მზეს შორდება და აღმოსაფლეთისკენ მო-
დის, იმდენი უფრო თან და თან მზისკენ მიიქცევა
ის მთვარის ნახევარი, რომელიც ჩვენსკენ არის
მოქცეული, და ამიტომ განათებული ნაწილი
მთვარისა იზრდება, დიდდება. როცა მთვარე ისე
მოშორდება მზეს, რომ მზის ჩასვლის შემდგომ სა-
შუაღღოვრზედ იდგება, მაშინ ეხედავთ ნახევარს ნა-
წილს მთვარის განათებული ნახევარისასა, ანუ
მეოთხედს მთვარისას; ის ერთი მეოთხედი კი ზევით-
კენ არის მიქცეული. რამდენიც უფრო და უფრო
აღმოსაფლეთისკენ მოდის მთვარე, იმდენი იზრდება
განათებული ნაწილი. როცა მთვარე ისე მოშორ-
დება მზეს, რომ მზის ჩასვლის შემდეგ მთვარე
აღმოსაფლეთიდგან ამოვა, მაშინ მთელს ნახევარს
მთვარისას დაფინახავთ. ამ დროს ჩვენ ვდგევართ
მზესა და მთვარეს შუა. ნახევარი, რომელიც
მზისკენ აქვს მიქცეული მთვარეს, ჩვენსკენაც

პირდაპირ იყურება; ამიტომ ნახევარს მთვარისას
 ეხედავთ. ამის შემდეგ რამდენიც ექნება მზის
 მთვარე, იმდენი მზეს უახლოვდებიან. ამიტომ
 დასაველეთის მხარეს მთვარისასა ეპარება ცოტა
 ცოტათ-სიბნელო, მთვარეს აკლდება, როგორც
 ეამბობთ ხოლმე. როცა მთვარე ისე მიახლოვდება
 მზეს აღმოსაველეთის მხრით, რომ შუალამის უკან
 ამოვა, მაშინ ეხედავთ ჩვენ ნახევარს განათებუ-
 ლი ნაწილისასა, ანუ მეოთხედს, ნახევარი კი განათ-
 ებული ნაწილისა, ანუ მეოთხედი, არის ჩვენს იქით
 მიქცეული. მერმე რამდენიც ახლოვდება მთვარე
 მზეს, იმდენი გვიან გვიან ამოდის პატარ პატარა.
 ბოლოს, როცა სულ დაუპირდაპირდება მზეს და
 დედამიწის და მზის შუა ჩასდგება, მაშინ მზეს ამო-
 სდევს; განათებული ნაწილი მთვარეს ზევით აქვს
 მიქცეული და ამიტომ ვერა ეხედავთ მას. ორ სამ
 დღის უკან მთვარეს პატარა ნამგლის პირის ოდენს
 დაეინახავთ დასაველეთისკენ. მაშ მეორეთ დაიბადა
 მთვარე. შემდგომ ისევ ისე გაიზრდება, მერმე და-
 პატარავდება და შემდეგ სულ დაიმალება. მე ამას
 კიდევ სხვა ნაირათ აგიხსნით: შევიდეთ შინ. სან-
 დრო, შენი ბურთი ისევ მოიტანე, უთხრა მამამ.
 როცა შინ შევიდნენ. სანდრომ მოუტანა.

მამამ ხელში აიღო ბურთი და უთხრა: აი ეს ბუ-
 რთი იყვეს მთვარე, სანთელი—მზე, ჩვენ ეიყვნეთ
 თვითონ დედა-მიწა. სანთლის და ჩვენ შუა ან
 ცოტა ქვევით, ან ცოტათი ზევით, დაგიჭიროთ

ბურთი. შანა ახლა ჩვენსკენ არის მოქცეული/ზნე-
ლი ნახევარი ბურთისა და განათებულია კი სანთ-
ლისკენ? სწორეთ აგრე დგას მთვარე — ჩვენს დედა-
შიშის და მშის შუა, როცა არასჩანს. ახლა ცოტა
მარცხენე წამოვიღოთ ბურთი. ხედავთ როგორ
სანთლის სინათლეც ცოტათი გაუნათა მარჯვნიით
მხარე ბურთისა? სწორეთ აგრე უდგას ხოლმე მთვა-
რე მზეს, როცა პატარა ნამგლის ტოლას ეხედავთ
დასავლეთის გვერდს განათებულსა. ახლა ჩვენ
მარჯვენა მხარი მივაქციოთ პირდაპირ სანთლისკენ
და ბურთი დაეიჭიროთ პირის პირდაპირ. ახლა ხომ
ხედავთ, რომ ჩვენსკენ მოქცეული ბურთის ნახევარი
ნახევრობით არის განათებულია. სწორეთ ამ რი-
გად სდგას მთვარეც მაშინ, როდესაც ჩვენ მეოთ-
ხელს ეხედავთ განათებულსა. ახლა ზურგი შევა-
ქციოთ სანთელსა, თავზე კი ცოტათი მალლა დაეი-
ჭიროთ, და ბურთი პირის პირდაპირ დაეაყენოთ;
ხომ ხედავთ ახლა, რომ მთელი ჩვენსკენ მოქცე-
ული ნახევარი ბურთისა განათებულია, თუმცა კი
ერე ეხედავთ სანთელსა, საიდგანაც მოზღდის ბურთს
სინათლე. სწორეთ აგრე დგას მთვარეც მაშინა, რო-
დესაც მთელს ნახევარს ამისას განათებულს ეხე-
დავთ. მაშინ დასავლეთიდგან მზე პირდაპირ უყუ-
რებს მთვარეს აღმოსავლეთისკენ, თუმცა ჩვენკი
ერე ეხედავთ მზესა. ეს ბურთი კიდევ დავატრია-
ლოთ მარცხენა ხელისკენ. ახლა ეხედავთ, რომ
მარჯვენა ხელისკენ ბურთს სიბნელე შეეპარა. რა-

მდენიც ეს ბურთი მარცხენა ხელისკენ მოჰაქეს, იმდენი ეს სიბნელე იზრდება, განათებული ნაწილი ბურთისა პატარავდება. აი დაჰყავს მარცხენა მხარს პირდაპირ სანთლისკენ მიეაქცევ და ბურთის სწორეთ პირის გასწვრივ დავიქტერ. ახლა სჩანს მარტო ნახევარი ბურთის ნახევრისა, ანუ მეოთხედი განათებული; სწორეთ აგრე უდგას მთეარე მზესა და დედამიწასა, როდესაც ეხედავთ მარტო აღმოსაველეთის ნაწილს—მეოთხედს განათებულს, და დასაველეთისას—სიბნელესი. ჩამდენსაც ბურთს უახლოვებ სანთელს, იმდენი განათებული ნაწილი პატარავდება. აი დავაყენე მზესა და ჩვენ შუა ბურთი და ჩვენსკენ მოქცეული ნახევარი ბურთისა სულ დაბნელდა. როცა ამ ნაირად დადგება ხოლმე მთეარე მიწისა და მზის შუა, მაშინ ის სულ აღარა სჩანს. ისევ მარცხენა მხარისკენ მოვაცალე სანთელს ბურთი და აი პატარათ განათლდა ჩვენსკენ მოქცეული ბურთის ნაწილი. მთეარეც აგრე დაიბადება ხოლმე, როცა მზეს აღმოსაველეთისკენ გამოშორდება და ისრე აღმაცრივ დაუდგება, როგორც ეს ბურთი უდგას სანთელსა.

თუ ბურთს ჩემს პირს და სანთლის შუა სწორეთ პირდაპირ დავაყენებ, მაშინ სანთელს ბურთი დამიბნელებს. სწორეთ აგრეთვე,—თუ მთეარე, როცა არა სჩანს და მზეს ამოზდევს, სწორეთ პირდაპირ ჩადგა მზისა და დედა-მიწის შუა, მაშინ მზეს დააბნელებს და ქვეყანაზედ მზის

დაბნელება მოხდება. თუ კი უკუღმართობა მოხდა, ეს იგი, საესე მთეარიაობის დროს, თუ ჩვენს დედა-მიწა პირდაპირ მთეარისა და მზეს შუა ჩადგა, მაშინ მთეარის დაბნელება მოხდება. მაგრამ ყველა ქვეყნებითგან კი არა სჩანან ეს დაბნელება, რადგანაც მზე და მთეარე ერთს დროს არ ანათებენ ყველა ქვეყნებში. ხშირათ მზე დაბნელება ხოლმე მაშინ, როდესაც ჩვენში ღამეა.—მაშინ, რასაკვირველია, ვერაფერს გავიგებთ. ხშირათ მთეარეს დაბნელება მოხდება ხოლმე მაშინა, როდესაც ჩვენში დღეა. ამიტომ ვერაფერს შევიტყობთ. მაგრამ, რადგანაც ცის სიერცე დიდია, ამიტომ მთეარე, როცა მიწას გარს უღლის—ხან ზევით დგას მიწაზედ, ხან ქვევით; პირდაპირ—ერთ ხაზზედ მთეარე, მზე და ქვეყანა იშვიათათ დასდგებიან. ამიტომ მზის და მთეარის დაბნელება იშვიათი საქმეა.

მზე რომ მთეარისა და ქვეყნის შუა ჩასდგეს, მაშინ რაღა მოხდება? ჰკითხა ძეკემ მამასა.

ზაჩუმდი, გაჩუმდი, მისძახა სანდრომ თავის დას: განა აგრე მალე დაგაღიწყდა, რომ მზეს ჩვენზედ საშინლათ შორს არის, მინამ მთეარე, და არ შეიძლება, რომ ის დედა-მიწის და მთეარის შუა ჩასდგეს? ძეკეს ცოტათი შერცხვა და გაწითლდა.—

დ რ მ.

მრთხელ თვალის დახუჭვაში და მაშინვე ახილება—ში რაც ხანი გაივლის, იმ დროს ჰქეიან წამი. სამოცი წამი ერთი მინუტია. სამოცი მინუტი ერთი

საათია. ოც და ოთხი საათი ერთი დღე და ღამეა. შვიდი დღე ერთი კვირაა. დღეებისა და ღამეების ესენი არიან: ორშაბათი, სამშაბათი, ორშაბათი, ხუთშაბათი, პარასკევი, შაბათი და კვირა.

ერთ თვესა ოც და ათი, ან ოც და თერთმეტი დღე აქვს. თორმეტი თვე ერთი წელიწადია. წელიწადსა აქვს სულ სამას სამოც და ხუთი დღე (365). — მთხ წელიწადში ერთხელ ერთი დღე მოემატება და წელიწადს ექნება ხოლმე სამას სამოცდა ექვსი დღე (366). ამ დიდ წელიწადს ნაკიანი წელიწადი ჰქვია.

იანვრით იწყება ხოლმე წელიწადი. ამისათვის იანვრის პირველს ყოველთვის ახალი წელიწადი ჰქვია.

ჩვენ, ქრისტიანები, წლის ანგარიშის ეწყობთ მკრისტეს დაბადებიდან და მერამდენე წელიწადშია ცა ვდგავართ ქრისტეს დაბადების აქეთ, იმ წელიწადსა ენიშნავთ. აქამდინ ათას რვა ას სამოც და ოთხს (1864) წელიწადზე მეტს გაუვლია. მს წიგნი დაბეჭდილია ათას რვა ას სამოც და მეხუთე (1865) წელსა.

თვეების სახელები ესენი არიან: იანვარი, თებერვალი, მარტი, აპრილი, მაისი, თიბათვე (ივნისი), მკათათვე (ივლისი), მარამოზისთვე (აგვისტო), ემკენისთვე (სექტემბერი), ღვინოზისთვე (ოქტომბერი), გიორგოზისთვე (ნოემბერი), ქრისტეშოზისთვე (დეკემბერი).

ამ თვეებს: იანვარს, მარტს, მაისს, მკათათვეს, მარამოზისთვეს, ღვინოზისთვეს და ქრისტეშოზისთვეს თითოას ოც და თერთმეტი დღე აქვს.

აპრილს, თიბათევს, ენკენისთევს და კიორგობის-
თევს თითოვს ოცდა ათი დღე აქვს.

მარტო თებერვლის თევს ოცდა ოთხი დღე აქვს.
მთხ წელიწადში ერთხელ კი, ნაკიან წელიწადში,
ერთი დღე თებერვალს მოემატება და ექნება ოც
და ცხრა დღე.

წ მ ნ ა.

მთხმოც და თექსემეტი მისხალია ერთ გირვანქა-
ში.—სხრა გირვანქა ერთი ლიტრიაა. მრთ ლიტ-
რაში ოთხი ჩაჩეკია.—მრმოცი გირვანქა ერთი
ფუთია.—ათი ლიტრა ერთი კოდია.

ს ა წ შ ა მ.

მთხი თუნგი ერთი ზადია. სამი ზადი ერთი კო-
კაა.—ხუთი კოკა ერთი ცალია.—მც და თორმეტი
ზადი ერთი საპალნეა.—სამი საპალნე ერთი ურე-
ზია.

ფ უ ლ ი ს ზ მ შ ა.

მრი გროში ერთი კაპეკია.—ხუთი კაპეკი ერთი
შაურია.—მრი შაური ერთი უზალითუნია.—მრი
უზალითუნი ერთი აბაზია.—ხუთი აბაზი ერთი მა-
ნეთია.—ათი მანეთი ერთი თუმანია.

ს ი ზ რ ძ ი ს ზ მ შ ა.

სიგრძის საზომათა ხმარობენ ქართულ-გაზანდრის
ადლსა და რუსულ არშინსა. გაზანდრის ადლი თით-
ქმის რუსული არშინ ნახევარია. სამი რუსული არ-
შინი ერთი საყენია. ხუთასი საყენი ერთი ვერსია.

ანგარიშში სახმარებელი

ნიშნები ანუ ციფრები.

საჩუქრელი

1—ერთი.	31—მც და თერთმეტი.
2—ორი.	32—მც და თორმეტი.
3—სამი.	33—მც და ცამეტი.
4—ოთხი.	36—მც და თექვსმეტი.
5—ხუთი.	39—მც და ცხრამეტი.
6—ექვსი.	40—მრმოცი.
7—შვიდი.	41—მრმოც და ერთი.
8—ჩევა.	44—მრმოც და ოთხი.
9—ცხრა.	48—მრმოც და ჩევა.
10—ათი.	49—მრმოც და ცხრა.
11—თერთმეტი.	50—მრმოც და ათი.
12—თორმეტი.	51—მრმოც და თერთ-
13—ცამეტი.	მეტი.
14—თოთხმეტი.	55—მრმოც და თხუთ-
15—თხუთმეტი.	მეტი.
16—თექვსმეტი.	59—მრმოც და ცხრა-
17—ჩვიდმეტი.	მეტი.
18—თერამეტი.	60—სამოცი.
19—ცხრამეტი.	61—სამოც და ერთი.
20—მც.	69—სამოც და ცხრა.
21—მც და ერთი.	70—სამოც და ათი.
22—მც და ორი.	71—სამოც და თერთმე-
23—მც და სამი.	ტი.
24—მც და ოთხი.	77—სამოც და ჩვიდმე-
27—მც და შვიდი.	ტი.
29—მც და ცხრა.	79—სამოც და ცხრამე-
30—მც და ათი.	ტი.

80—მთხმოც.
 82—მთხმოც და რარი.
 89—მხმოც და ცხრა.
 90—მთხმოც და ათი.
 99—მთხმოც და ცხრა-
 მეტი.
 100—ასი.
 101—ას ერთი.
 105—ას ხუთი.
 109—ას ცხრა.
 110—ას ათი.
 111—ას თერთმეტი.
 155—ას ორმოც და
 თხუთმეტი.
 199—ას ოთხმოც და
 ცხრამეტი.
 200—მრასი.
 276—მრას სამოც და
 თექვსმეტი.
 299—მრას ოთხმოც და
 ცხრამეტი.
 300—სამასი.
 400—მთხასი.
 500—ხუთასი.
 600—ექვსასი.
 700—შვიდასი.
 800—რვაასი.

900—ცხრაასი.
 999—ცხრაას ოთხ-
 მოც და ცხრამეტი.
 1000—ათასი.
 1001—ათას ერთი.
 1009—ათას ცხრა.
 1020—ათას ოცი.
 1643—ათას ექვსას ორ-
 მოც და სამი.
 1865—ათას რვაას სა-
 მოც და ხუთი.
 1999—ათას ცხრაას
 ოთხმოც და
 ცხრამეტი.
 2000—მკრი ათასი.
 3000—სამი ათასი.
 4000—მთხი ათასი.
 7000—შვიდი ათასი.
 9000—ცხრა ათასი.
 10000—ათი ათასი.
 25000—მც და ხუთი
 ათასი.
 99000—მთხმოც და
 ცხრამეტი ათასი.
 100000—ასა ათასი.
 1000000—მილიონი.

ዲ.ዒ.ዒ.ታና ኒዩሂኒዩሂ:

ዋ ሃ ን ያ ግ ጥ ኔ ቨ ጠ ጥ ከ ጦ ይ ጸ
 ዐ ጠ ጥ ግ ስ ከ ይ ጠግ ሳ
 ከ ይ ስ ጦ ይ ይ ጥ ጽ ጦ ጸ.

፫ ላ ሊ ፮ ገ ቸ ኔ ዩ ፐ ነ ነ ላ ላ
 ሐ ዩ ኃ ዒ ነ ላ ሐ ኔ ዩ ዒ ላ ዋ
 ተ በ ላ ያ ት ል ሐ ዩ ያ ዩ ሣ ጸ
 ሊ ደ.

“**Будь чуждым.**”

Եղբորս Ժողովուրդ, Տե՛ր ժողովուրդ, Տե՛ր հայ-
րուկ Բձի՛հ՝ ժողովուրդ, պճի՛հ.

Տոճդցա ցրինՏե Ոձրիտա իրդին, Տոճդցա ցրինՏե. ժրպարդա նղըտաւ, հալցղցինի ձըղծդ տա, հարտա ցղցծինըղցնեւ, մաձրտա պարդա- ջան ըւն, Տե պարդունեդդ Կուրունղց ձեճտա- տե ցրինտե, Կապնճղա կրտտաւ, ձաձնըղցղ- տա ըլադունըղցնեւ, ձարդճ իրդին ցունի Տե լոձինՏե ձարդին իրդին պարտունեղան ցրունե, Տե Կըլաունդին Կըլրդին հարտին իրդինն.

Բձռիճեաւ Ոծպիտաւ, Բձռիճեաւ ժառարկաւ, Բձռի-
ճեաւ աղիւրճեաւ, ցոյցարդաբաւդի իւրդի

Տռճպցաւ ձեծեւեւ, Տռ ժպեւեւ, Տռ լոծռիճեւեւ
Լապտեւեւ, երբ Տռ ձեւեւճեւ, Տռ աղիւրդաւ աղիւր-
հեւեւճեւ, եւծռի.

Կարբաւճ լոծռիճեաւ Լաւճպցաւ ցոյցարդաբաւդի
իւրդի, Օսրբաւ չարլեւդի Տռ չարաւլիւդ ըւճ-
արբաւ իւրդիտաւլեւ, ժարաբարկա ցոյցարդիճար
աւլաւարտաւլեւի իւրդիհիւ, լոծռիճեաւ ժարլաւդ Տռ
լեւիկաւիհիւ աւլաւարտաւլեւի իւրդիհիւ, Լաւլար-
եւ ցղիւեւաւարեւ.

Ճաւճեաւ իւրդիհաւ, ժաւճար ըւժ ըւժաւ ցղիւ,
լոծռիճաւ դաւարի Լաւլար զղիւ, ժարլաւճի Լաւար-
լաւ ցղիւ, դաւարի հաւլաւ ցղիւ, արաւաւլաւ ըւժաւ
ցղիւ, դղիւղը փարլաւեւեւ իւրճաւ, Կաւմա իւրդի
աւիւաւլաւ ժաւլը իւրդի ճաւլ, Տռ ժաւլարլաւ
իւրդի տաւիւճաւլի իւրդիհիւ, արաւաւլաւ իւրդիը
ժաւլարլաւ տաւիւճաւլաւ ձաւ իւրդիտաւ, Տռ
հաւ ցոյցարդաւիւլ իւրդի չաւիւլճաւեւ, եւեւ-
ձաւ չարլեւդի իւրդի ցաւաւլաւլաւ.

Եւլարաւ Ոսրաւաւ Տղճաւճաւ.

Ոսրաւճաւլաւ Կաւարաւաւ, չաւաւճաւ, ձ-
ճաւճաւաւ, Օսրաւ զղիւաւ.

Նաըրբէ ցլծճ շում ժոտունե.

Ղծեճտայ ցլին Օգրտաւ, զարտաւոր զարտաւոր
 իրծաւոր, մաճպտայ կռժաւորտաւ ճեւ ալորհպարտաճ
 պոժեճ շինի ծղ ժոտունեշտե ճեւ շտեճճ պրհիպտ-
 ծեւ հաճունե կռչկարունեճեւ, շտեճեւ զարտաւոր
 ճտղ պիւղ ձըւաւորտալլունե հաւորտաւ, շտարղճ-
 մալլ ցլին ցլալաւորտալլունե ցլին ճեւ կռժաւոր-
 ծալալլունե իրծաւոր, շտեճեւ շտարի կռչկարտալլ
 ալծալլունե իրծունե ճեւ պրհիպտաւ ծաւ իրծաւոր,
 ճեւ շտեճեւորտղ շտալլունե ճեւ հալլունե իրծի հաւ-
 րտաւ զարտունե ցլծժոտալլունե ծաճունե ցլ-
 հունեւոր, ծաժեհիւղ ծղ ժաւոր ծալունե ցլինեւ,
 մաւոր կռփժպտաւ ծաւ ցլին ծղին իրծճեւ ծա-
 ժալլալլունե կռալլունե կռալլունե իրծա-
 ւոր պրհիպտալլունե պրհիպտալլունե ճեւ շտալլուն ծա-
 ճ շտեճեւ շտալլունե կռճալլունե կռճալլունե, լոժի-
 ճեւ կռալլունե ցլին ցլինեւ ճեւ ծալալլունե, ճեւ
 կռճեւ ծալլունե պրհեճալլունե կռալլունե ցլինեւ
 լոժիճեւ.

Նաըրբէ մաւոր ճեւորտունե.

Ոճպտաւ զարտունե ծալալլունե, մաճպտալլունե
 շտեճեւ ծալալլունե ցլինաւոր տուն ծալալլունե ծղ ծալալլունե

Նոճարարում և չափը մայրաքաղաքում:

16175320

ձմեռածն պիտու Ոծպիտու, Ճեղձե պատրաստե-
ծապիտացրտու, ցրթափծոյ՜ն ըստա՛ Տե փորդպեհնե,
ըտապտտա՛ պտրդտտա՛ Տե տնե՛ ըտապտտա՛; Տե—
պիտու Օտրտու Նրես Փմեղդ, մոյ Ոտրտե՛
ձլատա՛ն ցաչրտու, Ճեծմեղչե՛ն ցաչրտու աղտե՛-
մեղն պտրդտտա՛ կեպիպիտա՛ Բետպտու հետտա-
նեչե՛ն, Ոծպիտու ըպծեմեղդ Ոտրտեղչե՛ն ըպ-
ծեմեղնե, ցաչրտու Տե տնե՛ փծհրտու, տեհե՛-տնե՛
Ճեծմեղ, մածտեղչե՛ն պտրդտու ցրթիծհե; մա-
ծպտու իրթն կեղտեպտրն Տե իրթնե՛ն ըլապմեղ-
չնեպալն չեմ՛Տեծալ՛Տե նղլտ, Տե ըտեղն ցր-
նե՛ն կապտեղչե՛ն Բծն՛Տենե, Տե Ճեմեղծմեղ-
չե՛ն փեպտապտնե՛ չեհկեղնե; Տե չորտն
ղլրա՛ իրթնալն Սահլապտնե՛ Ստա՛ղլնեղ՛Տ.
Տե տրնա, Տե Տեպտա՛, Տե տն՛Տչե ձպեծոյ-
նե Տոպե՛ ձեղչեպնե՛ն թրմտրնե, Տե տե-
տն՛Տե նղլտ, Տե ձճՏածեմոյ տնե ձեմչորդ-
հրտ Ճեծմեղ, Տե կտրտա՛ն ձածպրտա՛ տնե Տե-
Տղչտ չեհնեչե՛ն ըլապրդտա՛ Տե ձկր՛Տտա՛,
մածտեղ կապրդրնե՛ տնե՛ տնե՛ Տեկեմապտ,
Տե—Կապտ Բծն՛Տե Օտրտու Տե ըլապրդտն ձպ-
պտու, մածպտու Ճեծմեղչե՛ն չեծապրտն, Ճեծմե-

և Երեւան Տէ Ժուլիանի տապարակին չը դնուցան
 Տէ ԴՏԴԿԿԿԿԿ, մասնորոշ չը դնուցան թանձրութեան ծղ-
 ղարդարութե ծղարակ. Դմար ԴրմարՏէ կը Ժուլիանի Տէ
 և Երեւանի տապարակին չը դնուցան, որպէս որպէս չը դնուցան
 Երեւանի տապարակին ծղարակին չը դնուցան ծղարակին
 Ժուլիանի տապարակին չը դնուցան ծղարակին չը դնուցան
 Երեւանի տապարակին չը դնուցան ծղարակին չը դնուցան

Հետին ծղարակ.

Ծղարակին տապարակին: Ժուլի տապարակին ծղարակին
 տապարակին ծղարակին տապարակին ծղարակին տապարակին
 տապարակին տապարակին տապարակին տապարակին տապարակին

Ծղարակին տապարակին: Ժուլի տապարակին տապարակին
 տապարակին տապարակին տապարակին տապարակին տապարակին
 տապարակին տապարակին տապարակին տապարակին տապարակին
 տապարակին տապարակին տապարակին տապարակին տապարակին
 տապարակին տապարակին տապարակին տապարակին տապարակին

Ծղարակին տապարակին: Ժուլի տապարակին տապարակին
 տապարակին տապարակին տապարակին տապարակին տապարակին
 տապարակին տապարակին տապարակին տապարակին տապարակին

Ծղարակին տապարակին: Ժուլի տապարակին տապարակին
 տապարակին տապարակին տապարակին տապարակին տապարակին
 տապարակին տապարակին տապարակին տապարակին տապարակին
 տապարակին տապարակին տապարակին տապարակին տապարակին

ցոյն, ըստան Տոյդ ոչոյ ծոցարծոյ ցոցարծոյ Կոն-
արարունք Որարունք ցոյնունք.

Ժողապտոյ ձեռնոյց. Սեղտոյ Ժող ձեռնունք ցոյն
նոյ Տոյ Տոյնունք ցոյնունք, մեռունք կոտորտի չորպան
ցոյն Տոյ Տոյնունքսոյն ոչոյ փորպոյնունք նոյն.

Ժողոփոյնոյ. Կունք կոյն-տեղունք.

Ժողցոյնոյ. Կունք ունապոյն.

Ժողմոյնոյ. Կունք տեղունք.

Ժողընոյ. Կունք ըստ ունաձա ձապոյնունք ցոյն-
նոյ թոյնոյնունք ընապոյնունք.

Ժողունոյ. Կունք չապոյն չապոյնունք ըստ-
նունք ձապոյնունք ցոյնունք, Կունք չապոյն չապոյն-
ունք նոյնունք ձապոյնունք ցոյնունք, Կունք պոյն-
ունք ձոյնունք, Կունք ձապոյնունք ձոյնունք, Կունք ձեղոյն-
ունք ձոյնունք, Կունք նոյնունք ձոյնունք, Կունք կո-
նունքսոյնունք ձոյնունք, Կունք պոյնունք նոյնունք
ունք ձոյնունք, Կունք պոյնունք ձոյնունք, մեռունք
ունք ձապոյնունք ցոյնունք.

Ժողունապոյն.

Նեղունք Նեղունք

Նեղունք տպոյնունք տպոյնունք ցոյնունք. Կն տպոյն-
ունք ցոյնունքսոյն Նեղունք տպոյնունք տպոյնունք, մե-
ռունք թոյնունք Տոյնունքսոյն պոյնունքսոյն ոչոյ.

Տեւեւը ա՛նձ տաւորն ցորտոյցաւ Ղալարեղէց, Տեւ
 անուրաւ չլսեմաւորա՛նձ...

Որտան ծցաւորն ցաւք Տեւ ըսեմոյց։

Կսիրձ Տեւ Լեհե Տիճի ըսեմ ուրեղիս սպարո-
 յառնի։ Ոձրիտն կալարե՛նիս, մասձ առաւնճեղ
 կի ցորտոյ ծալարիլը Տեւ միհորոյ ցրձալարեմ-
 աս։ Վարասն ծողլաւ փաւա Տեւ Տեւեմփորիս
 ծաւմաւ։ Եւձի րտաւա մասձ ցրեմալարճեւ ծա-
 մաւ։ Տիճեձեձ ծողարեհե Տեւ ցրեմաւա ու-
 մալարեմաւն ըսեմաւն։ Ծաւմաւ ծաւալ Տեւըլա-
 ը Տիճ ծաւա Տեւ Տեւիս ուսաւ։ Ի՞նչ ուսաւ-
 ցեձ սարմա կիճար ցրեմաւա Ոձրիտ։ Ծաւմ-
 աւ կալարաւա՛ն Նեձուտա Բարմաւ, առաւա-
 րաւա՛ն Տեւ ըսաւ կաւմաւա՛ն։ Լեւ չաւըլաւ
 տրիտձը րտարա՛ն ըսեմաւն։ Լձ Տիտն Տե-
 ալճա Ոձրիտն ուտփձ, մասձ փաւալարաւ
 Տեւիսիւրաւ։ Օտաւձը րտաւա մասձ ցրե-
 մալարճեւ, չաւարիլը Տեւաւմաւն մալարաւ-
 ձըլս։ Ծաւի ծաւմաւձեւ չաւալըլա՛ն ծողրճաւ
 ծաւարաւն, մասձ Ոձրիտաւն ուտփձ ծաւիս
 Տեճալարաւ փաւալարաւն Տեւըրաւա։ Լձաւ
 մաւաւ արաւի Տեւըլաւն։ Տեւ մաճ չաւիլը ծա-
 մաւ։ ուսաւ ուս Տեւ աւըմաւն ուսաւ ուսաւճեւ,

Կծրամ Տեհեցիկի պիտա ոտքմալի լուսնի կը-
 նի՛մ, մամդտեւեղ պեփրո՛ւ Լուկցո՛ւ Լուկցո՛ւ Լուկ-
 Տո՛ւ զաւրտոյա ծաւարտոյ Տո՛ւ Տե՛ծըրդոյ ծա-
 վեւո՛ծն փառապատուցեալ։ Ծաւեւո՛ծն Տե՛ւեւեւո՛ծն
 հե՛նեւորոյ Լուկցո՛ւն Տո՛ւ Կըքուկց՛ն Տե՛ւադ-
 ցեալ Եւթլմաա Էպիտաա կաղարոյ Տո՛ւ Կաղարո-
 ցո՛ւ Դմա Տե՛ւա ծաւեւո՛ծն զա՛ծաղըք՛ն ծաւ-
 արեւ-եհեցոյաա Տո՛ւ Կըքուե՛, մամ պրի՛նի՛մ զա՛ծ-
 ծարո՛ւ Լալոյ Բձի՛ն Տո՛ւ Տո՛ւ զա՛ծ ա՛ծեւեւաա
 ցրտեալ։ մամդտեւեղ պրա՛մ զա՛ծ Լալարաա Կիտա-
 րի Կի՛ծիկցո՛ւ ծալարաւի Լալարաա։ Ծաւեւո՛ծն
 տա՛րՏո՛ւցաա Տաղիւրձալի ծաւարեւ Կեցո-
 րաա Լալարա Տո՛ւ Տաղալա Կա՛մն Կձն
 հալարալի Կալապաղալ։

Մայր Կիտ Կիտեղի

Լուկցո՛ւ Տո՛ւ Ծաւեւո՛ծն Լըլարաալ՝ Տե՛հի Կե՛ն-
 արոյ; Կաաա Ծալարաւի լոհեւարեւի՛ծըլար-
 արալեւծիկ Լալ՛ն զա՛ծ Կալարաա Կալարա՛ծն փա-
 րափոյ։ Ոձիւմա՛ն Կալաաաաա տա՛րն լոհե-
 ւարի ծալարաալ։ Ըձ Տե՛ւա ծաւարաալ՝
 ցե՛ն զա՛ծար՛ն Կալալիկցո՛ւ Կաաա Կալարաալ։
 Լալարալ՝ ցե՛ն Կաաա ծա՛ւա՛ն փալարալ։

Տե պրոպիւսյանՏե. Ժաշուեծի Տե Կանդցը լու-
որիՏեդի Աղտարյան փառաբացի Տե Զեկարյան.
ԺաշուՏեդի տալ Կան փառաբացի, Ժաշուեծի ցոր-
տիս ցալս Տիտ ԺապորիՏե. Կանդց՝ Լալտա
դիւպը, Ժաշուեծ որդիս Կապիւն: Կորսիս Երաշ
Ժախարապա Տե Լալտարյացի ԿՏցորտ Կտիս Տե Լի-
իդիտարա. Ժաշուեծ՝ Կլուս Քիւնիւղ ցորտ Լա-
փառտիս ԼաՏցաւցի Տե ՏեկՏորտ Կաշուց:

Էծադրդ Կաշու Կալտարյան Ժրպարեւոյն, մաւ-
արցը ԺիՏիտիս Լափառտիս ԿախարդՏեդի,
ԿաւարըԵՏե Կեցարտան Տե Կալտա, մաւ Կ-
որտ Ժալտարտիս Լալտա, մաւԿորտ Կտիս
Քիւնիւղ Ուրիտ. ՔաՏցեհալ մաւ Ժրպարեւոյն
Կլիւտ, ԿեցարտանՏե Տալմալա, մաւ տփարի
Կալտիտ Կալտարտիս Կաշուց Տե Կալտա. Լալ-
տիտ Կեւ Կալիս Ժրպարեւոյն Օգրտ Կլուս,
Տե ԿորտաԿեւ Տալտի տալտա Լալի Ժալ.

Կլուս Քիւնիւղ ԿալտաԿալտան Երաշուց.

Ժաշուեծ Տե Կանդց, ՏեՏ-ԺաՏե Կլուս Քիւ-
նիւղ, Կալտիտ լալտարտՏե ՏեՏիտՏեդի Կալտ-
ալտան Կիկալտիւց ԼալտաԿորտ. Ժիւեծ Կ-
լուս Քիւնիւղ Կալտա Կալ ՏալտաՏեՏալ տալ,

[illegible]

მელიქი შეიღის და კამპ. სტანდაში, ტფილისში,
მაღაყინის პროსპექტზე, ზუბალოვის სახლში ის-
ყიდება:

ჩონგური, ბარათაშვალის, ილ. შავეჭავაძის, აკ.
წერეთლის და სხვა მწერლების ლექსების კრება,
"მედიგენილი პ. ლორთქიფანიძისაგან. შასი ერთი
მანათი.

ქართული ანბანი, მეორე გამოცემა, 1865
წელსა: შასი ერთი შაური.

გრიგულ ზღაპრული მოთხრობა მონკა-სანდისა
ფრანკიულიდან გადმოთარგმნილი დავით შიფ-
ანისაგან, ფასი ოარი აბაზი.

ქართული ანბანი და პირველი საკითხავი
წიგნი მოსწავლეობისათვის, შედგენილი ი. ზ.

Военная исторія Грузинскаго Гренадерскаго Его
Высочества полка, въ связи съ исторіей кавказ-
ской войны. Съ девятью картами и планами. Соч.
Георгія Казбека. Ц. 3 р. съ пер. 3 р. 25 к.